

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1955

ANDRA KAMMAREN

Nr 29

26—30 november

Debatter m. m.

Tisdagen den 29 november	Sid.
Minnesord över avliden ledamot av kammaren	4
Interpellationer av:	
herr Nilsson i Göingegården ang. lämpligheten av att i en öppen fångkoloni sammanföra kvalificerade brottslingar med interner av en helt annan kategori	4
herr Holmberg ang. Seskaröbefolkningens trafikproblem.....	5
herr Christenson i Malmö ang. åtgärder till förhindrande av alltför stor värdeminskning på statens premieobligationer	6

Onsdagen den 30 november

Svar på fråga av herr Rimmerfors ang. åtgärder för stärkande av kampanjen mot tobaksbruket bland den yngre skolungdomen..	7
Svar på interpellationer av:	
herr Ericsson i Näs ang. åstadkommande av en för den enskilde mindre kostnadskrävande processordning	9
herr Andersson i Ronneby ang. utredning av frågan om beställning av motortorpedbåtar i tyskt varv	14
herr Jansson i Aspeboda ang. ett effektivare bekämpande av ogräs på banvallar i jordbruksbygder	23
herr Senander ang. större trygghet för liv och gods inom sjöfarten	24
Statsbidrag till viss hemkonsulentverksamhet	28
Återbäring till Lifaco AB av till statsverket erlagd varuskatt	30
Överförmyndarinstitutionen	69
Interpellation av herr Rimås ang. utgivningen av Svenskt biografiskt lexikon	77

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 30 november

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 22, om tiderna för allmänna val.	28
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 176, ang. ytterligare kostnader för stilleståndsövervakningen i Korea.	28
— nr 177, om översyn av folkskolestadgans bestämmelser mot tredskande målsmän.	28
— nr 178, ang. statsbidraget till hemkonsulentverksamhet.	28
— nr 179, ang. anslag å tilläggsstat I för tillverkning av polioympämne m. m.	30
— nr 180, om ändring av bestämmelserna rörande pension åt skogsarbetare i domänverket.	30
— nr 181, om återbäring till Lifaco Aktiebolag av varuskatt m. m.	30
— memorial nr 182, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut om ersättning till V. Kenttä för krigsskada (voteringsproposition)	69
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 40, ang. överförmyndarinstitutionen.	69
— nr 41, om ändrade bestämmelser ang. kungörande i kyrka.	76
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 37, om ny lydelse av övergångsbestämmelsen till lagen den 5 april 1946 om ändrad lydelse av 18, 20 och 23 §§ epidemilagen.	76
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 29, om ökat rättsskydd åt innehavare av sommarstugearronden.	76
— nr 30, om Ottsjöns undantagande från vattenreglering och byggnad i vatten.	76
— nr 31, om ändring av ersättningsbestämmelserna i lagen om allmänna vägar.	76
— nr 32, om ändring av lagen om förvaltning av bysamfälligheter. . .	77

Lördagen den 26 november

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 18 in-
nevarande november.

§ 2

Till bordläggning anmäldes
konstitutionsutskottets utlåtande nr
22, i anledning av väckta motioner om
ändamålsenlig reglering av tiderna för
allmänna val;

statsutskottets utlåtanden och memo-
rial:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående bestridande av
ytterligare kostnader för det svenska
deltagandet i stilleståndsövervakningen
i Korea,

nr 177, i anledning av väckta motio-
ner om översyn av folkskolestadgans
bestämmelser mot tredskande målsmän,

nr 178, i anledning av väckta motio-
ner angående statsbidrag till viss hem-
konsulentverksamhet,

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående anslag å tilläggs-
stat I till riksstaten för budgetåret
1955/56 för tillverkning av polioymp-
ämne m. m.,

nr 180, i anledning av väckt motion
om viss ändring av bestämmelserna rö-
rande pension åt skogsarbetare i do-
mänverkets tjänst,

nr 181, i anledning av väckta motio-
ner om återbäring till Lifaco aktiebolag
av till statsverket erlagd varuskatt m. m.
och

nr 182, i anledning av kamrarnas
skiljaktiga beslut i fråga om ersättning
till Vilhelm Kenttä för viss krigsskada;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av väckta motio-
ner angående överförmyndarinstitutio-
nen och

nr 41, i anledning av väckta motioner
om ändring av gällande bestämmelser
angående vissa kungöranden i kyrka;

andra lagutskottets utlåtande nr 37,
i anledning av Kungl. Maj:ts proposi-
tion med förslag till lag om ny lydelse
av övergångsbestämmelsen till lagen
den 5 april 1946 (nr 130) om ändrad
lydelse av 18, 20 och 23 §§ epidemila-
gen den 19 juni 1919 (nr 443); samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av väckta motioner
om ökat fättsskydd åt innehavare av
sommarestugearrenden,

nr 30, i anledning av väckta motio-
ner om Ottsjöns undantagande från vat-
tenreglering och byggande i vatten,

nr 31, i anledning av väckt motion
om viss ändring av ersättningsbestäm-
melserna i lagen om allmänna vägar
och

nr 32, i anledning av väckt motion
om viss ändring av lagen om förvalt-
ning av bysamfälligheter.

§ 3

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts
proposition och skrivelse tillställts kam-
maren, nämligen

nr 215, angående åtgärder i prisregle-
rande syfte på jordbrukets område un-
der återstoden av produktionsåret 1955/
56 och

nr 217, med redogörelse för resulta-
tet av 1955 års folkomröstning i höger-
trafikfrågan.

Propositionen och skrivelsen bord-
lades.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.01.

In fidem
Gunnar Britth

Tisdagen den 29 november

Kl. 16.00

§ 1

Minnesord över avlidnen ledamot av kammaren

Herr TALMANNEN öppnade sammanträdet med följande ord:

Kammaren har överraskande nåtts av budet om Samuel Norrbys bortgång. För få dagar sedan såg vi honom mitt ibland oss i denna församling, som han tillhörde sedan år 1953.

Samuel Norrby var en verksam man på många områden. Särskilt intresserade han sig för ungdomen och dess problem. Han var på sin tid aktiv idrottsman. Även som föredragshållare och författare dokumenterade han sitt intresse för ungdomens angelägenheter och sökte verka som föredöme och vägledare för de unga.

Här i kammaren minns vi Samuel Norrby som en försynt och stillsam man. När han tog till orda, röjdes hos honom en varm idealitet.

Vi lyser frid över minnet av en god människa.

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

§ 2

Justerades protokollen för den 22 och den 23 innevarande november.

§ 3

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition och skrivelse; och remitterades därvid

till jordbruksutskottet propositionen nr 215, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område under återstoden av produktionsåret 1955/56; samt

till behandling av lagutskott skrivelse

sen nr 217, med redogörelse för resultatet av 1955 års folkomröstning i högertrafikfrågan.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 176—182, första lagutskottets utlåtanden nr 40 och 41, andra lagutskottets utlåtande nr 37 samt tredje lagutskottets utlåtanden nr 29—32.

§ 5

Anmälades, att Kungl. Maj:ts proposition nr 216, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m. tillställts kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 6

Interpellation ang. lämpligheten av att i en öppen fångkoloni sammanföra kvalificerade brottslingar med interner av en helt annan kategori

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr NILSSON i Göingegården (h), som anförde:

Herr talman! Under tiden 10—15 november 1955 förövades sexton hittills kända tjuvnadsbrott i södra delarna av Hallands och Kronobergs län; grov stöld i fyra fall, varav tre genom inbrott, stöld och försök därtill i fyra fall, olovligt tillgrepp av personbil i Laholm, två motorcyklar i Halmstad, två cyklar i Veinge, ett s. k. överdragsgarage i Halmstad, uppsvetsade kassavalv i Ljungby och Traryd, inbrott i

Interpellation ang. Seskaröbefolkningens trafikproblem

Markaryd med avsikt att svetsa upp ett kassaskåp, inbrott i Bjärnum och Strömsnäsbruk samt en stöld och ett inbrottsförsök i Traryd.

Undersökningen visade att tre personer skäligen kunde misstänkas för att ha utfört dessa brott. En av dem har erkänt. Samtliga tre var intagna på den öppna fångkolonien Skogsgård vid Veinge några mil från brottsplatserna. Den person som erkänt delaktighet i brotten — utom beträffande kassavalvssvetsningen i Ljungby — hade några dagar efter det brottet begicks villkorligt frigivits från kolonien.

De värden som åtkommits genom brotten uppgår inklusive fordonen till omkring 25 000 å 30 000 kronor. Vid kassavalvssprängningen i Traryd tillgreps förutom kontanter på 600 kronor två checkar på sammanlagt omkring 15 000 kronor.

Utredningen har blottat förhållanden som måste betraktas som anmärkningsvärda. Samtliga tre misstänkta — en är anhållen och begärd häktad, den andre avtjänar straff för stölder men har sedermera överförs till fängelset i Halmstad, den tredje har rymt från Skogsgård och befinner sig alltjämt på fri fot — är att betrakta som synnerligen förslagna.

Utom de tre här nämnda förvarades till helt nyligen på kolonien Skogsgård ytterligare två personer, vilka avtjänade straff för stöld. Övriga å kolonien intagna interner, till antalet helt övervägande, utgöres av personer som straffats för ringare brott såsom rattfylleri etc. De tre för brotten misstänkta har jämte en fjärde av samma kategori sammanförts i ett och samma logement. De har icke haft någon svårighet att komma ut från kolonien nattetid, enär bevakningsmanskap icke finnes och väl icke heller är avsedd för anstalten och dess ändamål för förvaring av mindre samhällsfarliga personer. Den i en bilverkstad i Laholm stulna personbilen har använts vid in-

brotten natt efter natt och, sedan internerna tidigt på morgonen återvänt till kolonien, förvarats i skogen i koloniens närhet. Det stulna plastgaraget har dolt bilens fabrikat och registreringsnummer. De tre har vid sina kupper haft tillgång till en kolonien tillhörig kofot och andra verktyg som kunnat behövas vid inbrotten.

Under återopande av vad här anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få rikta följande frågor:

1) Anser herr statsrådet det lämpligt att, såsom här skett, till en öppen fångkoloni sammanföra kvalificerade brottslingar med interner av en helt annan kategori?

2) Om så icke är fallet, är herr statsrådet villig vidtaga åtgärder för att åstadkomma en ändring i här åberopade förhållanden?

Denna anhållan bordlades.

§ 7**Interpellation ang. Seskaröbefolkningens trafikproblem**

Ordet lämnades på begäran till

Herr HOLMBERG (k), som yttrade: Herr talman! Varje höst och vår medför de otillfredsställande trafikförhållandena mellan Seskarö och fastlandet att befolkningen utsättes för stora svårigheter och risker. Så har det varit även denna höst. Båttrafiken har icke kunnat fortgå på grund av ishinder, och under lång tid har isen samtidigt varit för svag för att möjliggöra biltrafik till ön, och även för gående har färder mellan ön och fastlandet inneburit livsfara.

Det är sålunda uppenbart att de hittills vidtagna åtgärderna för att eliminera dessa missförhållanden icke varit på långt när till fyllest. Den enda tillförlitliga metoden för att komma till

Interpellation ang. åtgärder till förhindrande av alltför stor värdeminskning på statens premieobligationer

rätta med detta trafikproblem är anläggandet av vägbank och bro mellan fastlandet och ön, såsom jag framhöll vid behandlingen av denna fråga vid 1953 års riksdag. Riksdagens beslut vid detta tillfälle var också till sin innebörd en uppfordran till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att snarast möjligt undersöka möjligheterna att bygga väg över Tiporisundet.

Om en del av detta arbete kunde utföras omedelbart skulle det också bidra till att lösa en del nu aktuella sysselsättningssvårigheter i Norrbotten.

Under hänvisning till vad sålunda anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Avser statsrådet att vidtaga särskilda åtgärder för att påskynda lösningen av Seskaröbefolkningens trafikproblem?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Interpellation ang. åtgärder till förhindrande av alltför stor värdeminskning på statens premieobligationer

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Statens försäljning av premieobligationer har fått en stor omfattning i vårt land. Inköp av premieobligationer har för svenska folket — i synnerhet för småspararna — blivit en utmärkt sparform, och på samma gång har staten fått ökade lånemöjligheter. Det är i högsta grad angeläget att förtroendet för dessa obligationer inte allvarligt minskas.

Statsmakterna har i år vidtagit en del åtgärder i sparfrämjande syfte. Fråga är, om inte förtroendeingivande impulser skulle behövas även vad premieobligationerna beträffar. Kurserna på vissa premieobligationer har fallit med bortåt 20 procent av det nominella vär-

det. Genom kreditstoppet har många sparare tvingats att sälja till sådana underkurser. För dem som måste sälja till så låga priser känns detta som en orättvisa.

Det gäller främst att återställa förtroendet för dessa statspapper. Åtgärder torde behöva vidtas för att hindra att premieobligationernas värde sjunker så långt under försäljningspriset att denna låneform råkar i vanrykte. Enligt statuterna för premieobligationslånen skall den genom att ingen ränta utbetalas uppkomna räntebesparingen användas till vinster (premier), som på bestämda tider lottas ut till obligationsinnehavarna efter en angiven plan. Det skulle vara av allmänt intresse, om en information kunde lämnas om hur mycket pengar staten erhåller genom att vinster inte avhämtas. Säkerligen uppstår även överskott vid inlösen av premieobligationslån, då en hel del obligationer aldrig presenteras för inlösen. Dessa inte beräknade extravinster borde kunna användas till att i viss mån stabilisera värdet på premieobligationerna på marknaden. Extra obligationsdragning innebärande ökad vinstutlottning genom användning av statens förtjänst på ej avhämtade vinster skulle stimulera efterfrågan på premieobligationer. Det ligger en viss rättvisa gentemot småspararna i att värdet på obligationerna bevaras.

En annan åtgärd som skulle kunna övervägas är, att riksgäldskontoret fastställde en inlösningstermin — t. ex. 20 år efter emissionen — för alla premielån som ej har sådan. Detta skulle verka i värdestabiliserande riktning.

Under hänvisning till vad som här anförts och då riksgäldsfullmäktige inte allena torde kunna vidtaga erforderliga åtgärder, anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande frågor:

1. Ämnar herr statsrådet med riks-

gäldskontoret uppta förhandlingar om eventuella åtgärder för att förhindra att värdet på statens premieobligationer nedgår så långt under försäljningspriset, att denna sparform allvarligt diskrediteras?

2. Vill herr statsrådet lämna närmare upplysningar om vilka belopp staten erhållit under senare år genom outtagna vinster och försvunna obligationer?

3. Vill herr statsrådet — om så av formella skäl är nödvändigt — föreslå riksdagen att medge, att riksgäldskontoret får använda sådana statliga tjänster till extra vinstutlottning på premieobligationerna för att därigenom bidra till att deras värde inte kommer att ligga alltför långt under försäljningspriserna?

Denna anhållan bordlades.

§ 9

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergivande av viss återbetalningsskyldighet till statsverket; och

nr 372, i anledning av väckta motioner om ökade möjligheter till särskild undervisning åt sjuka eller tillfälligt invalidiserade elever vid folkskolor m. fl. läroanstalter.

§ 10

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.09.

In fidem
Gunnar Britth

Onsdagen den 30 november

Kl. 10.00

§ 1

Svar på fråga ang. åtgärder för stärkande av kampanjen mot tobaksbruket bland den yngre skolungdomen

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Rimmerfors har frågat mig, om jag finner anledning föreligga att från statsmakternas sida vidtages några åtgärder i syfte att stärka och understryka den från skolläkarhåll igångsatta och av betydande målsmannagrupper understödda kampanjen mot det tilltagande tobaksbruket speciellt bland den yngre skolungdomen.

Härpå vill jag svara, att jag med stort

intresse följt och kommer att följa den ifrågavarande kampanjen, som onekligen berör en för folkhälsan ytterst betydelsefull fråga, men att jag inte kan finna skäl föreligga för några särskilda åtgärder från statsmakternas sida, åtminstone ej för närvarande.

Härpå anförde

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min fråga. Tyvärr har statsrådet inte ansett sig kunna ge ett mera klarläggande och vägledande svar i nuvarande läge, även om han förklarar sig positivt inställd till frågan. Jag kan också medge, att

Svar på fråga ang. åtgärder för stärkande av kampanjen mot tobaksbruket bland den yngre skolungdomen

Åtgärderna väsentligen måste komma från annat håll och att statsingripan- den på detta område är en vansklig och ömtålig sak.

Trots detta måste jag hävda att läget nu har blivit så allvarligt, att samhällets representanter måste göra något. Att många äldre människor har en livsföring som är fördärlig för deras hälsa är djupt beklaglig, och vi skulle önska att svenska folket med avseende på sina njutningsmedel och sin livsföring vore ett lyckligare folk. Men när det gäller äldre människor, måste dock var och en stå sitt eget kast. Annorlunda förhåller det sig med barn och ungdom. Där är vårt ansvar betydligt större.

För att inte förrycka proportionerna på en debatt i samband med svaret på en enkel fråga nödgas jag begränsa mig till ett par av de viktigaste synpunkterna på frågan om den yngre skolungdomen och tobaksbruket. Kanske måste jag i ett annat sammanhang be att få återkomma till frågan om effektiva åtgärder mot tobakslasten som sådan, särskilt med tanke på de senaste rönen inom cancerforskningen. Det är ur denna senare synpunkt, herr talman, ingalunda obefogat att Svenska tobaksmonopolet av sina svällande inkomster anslår medel till cancerforskningen.

I dag gäller det barnen i våra skolor. Lärarna klagat över att folkskolebarnen måste övervakas som aldrig förr för att inte förfalla till tobaksmissbruk. Det berättas här ifrån Stockholm att det finns småskolebarn, som stänger in sig på toaletterna för att få röka i fred. Skolöverstyrelsens läkare professor Herlitz har träffat vanerökare redan bland folkskolebarnen. Tidningen Folket i Eskilstuna uppger i numret för den 18 november, att en del av småskolebarnen i den staden röker cigaretter på vägen till och från skolbepisningen. Om detta oskick får utbreda sig har vi snart ytterligare ett problem i landet till alla våra övriga: övernervösa och nikotin-

förgiftade skolbarn. Någoting måste göras.

Nu har skolöverstyrelsen beslutat undersöka rökvanorna hos 5 000 skolbarn och tobaksmonopolet ämnar ekonomiskt stödja en pristävling om bästa utkastet till lektioner för att bekämpa tobaksrökning. Prissumman utgör inte mindre än 11 000 kronor.

Allt detta är bra, och vi är tacksamma för initiativen. Men man skulle ha önskat, herr talman, att tobaksmonopolet inte samtidigt i hela den svenska pressen kostat på helsidesannonser med en lockande cigarettreklam, som i ord och bild direkt vänder sig till ungdomen, speciellt den kvinnliga ungdomen. Enligt uppgift från tobaksmonopolet har denna annonskampanj inställts fr. o. m. i dag. Man måste ju också göra den reflexionen, herr talman, att ett monopolföretag, där $\frac{29}{30}$ av aktiekapitalet äges av staten och där Kungl. Maj:t utser halva antalet styrelseledamöter, rimligen måste ta mer hänsyn till folkhälsan än till propagerandet för nya cigarettmärken, även om dessa skulle vara mildare än vissa andra. Denna flott upplagda annonsering är helt enkelt förledande och såvitt jag kan förstå även onödig.

Vilka praktiska åtgärder skulle man då kunna tänka sig utöver dem som redan föreslagits? Upplysningsverksamheten bland barn och ungdom måste få en allvarligare karaktär. Litet allmänt och menlöst prat om nikotinets skadlighet tas inte på allvar, när man samtidigt daltar med lasten genom att anvisa rökrum för skolungdomen eller i ett monopolföretags annonser ger sken av att det är stiltigt att röka. Låt oss upprätthålla ett obönhörligt rökförbud i våra skolor och låt oss också ge en kärvare och sannare undervisning om nikotinets skadlighet, en undervisning som inte är grundad på känslöskäl och skrämskott utan på läkarvetenskapens resultat och i vilken gärna

Svar på interpellation ang. åstadkommande av en för den enskilde mindre kostnadskrävande processordning

ingår vittnesbörd av människor i en utsatt position, som kommit fram till en klarare målsättning i det här avseendet, exempelvis en rad av våra idrottsmän.

Det gäller också här frågan om vad man skulle kunna vidta för åtgärder rent försäljningstekniskt. Jag föreslår ingalunda, men ifrågasätter, om man kunde diskutera förbud mot styckeförsäljning av cigaretter.

Huvudsaken är emellertid, herr talman, att hemmet, skolan och läkarna i denna viktiga angelägenhet känner sig äga statsmakternas stöd och att vi alltså inte med likgiltighet går förbi problemet utan i stället ägnar det all uppmärksamhet. Jag utläser ur ecklesiastikministerns svar en positiv inställning på den punkten.

Det kan inte för oss, ärade kammarledamöter, vara likgiltigt hur det går med ungdomen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2**Svar på interpellation ang. åstadkommande av en för den enskilde mindre kostnadskrävande processordning**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG, som yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Ericsson i Näs frågat mig

1:o) om jag anser att de nuvarande processkostnaderna medger tillfredsställande möjligheter för den enskilde medborgaren att hävda sin rätt inför domstol, samt

2:o) om jag ämnar vidtaga åtgärder i syfte att åstadkomma en för den enskilde mindre kostnadskrävande processordning.

I motiveringen till denna interpellation har herr Ericsson i Näs deklarerat sin principiella inställning till hit-

hörande frågor. Han säger att det för en demokratisk samhällssyn måste te sig stötande att laglig rättvisa kostar dryga pengar. Rättvisan bör stå alla medborgare till buds oavsett ekonomiska resurser. Och interpellanten ifrågasätter, om inte samhället borde ikläda sig motsvarande ansvar för rättsvården som för hälsovård och socialvård.

Jag kan i princip ansluta mig till den grundsyn på denna fråga som herr Ericsson har angivit. Jag måste dock betona, att problemen inte är så enkla som de kan te sig vid första påseendet.

För närvarande förhåller det sig ju så, att rättegångskostnaderna till en del vilar på samhället och till en del på parterna i processen. Staten — eller i vissa fall kommunen — tillhandahåller personal och bekostar verksamheten vid domstolar och exekutionsmyndigheter. Härvid kan man bortse från att det allmänna har en viss inkomst av stämpelmedel m. m.; den inkomsten täcker inte på långt när utgifterna. Å andra sidan får parterna i princip svara för de kostnader som omedelbart vållas av processen, såsom advokatarvode, utgifter för inställelse och tidsspillan samt vittneslöner och andra kostnader för bevisning.

Det finns ingen statistisk utredning om storleken av de kostnader, som sålunda vilar på parterna. Det av interpellanten omnämnda fallet, där en lärarinnas utgifter för en process skulle ha uppgått till närmare 100 000 kronor, är säkerligen ett ganska ovanligt undantag. Men även i mera normala fall kan kostnaderna bli synnerligen betungande för parterna. Visserligen kan den som vinner processen få sin motpart dömd att betala kostnaderna. Men det är ingalunda säkert att denne är i stånd att betala. Och även den som förlorar och alltså får betala dubbla kostnader, både sina egna och motpartens, kan ha haft rimliga skäl att få

Svar på interpellation ang. åstadkommande av en för den enskilde mindre kostnadskrävande processordning

sin sak prövad av domstol. Det innebär alltid en risk att ge sig in i en rättegång, och mången gång går därför den enskilde med på en uppgörelse hellre än att driva sin sak till det yttersta. Detta är väl inte under alla omständigheter av ondo. Men i vissa fall kan det uppenbarligen medföra risk för rättsförluster.

Det bör i detta sammanhang beaktas att kostnaderna, i varje fall i överrätterna, har ökat till följd av den nya rättegångsordning som började tillämpas 1948. Processen i hovrätt och högsta domstolen var tidigare som regel rent skriftlig. Den var därför betydligt billigare för parterna än det nya muntliga förfarandet, men den var otillfredsställande ur rättssäkerhetssynpunkt. Den nya rättegångsordningen har inneburit en så betydande vinning för vårt rättsliv, att det inte kan bli tal om att nu rubba dess grundprinciper. Vissa detaljändringar, som i ett eller annat hänseende minskar processkostnaderna, är alltid tänkbara. Sedan år 1951 arbetar rättegångskommittén med dylika frågor, och vissa smärre reformer har också genomförts. På denna väg torde dock något mera väsentligt icke kunna vinnas för att lösa de problem som interpellanten har tagit upp.

För att obemedlade personer icke skulle vara utestängda från möjligheten att få sin rätt prövad vid domstol infördes fri rättegång genom en lagstiftning 1919. Reglerna härom har sedermera undan för undan påbyggs och utvidgats. Möjligheterna att få fri rättegång är dock fortfarande ganska begränsade, och det har därför ifrågasatts om icke denna lagstiftning nu borde ytterligare utvidgas. I den offentliga diskussionen har bland annat framförts den tanken, att den som inte är helt medellös men har svårt att bära hela processkostnaden skulle få åtminstone en del av denna ersatt av all-

männa medel. Uppslaget är ingalunda nytt utan det har tidigare diskuterats vid flera tillfällen. Goda skäl talar onekligen för en utvidgning av den fria rättegången. Det måste emellertid beaktas, att det också finns skäl som talar i motsatt riktning. Dessa är inte enbart av statsfinansiell natur.

Om samhället i ökad utsträckning tar på sig kostnaderna för den enskildes rättegång, kan detta leda till att man uppmuntrar till onödiga och för motparten betungande rättegångar. För att undvika detta resultat sker redan nu en viss, ehuru mycket begränsad, förhandsprövning från domstolens sida. Ett sådant system är emellertid inte utan sina betänkligheter. Det är principiellt inte önskvärt att domstolen eller dess ordförande tar ställning till målet i förväg, allra minst på ett ofullständigt material. Att lägga en dylik prövning på ett annat organ, t. ex. en särskild nämnd, kan också vara förenat med betydande olägenheter. Ett sådant system kan lätt leda till att målet faktiskt blir avgjort på en förhandsprövning, som saknar domstolsväsendets rättsgarantier.

Det kan också ifrågasättas, om inte den fria rättegången i vissa fall ger ett otillbörligt övertag över den motpart som inte själv har sådan förmån. Denne tvingas in i en rättegång, som han måste föra utan praktisk möjlighet att få sina kostnader ersatta, även om han vinner målet. Med hänsyn härtill kan det synas betänkligt att alltför långt utsträcka möjligheterna att erhalla fri rättegång.

Frågan om en utvidgning av den fria rättegången är sålunda komplicerad. Olika lösningar är tänkbara, men som jag nyss antytt drar de lätt med sig allvarliga olägenheter. Jag är inte beredd att här deklarerera någon slutgiltig ståndpunkt till hithörande problem. På grund av sakens stora betydelse bör man emellertid, trots de be-

Svar på interpellation ang. åstadkommande av en för den enskilde mindre kostnadskrävande processordning

tydande praktiska svårigheterna, söka efter framkomliga utvägar. Frågan är föremål för överväganden inom justitiedepartementet.

Härefter anförde:

Herr ERICSSON i Näs (bf):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation. På väsentliga punkter är vi helt' ense. Det gäller dock en ganska stor fråga, och den är ännu inte tillfredsställande ordnad.

Enligt 1 § lagen om fri rättegång kan sådan beviljas den, som inte äger tillgång till gäldande av de med rättegången förenade kostnaderna eller efter deras utgivande skulle sakna nödiga medel för eget upphålle eller för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet. Det är domstolarna som prövar frågan om när fri rättegång skall kunna beviljas. De har då att ta hänsyn till inkomstläge, försörjningskyldighet, skuldsättning, skatteläge, tidsläge, tillgångar, innehav av fastighet, nedsatt förvärvsförmåga och mycket annat. I den häradsrätt, där jag är nämndeman, anser man i allmänhet, att om en ensamstående utan skulder vill ha fri rättegång bör hans årsinkomst inte överstiga 3 000—3 500 kronor per år. Det finns emellertid ganska många människor, som har en inkomst strax ovanför denna gräns och som då inte kan få den rättshjälp de borde kunna erhålla.

Den nya rättegångsordningen 1948 har ju inte gjort processerna billigare, särskilt inte vid de högre domstolarna. Det har också justitieministern påpekat samtidigt som han framhållit, att den inneburit en så betydande vinning för vårt rättsliv, att det inte kan bli tal om att nu rubba dess grundprinciper. Jag

ber att helt få instämma med justitieministern; det är inte heller den nya rättegångsordningen jag är ute efter.

En domstolsprocess skall vara snabb, säker och billig. Mot säkerheten finns ingenting att erinra. Snabbheten blev kanske inte mycket större genom den nya ordningen, och framför allt blev processen inte billigare. Men alla goda saker kan ju också ha nackdelar. Jag tänker särskilt på förhållandena i vårt glesbebyggda land, när en process kommer upp i t. ex. hovrätterna. Alla vittnen, som hörts i underrätten, skall också in till hovrätten. Det blir då stora omkostnader för resor och upphålle för parter, vittnen och advokater. Jag skall inte nämna något om advokatarvodena, men det är påtagligt att kostnaderna för dem, som är parter i rättegången, blir höga, om det därtill blir långa väntetider, och om en advokat t. ex. åker bil och tar 20 kronor i timmen också för detta. Vittneslönerna är maximerade till 30 kronor per dag, när de skall utgå av allmänna medel. I civilmål kan emellertid högre vittnesersättning utdömas, varvid den förlorande parten får betala om han kan, vilket inte alltid är fallet.

Det går an, när personer i samma ekonomiska läge tvistar med varandra. Då blir det en viss balans, och det går lättare att få till stånd en förlikning, som alltid är att föredra framför process. Om däremot en av parterna kan få fri rättegång, kommer han omedelbart i ett överläge. Om en enskild person vill göra tingssak av något gentemot arbetsgivare, fackförening, bolag, kommun eller staten, är det väl inte alltid bara rädslan för repressalier i en eller annan form som avhåller vederbörande från att hävda sin rätt vid domstol, utan motpartens ekonomiska övervikt betyder naturligtvis ganska mycket. Situationen är i det fallet ungefär densamma som i länder utan sjukförsäkring och billig läkarvård, där

Svar på interpellation ang. åstadkommande av en för den enskilde mindre kostnadskrävande processordning

många människor av ekonomiska skäl inte kan söka läkare.

Vad beträffar allt det jag hittills talat om är vi såvitt jag förstår ense. Litet annorlunda är det beträffande andra punkten i min interpellation. Justitieministern säger, att frågan är komplicerad — vilket jag gärna skall hålla med om — men att den är föremål för överväganden inom justitiedepartementet. Det är egentligen hela svaret på frågan vad justitieministern ämnar göra för att skapa den likhet inför lagen, som är eftersträfvansvärd.

I Sverige fattar domstolarna beslut om fri rättegång. Det finns andra länder, som också har prövat institutet fri rättegång, exempelvis England. Där fick man ingen modern lagstiftning om fri rättegång förrän 1950. Av statsfinansiella skäl begränsades lagens giltighet till de högre domstolarna. Vid High Court har på fyra år fri rättegång beviljats 125 000 personer. I år har man utsträckt lagens tillämpningsområde även till de lokala civildomstolarna, County Courts. I England kan en person, som efter avdrag av existensminimum förfogar över en inkomst av upp till 420 pund om året, få dylik rätts hjälp. Detta betyder emellertid inte att han får den förmånen helt och hållet gratis. I proportion till storleken av det inkomstöverskott som anses föreligga i varje särskilt fall har vederbörande att betala bidrag till kostnaderna för en process, i vilken hans sak blir prövad.

Inte heller i Norge är det domstolarna som prövar den fria rättegången. Den prövas av justitiedepartementet, och man lär nu hålla på att försöka decentralisera. Man vill komma fram till några slags lokala rätts hjälpsnämnder.

Jag har klart för mig att denna fråga inte är lätt att lösa. Jag tror att den tar var mycket noggranna överväganden. Det är ju inte meningen att vi skall få en sådan ordning, som gynnar okynnesprocesser eller som skulle kunna inne-

bära, att man fick ett rättsligt avgörande redan vid prövningen av den fria rättegången. Därför tycker jag att denna stora fråga borde utredas.

Justitieministern säger att frågan är föremål för övervägande inom justitiedepartementet. Jag är tacksam över detta, men det är klart att jag skulle ha blivit ännu gladare om justitieministern hade kunnat avisera en utredning, som så småningom skulle kunna ta sikte på en sådan tingens ordning, att den likhet inför lagen, som är grundprincipen i vårt samhällsliv, inte sätts ur funktion därför att inte alla människor har de ekonomiska resurserna att med lagens hjälp värna sin rätt.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **ZETTERBERG**:

Herr talman! Herr Ericsson i Näs frågade, om det nu skall tillsättas en utredning. Ingenting hade ju varit enklare än att svara, att eftersom vi båda har den allmänna uppfattningen, att detta är ett problem som bör redas ut, så skall jag nu tillkalla en utredning. Det kan också hända, att det blir så. I och för sig tycker jag emellertid det vore värdefullt, om man kunde ge något mer preciserade anvisningar för en sådan utredning. Något sådant har, såvitt jag förstår, varken herr Ericsson i Näs eller någon annan hittills kunnat göra. Det föreligger vissa uppslag, bl. a. de som har angivits och som jag i mitt svar tagit upp till behandling. Utvägen med prövning i en särskild nämnd är väl inte utesluten men har dock vissa betänkligheter med sig. Såsom jag redan antytt, skulle det ju då bli beroende av en dylik nämnd, huruvida man över huvud taget skulle få processer eller ej. Om vi utgår ifrån ett fall, där vederbörande annars inte skulle ha råd eller våga ta på sig kostnaden för en rättegång, blir det i själva verket så, att denna nämnd faktiskt finge döma i målet. Givetvis skulle detta ge oss en säm-

Svar på interpellation ang. åstadkommande av en för den enskilde mindre kostnadskrävande processordning

re domstol än den vi nu har, en summarisk och godtycklig process, som faktiskt skulle avgöra målet i förväg. Detta är naturligtvis ägnat att inge betänkligheter.

Det kan hända att man kan komma fram på andra vägar — kanske genom en kombination mellan olika möjligheter. Såsom herr Ericsson i Näs framhöll, gäller det att hindra, att okynnesprocesser kommer till stånd. Vid våra överväganden i departementet har vi varit inne på den tanken — som också diskuterats förut — att låta de personer, som kan betala något men inte hela processkostnaden, betala en del därav. I så fall skulle den nyss berörda förprövningen, som ju är det vanskliga problemet, inte behöva bli så allvarlig, eftersom den som fick denna begränsade fria rättegång ändå skulle få en viss ekonomisk press på sig att inte sätta i gång med en okynnesprocess. Han skulle ju då få betala en del av kostnaderna, alltefter sina möjligheter. Detta är en utväg som vi överväger, och kanske kan man kombinera den med någon enklare form av förprövning.

Vid de fortsatta övervägandena bör man nog också undersöka, om vi kan hämta någon ledning från utlandet. Herr Ericsson i Näs talade om vissa förhållanden i England. Domstolsväsendet där är emellertid mycket olikt vårt, och jag fruktar därför att man kanske inte kan få så mycket ledning därifrån. Bland annat förhåller det sig så, att den engelska processen i de högre instanser, som det hittills varit fråga om, är ofantligt mycket dyrare än våra rättegångar, och redan av detta skäl ligger problemet till på helt annat sätt i England än hos oss. Över huvud taget är domstolsväsendet där annorlunda uppbyggt. Jag tycker emellertid, att man bör pröva alla möjligheter och naturligtvis även ta hänsyn till de erfarenheter och rön som man kanske kan hämta från utlandet.

Slutligen vill jag understryka vad jag sagt redan i svaret, nämligen att jag tror att något måste göras i denna fråga. En utredning bör därför säkerligen komma till stånd, men det är önskvärt att kunna ge den litet mera direktiv än någon hittills har kunnat anvisa. Om detta inte blir möjligt, får man givetvis i värsta fall anmoda några kloka personer att tänka själva. Det är ju ett gammalt beprövat sätt. För närvarande är vi emellertid, som jag redan antytt, inom departementet sysselsatta med att söka efter lämpliga utvägar eller kombinationer som skall kunna anvisas för att komma till rätta med detta viktiga problem.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Efter herr statsrådets sista anförande har jag inte så mycket att säga. Statsrådet var ju inne på just den väg som jag tror blir framtidens i detta avseende, nämligen ökad möjlighet att erhålla hjälp till rättegångskostnader med en differentiering allt efter den möjlighet man har att själv bidra. Man kan på det sättet undvika de nackdelar som nu finns.

Det var emellertid också glädjande att höra, att herr statsrådet anser att det nog också måste göras något åt detta. Den fria rättegången är väl det som just konstituerar likheten inför lagen, och man kan nog inte komma ifrån, att det kanske ligger en del i det populära talesättet att nu för tiden bara fattiga och rika kan processa, däremot inte de som varken är det ena eller det andra. Det ligger som sagt något i detta, låt vara att talesättet kanske i allmänhet är överdrivet. Men när man sitter i domstolarna och handhar dessa frågor kommer man naturligtvis inte ifrån att ibland göra den iakttagelsen, att vår process kanske i vissa fall blivit alldeles för fin. Vi är emellertid då inne på ett helt annat kapitel, som behandlats i första lagutskottet innan den ut-

Svar på interpellation ang. utredning av frågan om beställning av motortorpedbåtar vid tyskt varv

redning som nu sysslar med dessa saker tillsattes. Gränsdragningsproblemen är väldigt svåra. I ett visst, givet fall tycker man kanske att förfarandet kunde ha gjorts mycket enklare, men då det sedan gäller att dra upp gränserna för det gebit, som skulle kunna handhas på ett enklare sätt, är det genast mycket svårare. Jag ger, liksom herr Ericsson i Näs tidigare har gjort, statsrådet min anslutning då han säger att man naturligtvis inte får kasta bort de fördelar som vunnits genom den moderna processen.

Jag tror att herr statsrådet handlar rätt då han vilar litet på hanen i denna fråga. Om man skall sätta till en utredning på detta område bör man självfallet ge ganska utförliga direktiv, ty man måste besinna att fältet här ligger öppet för de vildaste spekulationer åt alla möjliga håll. Någon liten hållhake på vad utredningsmännen skall ta sig för måste man därför helt säkert ha. Jag är emellertid mest glad över att statsrådet själv sade att något måste göras och att man alltså i framtiden har ett förvänta ett initiativ från statsrådets sida i detta avseende.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Svar på interpellation ang. utredning av frågan om beställning av motortorpedbåtar vid tyskt varv**

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Andersson i Ronneby i en interpellation frågat mig, om jag vore villig medverka till en utredning av frågan om beställning av motortorpedbåtar vid tyskt varv ur såväl ekonomisk som sekretess- och statsdriftsynpunkt och för kammaren lämna en allsidig redogörelse härför.

Inledningsvis vill jag framhålla, att jag på grund av den kritik, som framförts mot marinförvaltningens beslut att placera ifrågavarande beställning av fem motortorpedbåtar vid ett tyskt varv, funnit det angeläget att föranstalta om en allsidig undersökning av ärendet. Jag begärde redan den 16 september i år, att statens sakrevision skulle företaga en dylik utredning. Resultatet av undersökningen har sammanfattats i en utredningspromemoria, som med skrivelse från revisionen i november överlämnats till mig. Sakrevisionen har för vissa delar av denna undersökning såsom sakkunnig anlitat direktören Allan Borgström, Göteborg. För belysning av de valuta- och arbetsmarknadspolitiska aspekterna har man inhämtat verkställande direktörens i valutakontoret respektive chefens för arbetsmarknadsstyrelsen synpunkter. Då denna undersökning väl torde motsvara den av herr Andersson ifrågasatta utredningen ber jag att få lämna en redogörelse för resultatet av undersökningen.

Till en början må erinras om att enligt den av riksdagen godkända 1952 års sjuårsplan för fartygsbyggnader m. m. i nybyggnadsplanen för flottan ingår elva motortorped-motorkanonbåtar typ T 101, alltså den större torpedbåtstypen, varom nu är fråga. De första sex båtarna av denna typ beställdes hos det tyska Lürssen Werft i Bremen efter medgivande av Kungl. Maj:t. I januari 1955 levererades den sista båten i denna serie.

Den kritik, som offentligen kommit till uttryck i ärendet, synes framför allt ha grundats på den uppfattningen, att anlitaandet av ett utländskt varv för motortorpedbåtarnas byggande icke vore motiverat av de föreliggande anbuden. Vid sidan härav har karlskronavarvets utnyttjande och sysselsättningsförhållandena därstädes skjutits fram som en betydelsefull faktor vid bedömandet. Om än mera i förbigående har sekre-

Svar på interpellation ang. utredning av frågan om beställning av motortorpedbåtar vid tyskt varv

fessynpunkter ansetts tala emot den beslutade åtgärden.

Vid sakrevisionens prövning har denna argumentering ingående granskats och övervägts, och vid sidan härav har också valutasympunkter funnits böra uppmärksammas.

På grundval av de förhållanden, som i utredningspromemorian närmare behandlats, har sakrevisionen funnit sekretessynpunkten kunna helt lämnas å sido. Härvid må endast framhållas att installationen av vapen och övrig militär utrustning på de första sex fartygen utfördes vid marinverkstäderna i Karlskrona. Samma förfarande avses att tillämpas beträffande de senast beställda fem båtarna. Huvudmotorerna till samtliga fartygen är av tysk konstruktion. Härav torde framgå att några betänkligheter ur sekretessynpunkt icke kan anses föreligga.

Enligt sakrevisionen — som därvid åberopar valutakontorets chef — har ej heller under förhandenvarande omständigheter de valutapolitiska förhållandena kunnat göra anspråk på särskilt beaktande vid ställningstagandet. Det i och för sig mera känsliga lokala sysselsättningsproblemet lär vidare enligt revisionen, ej minst i belysning av de uppgifter arbetsmarknadsstyrelsens chef tillhandahållit, icke kunna motivera ett frångående av den ståndpunkt, vartill den rent affärsmässiga bedömningen leder fram. Under dessa omständigheter har utredningen särskilt inriktats på att klarlägga denna centrala del av ärendet. De därvid framkomna synpunkterna, vilka utförligt redovisats i promemorian, har sakrevisionen helt anslutit sig till.

I fråga om de ekonomiska bedömningen som marinförvaltningen gjort i samband med anbudsprövningen är såväl direktören Borgströms som sakrevisionens undersökningar så utförligt redovisade, att det är ogörligt att i detta sammanhang framlägga hela undersök-

ningsresultatet. Då interpellanten får tillfälle att ta del av utredningspromemoriorna, inskränker jag mig därför till att beröra huvuddragen av utredningens resultat och framhåller därvid följande av vad sakrevisionen anfört.

Den nuvarande upphandlingskungörelsen innehåller icke några uttryckliga bestämmelser om företrädesrätt för svensk vara. I den utredning, som låg till grund för kungörelsen i fråga, anförde de sakkunniga på denna punkt, att behovet av dylika bestämmelser i varje givet fall var ett resultat av handelspolitiska överväganden och att det icke var möjligt att finna en formel, som oberoende härav kunde reglera frågan om svensk eller utländsk varas företräde. Enligt 15 § upphandlingskungörelsen skall det anbud antagas, vilket med beaktande av *samtliga omständigheter* är att anse som förmånligast för *staten*. Den omständigheten, att ett anbud innefattar det lägsta priset, skall icke i och för sig vara avgörande för anbudets antagande. Anbudsprövningen bör följaktligen innefatta en fullständig avvägning av de fördelar och nackdelar, som ur statens synpunkt är förbundna med de skilda anbuden. Något särskilt uttalande, som belyser de sakkunnigas inställning till frågan, om och i vilken omfattning hänsyn bör tagas till tullkostnader, återfinns icke i betänkandet. I sakrevisionens utredning har emellertid påvisats, att de upphandlande myndigheterna främst av praktiska hänsyn som regel bör räkna med tullkostnaderna. Det hade sålunda varit försvarligt och legat närmast till hands för marinförvaltningen att medräkna dessa kostnader vid anbudsprövningen. Förvaltningen har emellertid valt den svårare och ur utredningssynpunkt mera krävande vägen, nämligen att icke ta hänsyn till tullkostnaderna utan i stället bilda sig en allsidig uppfattning om de ekonomiska verkningarna av upphandlingen för statsverket

Svar på interpellation ang. utredning av frågan om beställning av motortorpedbåtar vid tyskt varv

och därav följande konsekvenser. Med hänsyn till storleken av upphandlingen har detta ståndpunktstagande från marinförvaltningens sida förefallit sakrevisionen välbetänkt, och revisionen har anført att någon befogad kritik med hänsyn härtill icke kan riktas mot avgörandet i det föreliggande ärendet.

Beträffande kostnadsjämförelsen mellan de två lägsta anbudena, alltså det från marinverkstäderna i Karlskrona och det från Lürssen Werft, har direktören Borgström och sakrevisionen med anlitande av vissa i deras utredning angivna normer, vilka icke här torde behöva beröras, erhållit resultatet att kostnaderna för en båt skulle bli, från marinverkstäderna 2 303 000 kronor och från Lürssen Werft, om *tullkostnaderna medräknas*, 2 367 658 kronor. En bedömning av frågan från dessa snävare utgångspunkter, vilken även anger belastningen på fjärde huvudtiteln, skulle alltså leda till att — om tullkostnaderna icke kommer att restitueras — karlskronaverkstädernas anbud var det förmånligaste. Enligt en sådan bedömning kan marinverkstädernas anbud för alla fem fartygen beräknas ligga omkring 300 000 kronor lägre.

Som tidigare nämnts har emellertid marinförvaltningen granskat anbudena ur en vidare synvinkel och sökt bilda sig en uppfattning rörande alla de faktorer, som ur statens synpunkt kan hävdas vid en bedömning av anbudena. Göres en jämförelse från denna utgångspunkt bör — förutom att man icke tar hänsyn till tullkostnaderna — enligt sakrevisionens mening marinverkstädernas anbud korrigeras jämväl med en kostnad, det så kallade civilbeställningspåslaget, vilken dock icke skall medtagas vid avgivande av anbud till staten. Detta pålägg anses i princip skola täcka pensionskostnader och olycksfallskostnader och utgör för närvarande 12 procent av direkt arbetslön, vilket i förevarande fall blir 138 798

kronor per båt. Med dessa utgångspunkter skulle marinverkstädernas anbud bli 2 441 798 kronor och det tyska anbudet, med frånräknande av tullkostnader, 2 166 658 kronor per båt och det sistnämnda alltså utan tvekan vara det förmånligaste för staten. Sakrevisionen beräknar, att genom antagande av det tyska anbudet utgifter å tillhopa ($5 \times 275\,000 =$) 1 375 000 kronor har insparats statsverket.

Sakrevisionen har sålunda funnit att den företagna undersökningen utvisar, att anledning icke föreligger till erinran mot marinförvaltningens åtgärd att med Lürssen Werft i Bremen avtala om leverans av de ifrågakvarande motortorpedbåtarna.

Slutligen vill jag framhålla följande. Vid den prövning, som sakrevisionen ägnat det föreliggande ärendet, har revisionen enligt vad den anför i sin skrivelse erhållit ett starkt intryck av att den egentliga bakgrunden till den reaktion, som följt efter beställningens utläggande utom landet, är en psykologiskt lätt förståelig oro hos de närmast intresserade beträffande den framtida utvecklingen av de marina varvsanläggningarna i Karlskrona. Sakrevisionen har också funnit det i hög grad angeläget, att intet underlåtes för att 1953 års örlogsvarvsutredning skyndsamt må slutföra sitt arbete, då först därefter förutsättningar kommer att föreligga för statsmakterna att fastställa karlskronavarvets framtida produktionsriktning och storlek. Jag ansluter mig till vad sakrevisionen sålunda anført. Härmed anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde:

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Jag vill särskilt uttrycka min tacksamhet över att herr

Svar på interpellation ang. utredning av frågan om beställning av motortorpedbåtar vid tyskt varv

statsrådet uppdragit åt statens sakrevision att göra en allsidig undersökning angående beställningen av motortorpedbåtar vid tyskt varv. Jag vill emellertid framhålla att jag inte helt delar de slutsatser, som sakrevisionen och herr statsrådet anser sig kunna dra av det föreliggande utredningsmaterialet.

De beställningar, som år 1952 utlades på sex motortorpedbåtar hos det tyska varvet efter Kungl. Maj:ts medgivande, synes förklarliga med hänsyn till dåvarande förhållanden med långa leveranstider vid svenska varv, marinverkstäderna i Karlskrona inte undantagna. Det syntes sålunda nödvändigt att taga de olägenheter beträffande sekretesskäl m. m., som måste vidlåda en sådan beställning utomlands. Även om därför sekretesskålen vid den nya beställningen i år inte hade samma styrka, synes det som om det skulle ha varit en fördel om de erfarenheter, som vunnits i fråga om fartygstypen, kunnat förbehållas den svenska marinen. Med de förändrade betingelser, som i år förelåg i fråga om leveranstider inom landet, finner jag det anmärkningsvärt, att inte en så betydande beställning underställs Kungl. Maj:ts prövning.

Den kritik, som riktas mot marinförvaltningen för tillvägagångssättet vid antagandet av det tyska varvets anbud, synes i vissa avseenden haft fog för sig. De två lägsta anbuden, som avgivits av marinverkstäderna i Karlskrona och Lürssen Werft, var inte fullt jämförbara. Marinverkstäderna avgav sitt anbud i enlighet med marinförvaltningens förslagskontrakt, som innefattade rörligt pris i förhållande till växlingarna i indexläget. Det tyska varvet lämnade med frångående av förslagskontraktet fast pris med undantag för en mindre, rörlig del, som uppgick till 15 procent av anbudssumman. I det läget förhandlade marinförvaltningen med det tyska varvet, som då slopade

sitt krav på rörlighet och förklarade sig skola lämna fast anbud på hela anbudssumman. Jag anser det självklart, att marinförvaltningen i detta läge, som också sakrevisionen framhållit, skulle formellt förkastat samtliga anbud och därefter fört förhandlingar både med det tyska varvet och marinverkstäderna om angivande av nya anbud med fasta priser för hela leveranserna. Marinverkstäderna ställdes på detta sätt vid sidan vid det slutliga avgörandet trots att anbudet avgivits i enlighet med marinförvaltningens anvisningar.

Beträffande kostnadsjämförelsen mellan de två lägsta anbuden, avgivna av marinverkstäderna och Lürssen Werft, har sakrevisionen efter sin utredning kommit till resultatet, att kostnaden för en båt skulle bli från marinverkstäderna 2 303 000 kronor och från Lürssen Werft, om tullkostnaderna medräknas enligt gällande praxis, 2 367 658 kronor. Sakrevisionen har hävdad, att det varit försvarligt och legat närmast till hands för marinförvaltningen att medräkna dessa kostnader vid anbudsprövningen. Det vore också enligt min uppfattning en egendomlig inställning, att inte ett statligt företag skulle tillerkännas samma tullskydd som tillkommer den privata varvsindustrien. Denna beräkning av kostnaderna sammanfaller också med belastningen på fjärde huvudtiteln. Enligt en sådan bedömning kan marinverkstädernas anbud för alla fem fartygen beräknas ligga omkring 300 000 kronor lägre. Marinförvaltningen har vid prövningen av anbuden inte räknat med några tullkostnader utan tydligen ansett att de inte hade någon betydelse, då tullkostnaden återgick till staten. Att tullavgifterna, 200 000 kronor per båt, belastade marinförvaltningens enligt tidigare uppfattning ansträngda tillgångar under fjärde huvudtiteln, ansågs tydligen vara i sin ordning.

Svar på interpellation ang. utredning av frågan om beställning av motortorpedbåtar vid tyskt varv

Sakrevisionen har ifrån sina bedömningsgrunder inte funnit skäl till erinran utan jämväl ansett, att marinverkstädernas anbud borde korrigeras med ytterligare en kostnad, det så kallade civilbeställningspålägget, vilket dock enligt bestämmelserna icke skall medtagas vid avgivande av anbud till staten. All inkomst av civilbeställningspålägg skall varje år inlevereras till statsverket, varför även detta pålägg hade belastat marinförvaltningens budget. Detta tillägg skulle uppgå till en kostnad av 138 798 kronor per båt. Genom borttagande av tullkostnader och tillägg av civilbeställningspålägget har sakrevisionen funnit, att 1 375 000 kronor har inbesparats statsverket.

Jag vill framhålla, herr talman, att jag inte kan godtaga dessa beräkningsgrunder, som klart ställer det statliga företaget i en särklass. Detta kan knappast sägas befördra företagets utveckling och konkurrenskraft, som är av stor betydelse för att varvet skall kunna fullgöra andra betydelsefulla arbetsuppgifter för marinens behov och som svårigen kan tillgodoses på annat sätt.

Vid sitt ställningstagande har marinförvaltningen inte ansett sig behöva taga någon hänsyn till det lokala samsättningsproblemet vid de statliga marinverkstäderna i Karlskrona. Den samlade kapaciteten har betecknats som ansträngd. Häremot står den lokala driftsledningens uppgifter till marinförvaltningen, att kapaciteten var tillräcklig för att bygga motortorpedbåtarna jämsides med övriga arbetsuppgifter för flottan, vari jämväl ingick ett skrovbygge till en ubåt, som marinförvaltningen beställt vid Kockums verkstäder.

Jag tror att det finns anledning att godtaga den lokala driftsledningens uppgifter. Genom betydande ansträngningar har andra beställningar anskaffats, vilka dock inte varit så lämpliga för varvets utrustning som motortor-

pedbåtarna. Den ansträngda kapaciteten får också ses i den belysningen, att under året ett 70-tal man genom pension eller frivillig avgång har lämnat verkstäderna utan att nyanställningar skett. Den reaktion och det missnöje, som kommit till uttryck från de anställda vid marinverkstäderna med anledning av fartygsbeställningarna i Tyskland, bör ses mot bakgrunden av dessa förhållanden. Sakrevisionen har trots sig finna, att den egentliga bakgrunden till den reaktion, som följt efter beställningens utläggande utom landet, är en lätt förståelig oro hos de närmast intresserade beträffande den framtida utvecklingen av de marina varvsanläggningarna i Karlskrona. Oron synes berättigad med hänsyn till de åtgärder som vidtagits och som kan anses komma att föregripa de förslag, som örlogsvarvsutredningen vid sitt ställningstagande kommer att framlägga.

Med tillfredsställelse noterar jag därför sakrevisionens slutsats, att den funnit det i hög grad angeläget, att intet underlåtes för att 1953 års örlogsvarvsutredning skyndsamt må slutföra sitt arbete, då först därefter förutsättningar kommer att föreligga för statsmakterna att fastställa karlskronavarvets framtida produktionsinriktning och storlek. Jag är även tillfredsställd med att herr statsrådet anslutit sig till vad sakrevisionen härutinnan anför.

Jag ber än en gång att få uttala mitt tack till herr statsrådet för svaret på min interpellation.

Chefen för försvarsdepartementet,
herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! Jag skall inskränka mig till ett par kommentarer i anledning av vad den föregående ärade talaren har anför.

Vad sekretesskäl beträffar är det alldeles tydligt, att dessa är av underordnad betydelse alldenstund det en-

Svar på interpellation ang. utredning av frågan om beställning av motortorpedbåtar vid tyskt varv

dast är fråga om beställning av skroven på motortorpedbåtarna. Därtill kan läggas att motorerna i dessa båtar är konstruerade i Tyskland samt att vapeninstallationen sker i Karlskrona både för den förra beställningen och för den senare.

Beträffande den anmärkning som herr Andersson gjorde om de rörliga och fasta anbud, som hade lämnats av karlskronavarvet och Lürssen Werft, skall jag medge att det mycket väl kunde förefalla rimligt om marinförvaltningen, med utgångspunkt från att de båda anbuden låg så nära varandra och att Lürssen Werft hade lämnat ett anbud där endast 15 procent av kostnaderna var rörliga, formellt skulle ha förkastat samtliga anbud och krävt nya sådana. Men såsom sakrevisionen har anfört har man tagit hänsyn till alla omständigheter i anslutning till beställningen och beställningsförfarandet. Om man betraktar denna affär som en isolerad företeelse och räknar med 12 procent civilbeställningspålägg, som ju är avsett att täcka pensioner och ersättning för olycksfallsrisker m. m. — ett tillägg som enligt sakrevisionen snarast ligger i underkant — finner man att statsverket med denna beställning otvivelaktigt har gjort en besparing på 1 375 000 kronor. Med utgångspunkt därifrån och efter den grundliga utredning som sakrevisionen har gjort kan jag inte komma till någon annan slutsats än att marinförvaltningens handlande varit oantastligt.

Beträffande sysselsättningsfrågan kan man väl inte säga att den omständigheten, att av en arbetsstyrka vid karlskronavarvet på 2 000 man eller någon ting sådant 70 man har slutat på grund av att de har gått i pension eller av andra skäl — de har i varje fall givit sig iväg frivilligt — innebär att man för närvarande har något sysselsättningsproblem.

Jag tar emellertid än en gång fasta

på vad jag redan förut har sagt i mitt interpellationssvar, att den irritation, som har rått i Karlskrona och den osäkerhet man hyser beträffande varvets framtida ställning, i och för sig är förståelig. Det är just därför som jag har tagit fasta på vad sakrevisionen har sagt om önskvärdheten av att örlogsvarvsutredningen snarast möjligt kommer fram med praktiska förslag.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Om man vågar ta marinförvaltningens ställningstagande vid denna anbudsgivning såsom ett enstaka undantag från de regler som bör gälla är ju en del vunnet.

När man bedömer sysselsättningen och avgången vid karlskronavarvet måste man ta hänsyn till de alldeles speciella förutsättningar som föreligger. Inom varvsindustrien i vårt land föreligger en utomordentligt hög sysselsättning, vilket resulterade i att endast ett varv utom karlskronavarvet räknade på anbudsgivningen på motortorpedbåtarna och sedan fann sig föranlåtet att inte inlämna detta anbud, som eljest skulle ha legat högre än karlskronavarvets. Man har svårt att rekrytera folk vid de stora varven i Göteborg, Malmö och Uddevalla. I Karlskrona råder det motsatta förhållandet. Yrkeskicklig arbetskraft söker sig ut från länet, vilket inte kan vara önskvärt från länets synpunkt; jag ifrågasätter också om det är önskvärt för landet i dess helhet. Blekinge län har i dag inte flera invånare än det hade vid sekelskiftet. Vi har nu, i denna fulla sysselsättningens tid, en betydande arbetslöshet och vikande arbetstillgång vid ett flertal industrier. Under sådana omständigheter finner jag det mycket anmärkningsvärt att beställningar utläggs i utlandet, då dessa eljest hade kunnat bidra till en bättre sysselsättning inom Blekinge län. Detta län är inte större än att det ut-

Svar på interpellation ang. utredning av frågan om beställning av motortorpedbåtar vid tyskt varv

gör ett naturligt rekryteringsområde för karlskronavarvet.

När man på detta sätt, medan andra varv expanderar och ökar sin arbetskraft, mitt under en pågående statlig utredning om karlskronavarvets framtida struktur bidrar till att minska dess arbetskraft, måste vi fråga oss vilka avsikter man har beträffande varvets framtida utveckling, ty det är väl inte meningen att den utredning som arbetar skall föregripas?

Eljest brukar det vara så, att de statliga verken slår vakt om sina anläggningar. I detta fall tycks det vara något annorlunda.

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Herr talman! Om jag har uppfattat försvarsministern rätt lägger han hela motiveringen för denna transaktion på det ekonomiska planet. Det sätt varpå han har räknat fram besparingar verkar emellertid inte övertygande, och jag tror att det kommer att visa sig, ifall man tar hänsyn till en rad omständigheter, att denna transaktion inte ens är ekonomiskt försvarbar.

Jag menar emellertid att man väl ändå bör lägga även andra synpunkter på denna fråga. Först och främst dröjer det ju inte så många år förrän Västtyskland är den starkaste militärmakten i Västeuropa. Vi lär väl inte kunna bortse från den betydelsen det har för tempot i den tyska återupprustningen, att man på det här sättet redan i förväg, innan besluten om upprustningen hade blivit klara, kunde börja med sådana praktiska förberedelser, som byggandet av krigsfartyg åt ett annat land innebär.

Vad beträffar den s. k. ekonomiska fördelen vill jag dessutom erinra om att Västtyskland har ett mycket stort exportöverskott i förhållande till Sverige. Det rör sig om ungefär en miljard kronor. Tendensen har varit, att detta exportöverskott ständigt ökat. Har inte de

statliga myndigheterna ändå ett visst ansvar för att även bedöma vad det kan innebära valutamässigt och handelspolitiskt att göra sådana beställningar i ett annat land, när det inte föreligger tvång att göra det?

Jag talade för en del år sedan, när jag tillhörde försvarskommittén, med en del svenska marinofficerare om karlskronavarvets möjligheter att hävda sig i konkurrensen. De hävdade bestämt, att ekonomiskt vore det inga svårigheter för karlskronavarvet att hävda sig i konkurrensen med andra varv. Men, framhöll de, det är den skillnaden mellan de fartyg som byggs på karlskronavarvet i jämförelse med fartyg byggda på andra varv, att det är en bättre kvalitet på dessa fartyg. Jag tror att denna uppfattning, som har uttryckts av många marinofficerare, delas av hela den svenska marinens folk. Det är också en synpunkt, som kanske i det långa loppet väger ganska mycket, när man skall bedöma de ekonomiska förutsättningarna för en sådan här transaktion.

Jag tycker denna sak är ganska underlig ur en annan synpunkt, nämligen med hänsyn till att Västtyskland snart är en första rangens militärmakt. Det är ganska märkligt, att man på detta sätt ger tyskarna en insyn i konstruktionen av svenska krigsmaskiner. Även om jag inte tror att avvecklingen av de tyska krigsförberedelserna har varit fullständig under dessa tio år, tror jag i alla fall, att på sitt sätt är det en ersättning för tio försummade experimentår, tio erfarenhetsår, som man genom denna svenska beställning ger dem till skänks. Även ur den synpunkten tycker jag att detta är olämpligt.

Väsentligt är även i detta sammanhang: Innebär inte en sådan här inriktning från statsmakternas sida en strävan att avveckla eller begränsa den statliga produktion och industri som vi har här i landet? Jag tycker att det är

Svar på interpellation ang. utredning av frågan om beställning av motortorpedbåtar vid tyskt varv

angeläget, att man, när man har skapat en statlig produktion, som sysselsätter många människor och som levererar fullt kvalitetsdugliga produkter till konkurrensdugliga priser, söker bevara och utveckla densamma.

Om jag förstod rätt, har beställningen gjorts utan att man i förväg inhämtat regeringens medgivande till densamma. Om någon lärdom skulle kunna dragas av detta borde det väl vara den, att så stora beställningar, ja, även mindre beställningar, inte borde göras av de statliga myndigheterna utan att regeringens åsikt först inhämtades och att man därvid borde ta hänsyn till de synpunkter, jag här framhållit. Dessutom måste naturligtvis beaktas näringslivets möjligheter i Blekinge, där förhållandena ju ändå är ganska kinkiga och där man faktiskt inte har råd att utveckla den ekonomiska verksamhet som redan finns utan tvärtom snarast bör utveckla densamma. Jag anser att dessa synpunkter måste man framdeles ta större hänsyn till.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! Som jag redan framhöll i mitt interpellationssvar har sakrevisionen även förhört sig beträffande den rent valutamässiga synpunkten på denna beställning, och från valutakontoret har man fått det beskedet, att det ifrån dess synpunkt inte finns något att erinra mot beställningen.

Beträffande insynen vill jag erinra om att man, som jag redan förut påpekat, inte behöver anlägga sekretesssynpunkter, eftersom det är skrovet som skall byggas vid det tyska varvet och eftersom tyska motorer skall installeras i detta, medan däremot all installation av vapenmateriel äger rum vid karlskronavarvet.

Sedan är jag den förste att erkänna, att karlskronavarvet rent kvalitetsmässigt utför ett synnerligen förnämligt ar-

bete. Jag ber att särskilt få understryka vad som härvid anförts från många håll. Man kan sålunda säga, att de flesta övriga varv i vårt land i huvudsak sysslar med konfektionsarbeten, varemot de objekt, som utförs i Karlskrona för marinens räkning, kan betraktas som skrädderiarbete, om man nu kan göra en sådan jämförelse. Men jag vill påpeka — och det har intygats även av dem som har hand om verksamheten i Karlskrona — att de tidigare beställda fartygen vid Lürssen Werft också är kvalitetsmässigt goda. Jag kan anföra en siffra ur sakrevisionens utlåtande. Man har röntgenfilmatiserat arbeten som utförts vid Lürssen Werft för de sex båtarna, och därvid har 3,85 procent av arbetet underkänts, medan underkännandeprocenten för T 103, som tillverkats vid ett svenskt varv, var 26,1 procent. Nu är detta inte en rättvisande bild av förhållandena vid det tyska och det svenska varvet, därför att den svenska båten var den första, som tillverkades, och detta medför naturligtvis alltid initialsvårigheter och kan vara förklaringen till den relativt höga felprocenten. Men å andra sidan måste man erkänna, att det är en låg felprocent i de båtar, som förut har tillverkats av det tyska varvet.

Beträffande den statliga produktionen kan jag hålla med herr Hagberg i Stockholm om att man skall slå vakt om densamma. Denna vakthållning skall emellertid enligt min mening inte ta sig uttryck i att man skall ha större fördragsamhet med de statliga företagen än med de privata. Den statliga verksamheten skall kunna uppta en framgångsrik konkurrens med den privata verksamheten, ett betraktelsesätt, som bör vara självklart för en anhängare av statsdrift.

Nu har emellertid staten, som jag redan förut påpekat, enligt sakrevisionens beräkning gjort en besparing på 1 375 000 kronor, och med utgångspunkt

Svar på interpellation ang. utredning av frågan om beställning av motortorpedbåtar vid tyskt varv

från detta faktum anser jag mig inte kunna göra någon anmärkning mot marinförvaltningens förfarande i detta fall.

Herr HAGBERG i Stockholm (k) kort gemmäle:

Herr talman! Jag tycker att de statliga verken absolut skall ha prioritet, när det gäller dessa beställningar. I synnerhet anser jag detta vara fallet, när det gäller konkurrens med utländska motsvarande företag. En sådan liberalitet att man utan vidare skall jämställa utländska företag med ett gammalt svenskt statligt varv, som ändå har hävdats sig så bra, är för mig fullständigt oförståelig.

Men det var inte närmast detta som föranledde mig att begära replik. Det var frågan om valutan.

Statsrådet åberopade sig på valutakontorets förklaring, att det inte medförde något problem att göra denna beställning utomlands, men man får väl se detta i ett större sammanhang. Regeringen pekar titt och tätt på de otillräckliga valutatillgångarna och framställer det som en huvudfråga för den ekonomiska politiken, att man har ett så gott valutaläge som möjligt. När nu tyskarna har ett exportöverskott på Sverige, som kanske överstiger miljarden, är det då alldeles betydelselöst att på detta sätt föra ut valutatillgångar ur landet? Jag anser för min del att även den synpunkten skall beaktas, och jag hoppas att det kommer att ske i fortsättningen i varje fall.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Jag kan inte heller godtaga statsrådets uppgift, att det här skulle föreligga en besparing på 1 375 000 kronor. Vill herr statsrådet fasthålla vid denna siffra innebär det, att herr statsrådet anser att varvet i Karlskrona inte skall ha det tullskydd som privata varv har. Enligt min upp-

fattning bortfaller därmed omedelbart en miljon.

Sedan uppstår frågan, hur stor vikt man skall tillmäta marinförvaltningens intresse av att ha tillgång till ett varv med full kapacitet och yrkeskunnig arbetskraft, som kan sköta marinens båtar, vilka inte rimligen kan skötas på privata varv i landet, i varje fall inte för närvarande. Det måste tillmätas ganska avgörande betydelse, och då måste marinförvaltningen ha intresse av att varvets kapacitet utnyttjas så långt det över huvud taget är möjligt. Enligt driftsledningens åsikt hade dessa båtar rymts inom varvets kapacitet. Den avvägningen kan man inte bortse ifrån.

Man får heller inte bortse ifrån — det känner alla till som arbetar inom detta område — att vid nybeställningar blir förtjänsten betydligt högre än vid reparationsarbete och nedskrotning av gamla fartyg. Det måste också vara utomordentligt stimulerande för ett varv med yrkeskunnig arbetskraft att få utföra nybyggnader, som ger en helt annan arbetsglädje bland personalen. Jag tycker därför att marinförvaltningen bort tillmäta dessa synpunkter en mera avgörande betydelse än som skett. Men framför allt kan det inte vara skäligt att frånräkna tullskyddet, när det gäller marinförvaltningens beställning, och räkna det som en vinst för staten.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet TORSTEN NILSSON:

Herr talman! Jag skall inte fortsätta diskussionen beträffande den vinst eller den besparing som sakrevisionen räknat fram i detta speciella fall och om tullskyddet för de privata varven och detta varv. Men det är ostridigt att i detta fall har statskassan gjort en besparing på 1 375 000 kronor.

I fråga om prioritet för statliga företag ansåg herr Hagberg i Stockholm, att det var alldeles självklart att man skulle

Svar på interpellation ang. ett effektivare bekämpande av ogräs på banvallar i jordbruksbygder

ge försteg åt ett statligt företag. Då vill jag bara understryka, att ledningen för det företag som det här är fråga om vill inte alls se på problemet på samma sätt. Den anser tvärtom att den skall ha möjlighet och rättighet att konkurrera med andra företag och vill inte bli satt i en särställning. Den vill ta upp en konkurrens och driva företaget på ett sådant sätt, att det framgångsrikt kan hävda sig gentemot sina konkurrenter. Det är med utgångspunkt från detta som jag anser, att när vi inte befinner oss i en situation, då vi har sysselsättningssvårigheter vid varvet, kan man inte gå på den linje som herr Hagberg så framt förordat.

Beträffande herr Anderssons i Ronneby anförande är jag den förste att erkänna, att karlskronavarvet har stor betydelse för flottan, framför allt när det gäller underhållstjänsten, och enligt de uppgifter som jag har fått har marinen för närvarande tillräckligt med sådana uppgifter för varvet.

Herr **HAGBERG** i Stockholm (k):

Efter de förklaringar som här lämnats tror jag att de besparingar som gjorts får betraktas som ännu mera tvevelaktiga. Här har man räknat bort tullavgiften för att få fram ett så fördelaktigt resultat som möjligt för det tyska varvet. Men om också fartygen hade blivit 1,3 miljoner kronor dyrare, om de hade byggts i Karlskrona, så är ju ändå varvet där statens. Om det för dess vidkommande hade inneburit en vinst att bygga fartygen i Karlskrona, så hade man med regeringens motivering lika gärna kunnat säga, att pengarna ju bara går över från statens ena ficka till den andra. Det vore lika riktigt som att i detta fall räkna bort tullen.

Att sedan herrarna i marinverkstädernas ledning vill konkurrera på lika villkor med andra varv är i och för sig en ambition, men detta hindrar inte att det ändå måste vara ett klart stats-

intresse att bygga ut den egna fartygsproduktionen i stället för att bidra till att hålla den på oförändrad eller kanske t. o. m. inskränkt nivå. De synpunkterna bör väl också ha en viss tyngd i detta fallet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4**Svar på interpellation ang. ett effektivare bekämpande av ogräs på banvallar i jordbruksbygder**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation påtalar herr Jansson i Aspeboda att ogräsbekämpningen vid statens järnvägar under senare år avsevärt försämrats till men för angränsande åkermarker. Herr Jansson frågar mig om jag har min uppmärksamhet riktad på anförda spörsmål och, om så är fallet, huruvida jag har för avsikt att vidtaga sådana åtgärder, att en effektivare bekämpning av ogräs på banvallar i jordbruksbygder kan komma till stånd. Med anledning härav vill jag lämna följande upplysningar, som jag inhämtat från järnvägstyrelsen.

Det är riktigt, att statens järnvägar på sina håll minskat slåttern på banvallarnas slänter. Detta beror främst på svårigheten att få tillräckligt med arbetskraft för sysslan, som i allmänhet helt måste utföras för hand. Tillgängliga arbetskraftsresurser söker man i möjligaste mån inrikta på sådana områden, där jordbrukarna själva ej efterstätt denna del av ogräsbekämpningen utan på egna marker slår dikesrenar och vägkanter. För att så långt som möjligt kompensera den minskade slåttern har statens järnvägar i allt större omfattning tagit i anspråk tekniska pre-

Svar på interpellation ang. större trygghet för liv och gods inom sjöfarten

parat för att bekämpa ogräset. För att få närmare belyst vilka av förekommande medel som är mest effektiva för ogräsbekämpningen på banvallar, planlägges för närvarande en serie undersökningar vid statens lantbruksförsök i Ultuna. Försöken torde påbörjas nästa år.

Järnvägsstyrelsen har sålunda sin uppmärksamhet riktad på dessa frågor, och en förbättring av ogräsbekämpningen är att förvänta.

Härefter anförde

Herr JANSSON i Aspeboda (bf):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min interpellation.

Då svaret går i positiv riktning, har jag här icke något att tillägga utöver vad jag anført i interpellationen, och jag ber därför endast att än en gång få tacka statsrådet för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. större trygghet för liv och gods inom sjöfarten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Senander har i anledning av den s. k. Eleni-affären frågat mig, om jag ämnar ta initiativ till sådana ändringar av hithörande lagar och förordningar, att större trygghet för liv och gods inom sjöfarten uppnås.

Jag anser det icke erforderligt att lämna en redogörelse för affären med dess beklagliga slut i Lagos. Omständigheterna är ju väl kända.

Vad angår interpellantens fråga må till en början framhållas, att genom bestämmelser i sjölagen angivits den ram, inom vilken frågor om olyckor och skadefall till sjöss skall handläggas. Lagen

förutsätter f. n., att kommerskollegium är den samordnande myndigheten på området. I de bestämmelser i kollegii instruktion, vilka reglerar sjötekniske konsulentens och sjöaklagarens åligganden, anges noga proceduren för ingripanden och undersökningar i fall sådana som det aktuella. På grundval av de sjöförhör, som hållits dels i Lagos och dels inför Stockholms rådhusrätt, är nu sjöaklagaren och sjötekniske konsulenten sysselsatta med utredningar i saken. Vidare har hithörande spörsmål upptagits även av JO, som i anledning av en tidningsartikel anhållit om kollegii yttrande. Kommerskollegium har med skrivelser den 4 oktober och den 8 november 1955 till JO överlämnat två av chefen för dess fartygsinspektionsbyrå upprättade promemorior i ämnet. Enligt vad jag inhämtat har JO funnit, att resultatet av den inom kollegium pågående fortsatta handläggningen av ärendet bör avvaktas, innan något uttalande från hans sida göres.

För min del kan jag knappast avge något bestämt omdöme rörande det spörsmål, som interpellanten ställt, innan myndigheternas utredning avslutats. För att icke alltför länge dröja med svaret är jag dock beredd att i anledning av interpellationen delgiva kamraren vissa allmänna synpunkter i ämnet.

Såsom framhålles i interpellationen har från en del håll kritik riktats mot fartygsinspektionen, vilken kritik dock bestämt avvisats av kommerskollegium. Jag är naturligtvis ense med interpellanten därom, att det är av betydelse att ansvarsfrågan klarlägges och att erforderliga åtgärder vidtages för att förhindra ett upprepande. Med avseende på saken till det passerade vill jag utan eget ställningstagande fästa uppmärksamheten på att i den senare av de två promemoriorna till JO uttalas, att av berättelserna vid sjöförhören synes klart framgå, att maskinhaveriet vållats av vanskötsel av fartygets maskineri

Svar på interpellation ang. större trygghet för liv och gods inom sjöfarten

och pannor samt närmast av maskinfällets underlåtenhet att kontrollera smörjoljesystemet och oljans kvalitet. Det kan tilläggas, att i dessa hänseenden måhända även redaren, möjligen också befälhavaren, kan anses realiter ansvariga.

Jag vill slutligen nämna, att jag på ett tidigt stadium av ärendet — alltså redan innan denna interpellation framställdes — vidtagit åtgärder för att få frågan om en revision av gällande lagstiftning förberedelsevis prövad i belysning av Eleni-fallet. Vartill detta arbete kan leda vill jag på detta stadium ej säga något bestämt om. Interpellanten kan emellertid vara förvissad om att jag nog kommer att följa ärendet även i fortsättningen.

Härpå anförde:

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet för svaret på min interpellation.

Såvitt jag kan finna av svaret är herr statsrådet inställd på att stödja förslaget om en revision av gällande lagstiftning och har redan förberedelsevis vidtagit åtgärder i sådant syfte. Jag förstår emellertid att statsrådet ännu inte kan säga något bestämt om denna prövning av lagen, eller om den kommer att leda till ett positivt resultat. Jag kan dock inte föreställa mig att omständigheterna i fallet Eleni kan komma att leda till något annat än mycket kraftiga åtgärder i syfte att förhindra ett upprepande. Om dessa åtgärder skall bestå i lagändringar eller skärpta instruktioner för de övervakande myndigheterna är måhända svårt att på nuvarande stadium yttra sig om. Det förefaller mig emellertid som om myndigheterna i detta fall icke hade gått fram med den skärpa, som de inom ramen för gällande lagstiftning hade kunnat göra.

På andra trafikområden, exempelvis inom motorismen, skulle ett sådant uppträdande, som förekommit från vissa personers sida i fallet Eleni, föranlett laga ansvar. Som bekant råder det på detta område mycket stränga föreskrifter till skydd för människors liv och säkerhet. En chaufför som inte iakttar gällande säkerhetsföreskrifter kan t. o. m. berövas sina utkomstmöjligheter i yrket. Men en redare kan, på sätt som skett i fallet Eleni, vårdslösa med sjöfolkets liv och säkerhet utan att detta leder till laga ansvar.

Herr talman! Med detta ber jag att än en gång få tacka för statsrådets svar, vilket jag betecknar som positivt. Det är bara att hoppas att pågående utredningar och undersökningar skall leda till ett sådant resultat att skandaler av detta slag undvikes i fortsättningen.

Herr SVENSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Jag skall inte ge mig in på att kritisera myndigheterna i vad det gäller deras ställningstagande till fallet Eleni, även om jag har den personliga uppfattningen, att man kanske borde ha varit litet strängare i sina bedömningar därvidlag än vad fallet varit. Det är ju dock på det sättet att det här var fråga om ett fartyg, som var mer än tjugo år gammalt. Det ägdes av en grek, vilken satte det under Panamas flagg, och det hade legat upplagt i en av kontinentens hamnar under något år. Det borde kanske inte vara myndigheterna obekant vilka bekymmer vi på sjöfolkets sida har haft just med dessa grekbåtar under Panamas flagg och hur vi vid upprepade tillfällen måst vidta aktioner gentemot just sådana fartyg.

Det som inträffat i samband med »Elenifallet» har för de i den svenska handelsflottan anställda aktualiserat en annan fråga, nämligen begreppet ett fartygs sjövärdighet. Enligt gängse uppfattning bland sjöfolk menar man med ett fartygs sjövärdighet, att detta inte bara vad beträffar skrov och framdriv-

Svar på interpellation ang. större trygghet för liv och gods inom sjöfarten

ningsmaskineri är i sådant skick, att man kan gå till sjöss med det utan att man på grund av bristfälligheter i dessa hänseenden har skäl anta, att resan kan föranleda livsfara för besättningen, utan också att fartyget är tillbörligen utrustat och att i övrigt anordningar och bostäder är av sådan beskaffenhet att nödigt skydd mot olycksfall och ohälsa beredes de ombordanställda, samt att det är bemannat och lastat eller barlastat på sådant sätt att säkerheten kan anses betryggande. Dessa fordringar uppställas för övrigt också i sjölagen § 5 a).

Om man emellertid ser på föreskrifterna i 24 § lagen om tillsyn å fartyg, som berör tillsynsmyndighetens befogenheter att utfärda nyttjandeförbud, finner man, att i detta lagrum väsentliga inskränkningar gjorts jämfört med de grundläggande föreskrifterna i den förutnämnda § 5 a) sjölagen. Sålunda synes, enligt 24 § tillsynslagen, brister i fartygets bostäder eller förhållanden som är ägnade att förorsaka ohälsa kunna beaktas vid tillsynsmyndighetens prövning om förbud mot nyttjande skall utfärdas, detta enär dessa förhållanden inte omnämnes i lagen. Ur de anställdas synpunkt är detta naturligtvis mycket otillfredsställande. Den här påtalade inskränkningen torde ha medverkat till att de sakförhållanden, som ur tillsynsmyndighetens synpunkt skall beaktas vid bedömning av ett fartygs sjövärdighet, enligt sjöfolkets uppfattning inte inbegriper samtliga de krav, som bör uppställas för att ett fartyg skall kunna betraktas såsom varande i ett betryggande sjövärdigt skick. Jag vill emellertid i detta sammanhang nämna, att den av mig nämnda föreskriften i tillsynslagen tillkom redan 1914 och att den — bortsett från en mindre ändring 1923 — kvarstått i oförändrat skick i över 40 år.

Det synes mig vidare vara av utomordentlig vikt att man i samband med inköp av äldre utländska fartyg får

fullgoda garantier för att fartygen verkligen är i ett tillfredsställande skick. I 1936 års lag angående förbud mot förvärv från utlandet av vissa fartyg stadgas, att »utländskt fartyg, som är tjuugo år eller äldre eller icke innehar högsta klass i någon av Konungen godkänd klassificeringsanstalt, må ej, vare sig i sin helhet eller till viss andel, genom köp eller byte förvärvas under sådana förhållanden, att fartyget till följd av förvärvet blir att anse såsom svenskt».

Ett väl underhållet fartyg, som är tjuugo år eller äldre, kan självfallet vara i gott stånd. Då det emellertid ur flera synpunkter är önskvärt att endast fartyg av verkligt god beskaffenhet förvärvas från utlandet, ifrågasätter jag om inte köpare av sådana äldre fartyg — oavsett fartygets klass — borde åläggas att genom särskild på föreskrivet sätt utförd besiktning styrka, att fartyget i fråga verkligen fyller de krav, som rimligen bör uppställas för att förvärv skall medges.

Jag vill vidare ifrågasätta om inte i samband med medgivande av förvärv av fartyg från utlandet borde föreskrivas, att detsamma inom en viss angiven tid skall försättas i sådant skick att det fyller alla de fordringar, som i olika avseenden uppställs i gällande svenska författningar.

Den nuvarande tillsynen av fartygen är som bekant uppbyggd på sådant sätt, att en väsentlig del av tillsynsuppgifterna fullgöres av vissa klassificeringsanstalter. Denna ordning måste, förmodar jag, med hänsyn till förhållandena inom sjöfarten bestå, och den särskilda inspektion vid köp av fartyg från utlandet, som ifrågasattes av mig, avser heller inte någon ändring i det avseendet. Det förefaller mig dock som om det för tillsynens främjande vore av största vikt, att god kontakt upprätthålles mellan den statliga tillsynsmyndighetens tjänstemän och de experter, som utför klassificeringssällskapens besiktningar.

Det förhållandet, att exempelvis en

Svar på interpellation ang. större trygghet för liv och gods inom sjöfarten

viss anordning ombord på ett fartyg faller under klassificeringsanstalts föreskrifter och tillsyn, bör enligt min mening inte betyda, att en statlig tjänsteman, som vid besiktning finner en sådan anordning bristfällig, inte skall vidtaga någon åtgärd för bristens avhjälpande. Att tillsynen av fartygen som förut nämnts fullgörs dels av ett statligt organ, dels av andra av Kungl. Maj:t godkända institutioner, synes mig — för att man skall kunna säkerställa ett i sin helhet tillfredsställande resultat — kräva samverkan mellan de organ, som utövar tillsynen.

Herr talman! Jag vill i samband med denna fråga slutligen något beröra ett spörsmål, som för de ombordanställda och säkerligen i viss mån även för andra som sysslar med sjöfart är av ett betydande intresse.

I våra sjöfartsförfattningar finns bl. a. intagna bestämmelser om skyddsåtgärder ombud på fartygen. Dessa föreskrifter finns införda i ett flertal av de författningar, som vi allmänt benämner vår sjösäkerhetslagstiftning. Denna är som bekant ganska omfattande. Uppdelningen av säkerhetsföreskrifterna på ett flertal skilda författningar medför, särskilt för det aktiva sjöfolket, betydande nackdelar. Det vore framför allt med hänsyn till önskvärdheten att genom förebyggande åtgärder kunna ernå en minskning i olycksfallsfrekvensen på fartygen av värde, om dessa olika föreskrifter och bestämmelser kunde samlas och sammanfogas till en enhet för att på så sätt bli mera lättillgängliga och överskådliga.

Herr talman! Jag hoppas att herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet, om en utredning kommer till stånd, i sina direktiv till denna beaktar de synpunkter jag här framfört.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Som jag sagt i mitt interpellationssvar, har jag all förståelse för

att tillsynslagen och tillsynsföreskrifterna kan behöva ses över, och en preliminär undersökning därom har redan igångsatts för att man skall kunna utvärdera, huruvida det kan finnas verkliga skäl för en allmän omarbetning av detta lagstiftningskomplex.

Vid mina fortsatta överväganden i denna fråga skall jag gärna beakta de synpunkter, som herr Jerker Svensson och också herr Senander framfört under debatten. Men jag vill samtidigt säga, att man får gå en smula försiktigt till väga, så att man inte får föreskrifter, som kan medföra en betydande kostnadsbelastning för sjöfartsnäringsen. Det är en balansgång man har att gå mellan de ombordanställdas berättigade intressen av säkerhet och sjöfartsnäringsens behov av att inte få för starkt höjda kostnader.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 216, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m.

§ 7

Föredrogs den av herr Nilsson i Göingegården vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående lämpligheten av att i en öppen fångkoloni sammanföra kvalificerade brottslingar med interner av helt annan kategori.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Föredrogs den av herr Holmberg vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan

Statsbidrag till viss hemkonsulentverksamhet

lan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående Sesaröbefolkningens trafikproblem.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Föredrogs den av herr *Christenson* i Malmö vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående åtgärder till förhindrande av alltför stor värde-minskning på statens premieobligationer.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10

Föredrogs vart för sig:

konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om ändamålsenlig reglering av tiderna för allmänna val; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av ytterligare kostnader för det svenska deltagandet i stilleståndsövervakningen i Korea, och

nr 177, i anledning av väckta motioner om översyn av folkskolestadgans bestämmelser mot tredskande målsmän.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11

Statsbidrag till viss hemkonsulentverksamhet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 178, i anledning av väckta motioner angående statsbidrag till viss hemkonsulentverksamhet.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* (I: 230) och den

andra inom andra kammaren av fröken *Ager* och herr *Nihlfors* (II: 273), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att frågan om statsbidrag till konsulentverksamhet av i motionerna angivet slag gjordes till föremål för översyn.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 230 och II: 273 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av fröken *Vinge*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken *AGER* (fp):

Herr talman! Jag har tillsammans med herr *Nihlfors* här i kammaren framlagt en motion, där jag hemställt att frågan om statsbidrag till konsulentverksamheten skall bli föremål för översyn. Statsutskottet har avstyrkt motionen med den motiveringen, att denna fråga har »varit föremål för grundliga utredningar» och att det finns inte »tillräckligt underlag för bedömande av behovet av och sättet för en eventuell utbyggnad av ifrågavarande verksamhet». Utskottet anser därför att någon ytterligare översyn av denna fråga inte torde vara behövlig.

Jag instämmer med statsutskottet däruti att denna fråga flera gånger har utretts. Den behandlades av 1941 års befolkningsutredning, och den har redovisats i betänkanden 1946 och 1947. Men trots att frågan är behandlad inom olika utredningar finns det ändå skäl att göra en översyn därför att en hel del av hithörande spörsmål ej är aktuella och behöver få en översyn med hänsyn till att det är åtta, tio år sedan de framlades. I alla remissyttrandena har man också väl vitsordat denna hemkonsulentverksamhet, och enligt vittnesmål från många håll är den av utomordentligt stort värde. Trots detta har det under dessa åtta, tio år inte lagts fram på riksdagens

Statsbidrag till viss hemkonsulentverksamhet

bord något förslag om statsbidrag till denna verksamhet.

Den verksamhet som vi för närvarande har på området bedrivs ute på landsbygden genom hushållningssällskapen, som har en hemkonsulent anställd men behöver åtskilligt flera. Till denna verksamhet utgår statsbidrag. Konsulenterna arbetar genom aktuella föredrag och kurser. De hjälper landsbygdens hem med renoveringar av bostäderna, framför allt köken. De har vidare hjälpt till med uppförande av andelstvtstugor liksom också med de nya fryskollektiva anläggningarna för att bara nämna några exempel.

För stadsborna däremot är det avsevärt mycket sämre härvidlag. Det finns för närvarande bara fyra städer, nämligen Stockholm, Borås, Eskilstuna och Örebro, som genom kommunens medverkan har ordnat med en hemkonsulentverksamhet. På många håll finns det planer på en dylik verksamhet, men man avvaktar att inte bara kommunen utan även staten skall medverka.

Man kan naturligtvis fråga sig: Är det nödvändigt med dessa hemkonsulenter? Jag förstår att många här i riksdagen kan resonera så, ty nu finns det ju så många hjälpmedel av olika slag för hemarbetet. Vi behöver bara öppna paket och vrida på knappar till de olika maskinerna, så klara sig hushållen själva! Så är det inte. Det gäller för oss att öppna det rätta paketet, det gäller att vrida på rätta knappen till den rätta maskinen, och för detta behöver vi hjälp genom konsulentverksamheten. Det är exempelvis information som behövs om hur de rätta maskinerna och apparaterna skall vårdas och inköpas, och det kan inte konsumenterna klara själva. Hur skall de kunna välja t. ex. bland de 100 tvättmaskinerna!

Här i riksdagen stöder vi varje år med stora belopp forskningsverksamhet av olika slag. Resultaten av denna

verksamhet måste ut bland konsumenterna, och detta kan ske på olika vägar — en av dem går via hemkonsulenterna. Det gäller ändå en relativt liten grupp människor, som forskningsinstitutet kan informera genom aktuella och objektiva omdömen om bl. a. olika apparater.

Jag skulle vilja råda riksdagsledamöterna att gå till Stockholms konsulentbyrå och se på dess verksamhet. Jag tror inte att många går därifrån utan att ha insett både det nationalekonomiska och det privatekonomiska värdet av densamma. Genom upplysningskurser, genom utställningar och rådgivningsbyråer hjälper man hemmen på olika sätt.

Våra yrkesskolor är för dagen bräddfulla och kan inte ta emot alla som söker sig in dit. Här vore en väg att minska antalet kortare kurser inom yrkesskolorna till förmån för de längre kurserna, och genom att man anställde hemkonsulenter kunde stora grupper av konsumenter effektivare sättas in i aktuella frågor.

Jag har en känsla av att statsutskottet avfärdat denna fråga ganska lättvindigt därför att man tycker att det är en liten sak. Jag anser inte att det är en liten fråga. I tider när vår marknad är överfull av varor, bland vilka vi skall välja och vraka, och i tider, när hushållens ekonomi är så hårt ansträngd, behöver vi visa konsumenterna intresse, och då bör framför allt staten visa sitt intresse för dessa frågor. Detta kan ske bl. a. genom ett statsbidrag till hemkonsulentverksamheten.

Med vad jag anfört, herr talman, vill jag alltså yrka bifall till vår motion.

I detta yttrande instämde fru *Sjöstrand* (fp) och fru *Andrén* (fp).

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Fröken Ager och utskottet tycks vara överens om att det på detta område har gjorts åtskilliga

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

utredningar, som nu ligger under Kungl. Maj:ts prövning. Meningarna tycks således endast vara delade om huruvida dessa utredningar är inaktuella. Jag vill inte uttala någon åsikt därom. Men under nuvarande förhållanden är det nog knappast vare sig nödvändigt eller angeläget att göra en fjärde översyn över detta komplex. Jag tror att det är nödvändigt att Kungl. Maj:t får ta ställning till de föreliggande utredningarna innan riksdagen tar något ytterligare initiativ i denna fråga.

Fröken Ager säger att utskottet har ansett att detta är en liten fråga. Vi har inte uttalat oss om huruvida frågan är liten eller stor. Jag skulle dock våga hävda, att denna fråga, om den skulle lösas så som fröken Ager önskar, är en fråga av större räckvidd, inte minst ur ekonomisk synpunkt.

Det hade nog varit bättre om fröken Ager i det läge som frågan nu befinner sig i hade begärt en skrivelse till Kungl. Maj:t om att Kungl. Maj:t snart skulle effektuera de förslag som de föreliggande utredningarna kunnat ge anledning till.

Herr talman! Med dessa ord yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1955/56 för tillverkning av polioympämne m. m. och

nr 180, i anledning av väckt motion om viss ändring av bestämmelserna rör-

rande pension åt skogsarbetare i domänverkets tjänst.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 181, i anledning av väckta motioner om återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Söderquist m. fl.* (I: 66) och den andra inom andra kammaren av herr *Lindberg m. fl.* (II: 90) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta dels att till Lifaco Aktiebolag av erlagd varuskatt skulle återbäras ett belopp av 41 868 kronor 95 öre jämte sex procent ränta från respektive inbetalningsdagar dels ock att Lifaco Aktiebolag måtte erhålla den ersättning för sina kostnader, som kunde befinnas skälig.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 66 och II: 90 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlon, Ivar Anderson* och *Näsgård*, fröken *Andersson*, herrar *Pålsson, Sundelin, Jacobsson* och *Staxäng*, fröken *Elmén*, herrar *Cassel, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, fröken *Vinge* och herr *Svensson* i Stenkyrka, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 66 och II: 90,

a) besluta, att till Lifaco Livsmedels Fabrikations Co. Aktiebolag skulle av erlagd varuskatt återbäras ett belopp av 41 868 kronor 95 öre jämte sex procent ränta från respektive inbetalningsdagar;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att från det för budgetåret 1955/56 anvisade förslagsanslaget till oförutsedda utgifter till bolaget utbetala 25 000 kronor.

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! För den som i likhet med mig blivit nödsakad att utan att tidigare mera ingående ha sysslat med frågan försöka tränga in i det omfattande Lifacoärendet kan detta till en början förefalla nästan skrämmande komplicerat. Jag erinrar om att domstolsakterna omfattar cirka 10 000 maskinskrivna sidor och att målets föredragning i högsta domstolen lär ha krävt inte mindre än sex dagar.

Till all lycka förhåller det sig emellertid så att riksdagen då den i dag går att ta ställning till de i motioner framställda yrkandena om gottgörelse åt Lifaco kan betrakta huvudparten av det material som hopats i detta mål som liggande utanför dess bedömande. Riksdagen behöver sålunda inte möda sig med att söka knäcka den mycket omstridda frågan om varuskatteförordningen av den 25 maj 1941 var tillämplig på bolagets olika tillverkningar eller inte. Den saken är slutgiltigt avgjord genom regeringsrättens utslag den 10 juni 1942.

Inte heller är det enligt min mening nödvändigt för att kunna rätt pröva ersättningsfrågan att gå in på en bedömning av kontrollstyrelsens sätt att handlägga sina mellanhavanden med Lifaco. Även den som anser att kritiken mot kontrollstyrelsen skjutit över målet kan mycket väl komma till det resultatet att billighet och skälighet talar för att Lifaco bör tillerkännas en större ersättning än de 35 000 kronor som redan utbetalats av statsmedel.

Vad som nu återstår för riksdagen är en skälighetsprövning, icke ett rättsligt avgörande. I den skälighetsprövningen kan var och en av kammarens ledamöter själv bilda sig en mening, även de som inte fått förmånen att få del av den förebildligt klara, koncisa

och objektiva föredragning som presterats i statsutskottet.

Vad som här förekommit är i största korthet följande. Lifaco AB tillverkar något som heter Lifacomassa, Lifacobär, pikeringsgelé och andra liknande produkter. Allt detta är halvfabrikat som inte kan förtäras som de är utan används för att dekorera tårter och bakverk.

Den 25 maj 1941 utfärdades av Kungl. Maj:t en förordning om varuskatt som trädde i kraft påföljande dag. Där sades det att vissa varor ur statistiskt nummer 298—302 skulle vara belagda med varuskatt. Så uppräknas choklad med tillsats av socker, konfityrer såsom karameller, konfekt, dragéer, kola, marsipan. En hel rad andra sötsaker uppräknas också.

Vid denna uppräkning fanns fogad en anmärkning av följande lydelse: »Vid tillämpning av förordningen om varuskatt skola följande varor inte anses såsom konfityrer, nämligen tårter, bakelser» etc. — jag återger inte hela citatet, ty det skulle bli för långt.

Lifacos ledning studerade förordningen för att se, om den var tillämplig på deras varor eller om den inte var det, och när de hade studerat den ett tag kom de till det resultatet att varuskatteförordningen inte gällde någon av de produkter som bolaget tillverkade. Eftersom de var säkra på sin sak hade de enligt sin mening ingen anledning att göra i varuskatteförordningen föreskriven anmälan till kontrollstyrelsen om sin tillverkning. De gjorde alltså inte någon sådan anmälan.

Såsom det sedermera visade sig var den tolkning av varuskatteförordningen, som bolaget sålunda gjorde, inte överensstämmande med den uppfattning som låg till grund för regeringsrättens beslut. Detta misstag blev ödesdigert för bolaget. Bolaget tvangs att betala skatt för all tillverkning som ägde rum mellan den 26 maj 1941 och

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

den 22 november respektive 9 december samma år utan att kunna ta ut denna skatt av sina kunder. Enligt varuskatteförordningens konstruktion var det ju inte meningen att företagen själva skulle bli fast för denna skatt, utan meningen var att skatten skulle övervältras på andra.

Det skattebelopp, som bolaget på så sätt måste erlagga, utgjorde i runt tal 86 000 kronor, vartill kommer ränta på ungefär 3 500 kronor. Man måste fråga sig, om en sådan påföljd står i rimlig proportion till det misstag som bolaget begått, eller kanske frågan allra först måste bli denna: Var det ett misstag eller var det till äventyrs ett försök av arten »går det, så går det»? Det spörsmålet är slutligt löst genom Svea hovrätts dom den 2 november 1943 i anslutning till ansvarsmålet mot Lifaco, vilken dom, herr talman, har vunnit laga kraft. I domen heter det att med hänsyn till i målet föreliggande omständigheter, underlåtenhet att i föreskriven tid inge anmälan inte skäligen kunde tillräknas Lifacoledarna som försumelse av beskaffenhet att böra föranleda ansvar.

Denna formulering bör nogga uppmärksammas, ty den innebär att hovrätten liksom tidigare Stockholms rådhusrätt har funnit Lifacoledarna varken vara i ond tro eller ha förfarit vårdslöst. Hade de nämligen förfarit vårdslöst, hade de blivit dömda för den sakens skull. Det intressanta här är att hovrätten har funnit att god tro föreligger på den grund att bolaget inte har kunnat uttolka författningens innehåll. Detta är mycket ovanligt, ty normalt presumerar man att allmänheten skall känna till vad författningarna innehåller och kunna läsa ut vad där står. Avsteg från den normala regeln måste innebära att hovrätten har funnit de bestämmelser, som på den här punkten blivit intagna i varuskatteförordningen, så dunkla och så svårtolkade att även en person som har iakttagit vanlig akt-

samhet skall kunna komma till oriktigt resultat.

Att hovrätten har haft fog för ett sådant ställningstagande är så mycket mer tydligt som kontrollstyrelsens egna tjänstemän beträffande vissa tillverkningar, s. k. pikeringsgelé, vid ett tillfälle förklarar att denna utgjorde ett typiskt exempel på skattefria varor. Det visade sig vidare att såväl Stockholms rådhusrätt som hovrätten själv i ett av Lifaco anhängiggjort ersättningsmål kom till precis samma resultat rörande skatteplikten som Lifaco gjort, nämligen att detta icke var sådana varor som hade uppräknats i varuskatteförordningen utan att det alltså var skattefria varor. Dessutom har en rad experter inom det livsmedelskemiska området haft precis samma mening, d. v. s. att varorna varken var hänförliga till choklad eller kunde kallas för konfityrer.

För mig står det fullständigt klart att Lifaco, när bolaget underlät att göra sin anmälan, var i god tro och att bolaget därvid handlat precis så som varje annan redbar och förständig människa skulle ha gjort.

Regeringen beslöt den 15 juni 1945 att Lifaco skulle få tillbaka 35 000 kronor av de cirka 89 600 som bolaget fått betala i skatt och räntor.

Att regeringen gick med på att betala en ersättning på 35 000 kronor, måste tyda på att regeringen vid sina överläggningar kommit till samma slutsats som den jag nyss givit uttryck åt, nämligen att det här var fråga om ett företag, som oförskyllt råkat illa ut. Hade regeringen trott, att det var fråga om ett företag, som var ute i ond tro eller som förfarit vårdslöst, är det väl utan vidare klart, att någon ersättning av statsmedel inte skulle ha lämnats.

Jag har inte någon anledning att rikta någon kritik mot den regering, som fattade detta beslut. Mycket av vad som förekommit i målet ligger efter den tidpunkt då beslutet fattades, och man kunde då inte gärna ta hänsyn till det.

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

För övrigt var alla de demokratiska partierna företrädna i den regeringen, och det är alltså inte något speciellt parti, som har något särskilt ansvar.

Vad riksdagen i dag har att pröva är inte rättsfrågan utan frågan, om inte skälighet och billighet, säg gärna vanlig mänsklig hygglighet, skulle bjuda oss att gå ett litet stycke längre än regeringen gjorde 1945 och låta Lifaco få gottgörelse även för återstoden av de 79 600 kronorna plus någon ersättning för de väldiga kostnader bolaget har haft för att föra sin talan inför myndigheter och domstolar. Själv har jag inte kunnat komma till något annat resultat än att det vore billigt och skäligt att förfara på detta sätt. Jag ber därför att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Till dem inom kammaren, som till äventyrs ännu kan vara tveksamma, skulle jag till sist vilja ställa den frågan: Är det inte bättre, att i en svårbedömd situation staten går något längre i generositet än den rent juridiskt är piskad att göra än att en enskild person skall utsättas för ett oförskyllt lidande?

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Staxäng* (h), *Fröding* (h) och *Östlund* (h).

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Den fråga som nu föreligger till behandling har vid två tidigare tillfällen varit föremål för riksdagens prövning, nämligen 1951 och 1954. Vid båda dessa tillfällen avvisade riksdagen det motionsvis framställda yrkandet, om — som man uttrycker saken — ytterligare återbäring till Lifaco Aktiebolag av »retroaktivt» uttagen varuskatt. Efter det avgörande, som träffades vid förra årets riksdag, hade man väl hoppats, att denna skattetvist skulle ha kunnat avföras från riksdagens dagordning. Så har inte blivit fallet. Lifaco-

frågan tycks i det avseendet — om någon likhet även i övrigt kan anses föreligga skall jag inte uttala mig om — ha blivit en ny troskyldig religions evigt matnyttiga galt Särinner. Det är bara den skillnaden, att Lifacofrågan vid varje pånyttfödelse blir härsknare och oaptitligare.

Jag kan inte förstå annat än att man från motionärernas sida, när man nu återigen dragit frågan inför riksdagen, tror sig kunna trötta ut riksdagens ledamöter till att ge efter och tror att riksdagen av ren leda vid detta upprepade tjat skall falla undan och biträda motionsyrkandet. Jag kan inte tolka den förnyade framstöten på annat sätt. Trots den fortsatta pressdebatten, trots den s. k. Lifacokommitténs »gula bok» och trots den oärliga och insinuanta film, som man nu sedan en tid matat allmänheten med, har såvitt jag kan bedöma inga nya fakta tillförts sakfrågan. Det hade därför enligt min mening varit bättre — inte minst med hänsyn till riksdagens anseende — om man från Lifacosidan nöjt sig med utgången i fjol. En ny diskussion i dag kan icke ge något nytt i sak, möjligen med undantag för att utskottsmajoriteten av den ingående behandling frågan fått stärkts i sin tidigare uppfattning, att någon orätt icke har begåtts mot firman Lifaco.

Man hade också hoppats, att de deklARATIONER, som under debatten i fjol gjordes från nära nog alla i debatten deltagande talares sida, skulle ha slutgiltigt avfört rättsfrågan ur denna affär, men även den förhoppningen har gäckats. I såväl den allmänna debatten, motionen och den »upplysningsverksamhet» som Lifacokommittén bedriver som i utskottsreservanternas uttalande och nu även herr Cassels anförande lyser det igenom att man — även om man säger att man betraktar rättsfrågan som avgjord — vid ställningslagandet lägger huvudvikten vid de utslag, som därtill icke behöriga domstolar avkunnat.

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

Utskottsreservanterna säger på s. 12 i utlåtandet: »Genom regeringsrättens utslag och högsta domstolens domslut, enligt vilket allmän domstol icke vore behörig att upptaga talan om återbekommande av ifrågavarande varuskatt, är rättsfrågan i laga ordning avgjord. Däremot kan och bör de nya omständigheter, som framkommit under den fortsatta debatten om Lifaco-fallet, motivera en förnyad skälighetsbedömning.» Inom parentes sagt, vad är det för nya omständigheter? Reservanterna fortsätter: »Vid denna må beaktas, att i ansvarsprocessen vid Stockholms rådhusrätt och Svea hovrätt Lifaco Aktiebolags ledare frikändes genom laga-kraftvunnen dom. Vidare må erinras om att båda dessa domstolar i Lifaco Aktiebolags process mot kronan om återbetalning uttalade, att nu ifrågavarande varuskatt icke lagligen kunde utgå.»

Jag tillåter mig därför, herr talman, att också något syssla med de rättsliga aspekterna på frågan. Man har från Lifacosidan i den allmänna debatten velat göra gällande, att Stockholms rådhusrätt och Svea hovrätt i sina utslag skulle ha klart sagt ifrån, att de av Lifaco tillverkade varorna inte var skattepliktiga.

Jag ber att i detta sammanhang få hänvisa till denna gula bok, som samtliga ledamöter fått. Där säger man på sidan 24: »Det har klart konstaterats, att företagens ledare icke överträtt varuskatteförordningen.» På s. 52 och 53 står det vidare: »Å andra sidan är det tydligt, att Stockholms rådhusrätts och Svea Hovrätts reservationslösa frikännande av Lifacos ledare i ansvarsprocessen — — — gjort starkt intryck.»

Dessa uttalanden är vilseledande. Rådhusrätten säger i sitt utslag — som herr Cassel tidigare har citerat — att den friar Jettman och Eichenberg från ansvar, då underlåtenhet att anmäla sig till kontrollstyrelsen icke skäligen tillräknas Jettman och Eichenberg såsom

försummelse att för dem föranleda ansvar. Man talar sålunda uttryckligen om underlåtenhet att anmäla firmans tillverkning. Detta är väl något helt annat än att säga, att skatteplikt icke förelåg. Hovrätten gjorde ingen ändring i rådhusrättens utslag. Detta var vid den s. k. ansvarsprocessen, då kontrollstyrelsen gjorde anmälan mot firman.

Vid den s. k. skadeståndsprocessen, då Lifaco stämde kronan med yrkande om dels att utfå inbetald skatt, dels ersättning för rättegångskostnader, förklarade båda instanserna varorna skattefria. Vid dessa utslag förekom det dock skiljaktiga meningar i både rådhusrätten och hovrätten. Sedan undanröjde högsta domstolen underrätternas utslag och förklarade, att det tillkom kontrollstyrelsen, och vid besvär över dess beslut regeringsrätten, att pröva och avgöra skatteplikt. Regeringsrätten har också enhälligt fastställt att varorna var skattepliktiga från den 26 maj 1941. Härmed måste väl i all rimlighets namn rättsfrågan en gång för alla vara definitivt avgjord.

När man då från Lifacosidan — i varje fall här i riksdagen — insett det ohållbara i att fortsättningsvis driva uppfattningen, att en orätt rent juridiskt sett skulle ha begåtts mot firman, har man kopplat över på andra spår. Tillåt mig, herr talman, att också något belysa den argumenteringen.

Man gör gällande, att Lifaco skulle ha behandlats annorlunda och på ett hårdare sätt från myndigheternas sida än vad andra firmor, som tillverkade liknande produkter, har behandlats. Efter det grundliga klarläggande av detta förhållande, som utskottets talesman, herr Lindholm, gjorde här under debatten i fjol, borde väl även den frågan kunna avföras från dagordningen. Men dessa beskyllningar mot myndigheterna för partiskhet fortsätter. I skriften Lifacofallet insinuerar man, att kontrollstyrelsen och regeringsrätten i sin behandling av Lifaco skulle ha dri-

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

vits av något slags hämndbegär. Den mycket grundliga belysning av denna fråga, som vid föredragningar inför statsutskottet lämnats av representanter för kontrollstyrelsen och generaltullstyrelsen, har väl ändå helt klarlagt, att Lifaco behandlats på precis samma sätt som andra tillverkare av liknande produkter.

Jag kanske får erinra kammarens ärade ledamöter, att det vid den tidpunkt det nu är fråga om fanns ca tusentalet tillverkare i landet av dylika varor, och om jag inte missminner mig på siffran, var det endast i sjuotton fall man anförde besvär över behandlingen. Sexton nöjde sig med det utslag kontrollstyrelsen och regeringsrätten kommit till, och det sjuttonde fallet är Lifacofallet. Alla de andra tolkade varuskatteförordningen på ett riktigt sätt, och var man tveksam frågade man — något som även Lifaco kunnat göra — kontrollstyrelsen.

Varför frågade inte Lifaco kontrollstyrelsen? Denna fråga är tydligen besvärande för firman och dess vapendragare. Man försöker därför komma ifrån saken med att hänvisa till att det icke gick att få något bindande förhandsbesked från kontrollstyrelsen. Ja, rent juridiskt sett är detta riktigt. Men praktiskt saknar detta förhållande betydelse. Hade man fått ett skriftligt besked från kontrollstyrelsen och rättat sig efter detta besked, hade någonting mer inte hänt. Kontrollstyrelsen är ju både upp- och nedbördsmyndighet och skulle väl icke rimligen själv ha överklagat sitt eget tidigare beslut.

Man har även velat göra gällande, att det förhållandet, att två av kontrollstyrelsens tjänstemän vid besök på firman förklarar en produkt vara skattefri, skulle vara en ursäkt för Lifaco för dess underlåtenhet att anmäla tillverkningen till kontrollstyrelsen. Låt mig då upplysa kammarens ledamöter om att detta besök skedde efter det att polis-anmälan inlämnats mot företaget — alltså efter den 18 oktober 1941. Kon-

trolltjänstemännens besked kunde alltså inte ha påverkat företagets bedömning av skatteplikten i maj månad samma år.

Enligt vittnesmål i rådhusrätten eller hovrätten påpekade Lifacos försäljare för firmaledningen redan vid varuskatteförordningens ikraftträdande, att kunder frågat om varuskatt ingick i det av företaget offererade priset. Trots detta påpekande uraktlät herrarna Jettman och Eichenberg att skaffa sig förvisning i saken. Man litade tydligen till sin egen tolkning av varuskatteförordningen.

Vidare har man velat göra gällande, att varuskatteförordningen var synnerligen svårtolkad och att detta skulle vara en ursäkt för firmans underlåtenhet att anmäla tillverkningen. Jag skall inte bestrida att varuskatteförordningen kunde vara svårtolkad. Detta borde väl emellertid ha varit ytterligare ett skäl för dessa herrarna att skaffa sig visshet genom en hänvändelse till kontrollstyrelsen. Det gjorde man nu inte. I stället anlidade man egna experter, om vilka jag såsom helhetsomdöme vågar säga, att ingen var expert på tulltaxan och i anslutning därtill på tolkningen av varuskatteförordningen. Bara det förhållandet — som även herr Cassel omnämnde — att i två anmärkningar till varuförteckningen över skattepliktiga varor klart undantagits de varor för vilka skatteplikt icke förelåg, borde väl ändå hos företagsledningen ha skapat osäkerhet i fråga om skatteplikten för firmans produkter.

Till frågan om förordningens svårbegriplighet hör också, huruvida detta var någonting som var särskilt utmärkande för denna varuskatteförordning. Jag tror inte att så var fallet. Enligt upplysningar som utskottet erhöll vid föredragningen, var det en allmänt använd form, att man vid en varus klassificering gjorde anknytning till tulltaxans statistiska nummer. Denna metod användes vid importförbud, beslag och alla andra jämförbara åtgärder. Det kan ju heller inte få vara så, att en enskilds

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

oförmåga eller ovilja att rätt tolka en skatteförordning skall befria vederbörande från skyldigheten att betala skatt. Vart skulle en dylik princip leda, om den skulle få bli vägledande vid tillämpningen av våra skatteförordningar?

Ärade kammarledamöter, jag kan i varje fall icke befria mig från en känsla av att företaget arbetade efter mottot »går det så går det». Jag vill därmed inte påstå att det är bevisat, att Jettman och Eichenberg var i ond tro i fråga om skatteplikten, men jag vill till herr Casse säga, att det lika litet är bevisat att de varit i god tro. Och, herr talman, det är ju denna möjlighet, att firman handlat i god tro, som nu tycks vara den krok på vilken utskottsreservanterna vill hänga upp ett beslut här i riksdagen, att Lifaco ur skälighetssynpunkt skall få tillbaka erlagd skatt och viss ersättning för rättegångskostnaderna.

Utskottsreservanterna säger i sitt utlåtande: »Även om Kungl. Maj:t vid sitt beslut den 15 juni 1945 beträffande restitution av viss del av det omtvistade skattebeloppet icke särskilt prövat frågan om god tro hos bolagets ledare, synes det osannolikt, att denna restitution skulle ha beviljats, om det funnits anledning räkna med att sådan god tro icke förelegat, när bolaget ansett skatteplikt icke föreligga.»

En av de föredragande inom utskottet, nämligen generaldirektör Dahlgren, som på den tid då denna fråga var aktuell var chef för finansdepartementets rättsavdelning, meddelade på en direkt fråga, att det aldrig vid beslutet om återbetalning av de 35 000 kronorna prövades, om firman var i god eller ond tro. Det är alltså inte på något sätt bevisat, att det förhåller sig på det ena eller det andra sättet. Jag ber ändå att till denna fråga om en skälighetsbedömning få anföra några synpunkter, som jag anser vara relevanta vid ett ståndpunktstagande.

Enligt min mening är även skälighetsfrågan prövad och avgjord genom

Kungl. Maj:ts beslut av den 15 juni 1945 — ett beslut inom den dåvarande samlingsregeringen — varigenom Lifaco återfick 35 000 kronor av inbetald skatt. Om man tar hänsyn till alla de faktorer som torde ha påverkat detta samlingsregerings beslut, måste man säga att Lifaco blivit mycket generöst behandlat. Även om man — som man försökt göra — med en pressning av argumenten skulle komma till att Lifaco genom de två kontrolltjänstemännens felaktiga besked angående en varas skatteplikt åsamkats en förlust på 25 000 kronor, täcker ju ändå de 35 000 kronorna mer än väl denna förlust. Härtill kommer att firmans prissättning på en av produkterna var så hög, jämförd med prissättningen på liknande vara av högre kvalitet från annan tillverkare, att merpriset täcker större delen av skatten och för viss tid överstiger skatten. Detta förhållande uppmärksammades också av priskontrollnämnden, vilken sänkte priset från 3:95 till 2:75 per kilo. Vidare inbetalades till Lifaco i runt tal 13 000 kronor i skatt från en del kunder, och slutligen tog firman ut 7 700 kronor i varuskatt för en annan vara, som kontrollstyrelsen sedan undantog från skatteplikt. Detta senare belopp inbetalades aldrig till kontrollstyrelsen.

Herr talman! Enligt utskottsmajoritetens uppfattning har även skälighetsfrågan, med hänsyn till alla de faktorer som måste påverka bedömningen, fått en mycket välvillig prövning genom regeringsbeslutet av år 1945 om återbetalning av 35 000 kronor. Det finns därför ingen anledning för riksdagen att nu fatta något annat beslut än vid de två tidigare tillfällena då frågan behandlats. Ingenting nytt har vid frågans utskottsbehandling i år framkommit, som kan motivera ett ändrat ställningstagande. De föredragningar som i år har hållits inför statsutskottet har ändå haft den fördelen med sig, att det ännu tydligare än tidigare klarlagts att Lifaco

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

icke varit utsatt för något rättsövergrepp, att firman icke av myndigheterna behandlats på något annat sätt än andra företag, och att Lifaco genom beslutet i samlingsregeringen den 15 juni 1945 fått skäligheten i sin begäran om skatterestitution mycket välvilligt prövad.

Under kammardebatten här i följande frågade en av talarna, vilka intressen som låg bakom utskottsmajoritetens ståndpunktstagande. Frågan var insinuant och syftade tydligen till att inge den föreställningen, att utskottet med ojusta metoder skyddade myndigheterna. Jag tillät mig att returnera frågan vid det tillfället och bad att få veta, vilka intressen som stod bakom motionärerna och utskottsreservanternas. Något svar på den av mig i följande returnerade frågan fick jag inte då, men allt blir tydligen så småningom uppenbart här i livet. Det är av allt att döma mäktiga intressen som engagerats i Lifacofallet, intressen som har såväl vanan inne att driva en smutsig, ohederlig propaganda som tillräckliga, för att inte säga överflödande resurser bakom sig. Det var med stort intresse man tog del av det medgivande som efter upprepade framstötter i Morgon-Tidningen slutligen klämdes fram i söndags, att den från PHM-propagandans dagar ökända Byrån för ekonomisk information är den som är ansvarig för den »upplysningsfilm» som jag tidigare omnämnt. Därmed torde inte heller någon längre behöva sväva i tvivelsmål om vad syftet med hela Lifacoaktionen verkligen är. Jag tycker dock, herr talman, att det någon gång ändå får vara slut på insinuationer och öppna beskyllningar mot ansvariga tjänstemän för lagöverträdelser och rättsövergrepp, när tjänstemännen icke gjort någonting annat än att de på ett riktigt sätt tolkat och tillämpat av riksdagen själv utfärdade förordningar.

Jag ber, herr talman, att med stöd av

vad jag här anfört få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Jacobsson* i Sala (s) instämde häruti.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Som kammarens ärade ledamöter säkert uppfattat är herr Gustafsson inte riktigt logisk, när han bedömer de olika domstolarnas lagakraftvunna utslag. Han anklagar mig — fullständigt oriktigt — för att jag skulle ha hållit rättsfrågan öppen. Jag har uttryckligen sagt ifrån, att rättsfrågan är slutligt avgjord genom regeringsrättens utslag och att den inte kan diskuteras här. Därom är vi överens. När det sedan gäller Svea hovrätts utslag i ansvarsmålet känner emellertid herr Gustafsson sig inte bunden längre utan anser det lämpligt att här i debatten i kammaren ta upp frågan, om detta utslag är riktigt eller inte. Han gör till och med gällande att det enligt hans mening är sannolikt — han vill inte direkt säga att Lifaco varit i ond tro — men att bolaget kan ha handlat enligt principen: går det så går det. Han gör också en antydning om att bolaget har förfarit världslost genom att inte förfråga sig hos kontrollstyrelsen. Men, herr Gustafsson, det är ju frågan om världslosheten, om den onda tron, som är slutligt avgjord genom Svea hovrätts utslag, och den saken kan vi inte diskutera i riksdagen. Vi har ingen rätt att överpröva, att göra oss till domstol över Svea hovrätt och pröva om dess lagakraftvunna utslag är riktigt eller inte.

Till slut skulle jag vilja framhålla att jag liksom herr Gustafsson hörde generaldirektör Dahlgrens i statsutskottet lämnade upplysning att man vid regeringens prövning i samband med utanordnandet av de 35 000 kronorna inte skulle ha tagit ställning till huruvida ledningen för Lifaco varit i god tro eller inte. Jag kan emellertid inte tänka mig att denna upplysning är riktig.

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

Det förefaller mig omöjligt. Jag vågar icke gå i god för att jag citerar generaldirektör Dahlgrens ord exakt ur minnet, men han sade ungefär så: att man skulle ge ut de 35 000 kronorna för att få det tyst. Detta är inte sannolikt. Jag tror icke att en ansvarskännande regering ger ut ett sådant belopp av skattemedel till ett företag, som regeringen föreställer sig vara i ond tro, bara för att få det tyst i saken. Jag tror att man inom regeringen har bedömt frågan så, att man är bunden av Svea hovrätts utslag i ansvarsålet och därför är på det klara med att det gäller ett företag som varken handlat vårdslöst eller varit ondtröende. Det är av detta skäl man lämnat ersättningen, annars skulle den aldrig ha utanordnats.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Cassel anklagar mig för bristande logik, och jag vill efterlysa logiken i herr Cassels uppläggning av denna fråga. Han säger att rättsfrågan är avgjord, men ändå hänger han upp sin bedömning på domslut som avkunnats av icke behöriga domstolar. Jag har icke sagt, att jag tagit hovrättens utslag till intäkt för någonting. Jag har endast sagt att man från utskottsreservanternas sida har velat göra gällande, att det förhållandet, att regeringen har återbetalat 35 000 kronor, skulle vara ett uttryck för att Lifacos ledare varit i god tro. Jag har framhållit att varken den goda eller den onda tron har bevisats. På den punkten tror jag herr Cassel och jag kan vara överens. Sedan har jag tillåtit mig att som min personliga uppfattning uttala, att jag fått känslan att firman arbetade efter mottot: går det så går det. Herr Cassel får ursäktas mig, men jag rår inte för att man kan få en sådan känsla, då man går igenom denna affär.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafsson måste

väl ändå ta ställning till Svea hovrätts dom. Svea hovrätt har ju dömt i ansvarsfrågan och kan inte ha frikänt Lifacos ledning, om inte hovrätten kommit till det resultatet, att ledningen varit i god tro och icke förfarit vårdslöst. Varför skall vi ta upp detta lagakraftvunna utslag och börja diskutera om det var riktigt eller inte? Det är inte vår sak. Jag har inte byggt mitt resonemang på några utslag av domstolar som icke varit behöriga. Herr Gustafsson syftar här på Stockholms rådhusrätts och Svea hovrätts utslag i det s. k. ersättningsmålet, där de i likhet med Lifaco fann att varan icke var skattepliktig. Dessa båda utslag är undanröjda av högsta domstolen, och de finns alltså inte kvar längre. Jag har bara använt dessa utslag för att bevisa, att det inte kan ha varit så alldeles enkelt för Lifacobolaget att komma till samma tolkning som regeringsrätten, när såväl Svea hovrätt som Stockholms rådhusrätt, låt vara med vissa reservanter, kommit till konträrt motsatt tolkning.

Jag har använt detta material bara för att visa, att det fanns vissa ganska betydande tolkningssvårigheter och att det är orimligt, att den som så att säga råkat tolka fel, d. v. s. på ett annat sätt än regeringsrätten, skall drabbas av en våldsamt påföljd.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! I och med att regeringsrätten undanröjde de tidigare besluten i underrätterna var ju rättsfrågan slutgiltigt avgjord. Sedan hade man olika uppfattning om skyldigheten för Lifacos ledning att tolka förordningen på ett riktigt sätt. Enligt vad jag kan läsa ut av regeringsrättens dom innebar den, att regeringsrätten ansåg att om inte Lifacoledningen själv kunde tolka förordningen, skulle den ha frågat kontrollstyrelsen. Svea hovrätt säger att Lifaco inte hade denna skyldighet. Det är alltså motstridiga uppfattningar hos

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

domstolarna och jag tror inte att man, som herr Cassel gör, kan ta detta till intäkt för ett ställningstagande till frågan om det förelåg god eller ond tro hos firmaledningen.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Jag skall inte på detta stadium — möjligen blir det tillfälle att återkomma — ingå på någon direkt polemik mot utskottets ärade talesman, utan jag skall fullfölja den avsikt jag hade, när jag antecknade mig för ett inlägg här i debatten, och utveckla några synpunkter som jag bedömer som väsentliga. Jag vill likväl tro, att vad jag här kommer att säga i sin mån också kan utgöra ett svar på vad herr Gustafsson i Stockholm har haft att anföra.

På något håll i pressen har den sak vi här diskuterar betecknats som en »sorglustig affär». Må jag få lov att uttryckligen säga, att vad man än har för uppfattning i själva sakfrågan, om man befinner sig på den ena sidan av barrikaden eller på den andra — man måste djupt beklaga att det över huvud taget här skall behöva talas om några barrikader — så borde man i alla fall kunna vara överens om att ordet sorglustig är ett ord, som mycket illa svarar mot verkliga förhållandet. Det ryms, åtminstone som jag ser det, i denna segslitna process inte ett spår av sådana ingredienser som gör det motiverat att tala om någonting lustigt ens i den nämnda ordsammanställningen. Djupaste olust och inte ringa tragik är i stället vad som vidlåder detta ärende från början och till slut. Det är olust med tanke på vissa moment i själva handläggningen av fallet, tragik med tanke på den lidandeshistoria — den har nu varat i 14 långa år — som drabbat den i målet inblandade huvudpersonen, en man som kom hit till vårt land med flyktingströmmen och som genom denna tragiska historia ju blivit totalt utblottad.

Jag tror jag vågar hävda den meningen, att här rent mänskligt sett, rent humanitärt, föreligger ett fall där det borde vara naturligt och angeläget för oss, som här har att besluta, att verkligen gå hänsynsfullt fram och, skulle jag vilja säga, handla i överensstämmelse med det program som vi litet var, i vilket läger vi än befinner oss, gärna tycker om att draperas oss i, när vi talar om att sätta människan i centrum. Här är det verkligen en möjlighet att i konkret handling manifesteras just en sådan vilja att i ett enskilt fall sätta människan i centrum.

Men sedan jag har sagt detta skall jag för undvikande av varje missförstånd också säga någonting annat, och jag talar här som motionär i ärendet. Det är nämligen ingalunda uteslutande eller främst av känsloskäl som vi på nytt har gjort denna framstöt. Vi ser den inte alls som ett led i någon sorts medlidandeskampanj. Det är hänsynen till mycket påtagliga fakta som i första hand dikterat vårt ställningstagande.

I likhet med herr Cassel skall jag självfallet inte beröra den rättsliga sidan av tvisten, eftersom det ju inte kan vara riksdagens sak att där tillkännage någon mening, i strid mot domstolarna, men då det invändes att även den s. k. skälighetsfrågan skulle vara slutgiltigt avgjord i och med regeringens på sin tid träffade beslut om partiell skatteåterbäring, måste man ha lov att anmäla en avvikande uppfattning.

I utskottsutlåtandet åberopas med särskilt eftertryck de värderingar, det beslut, som man för tio år sedan stannade för, då det plötsligt bekantgjordes att 35 000 kronor hade återbetalats, vilket alltså innebar, att man gått bolaget till mötes ett stycke på väg, men bara ett stycke. Utskottsmajoriteten säger sig i dag stå på samma ståndpunkt, och man kan läsa både på och mellan raderna, att vad regeringen bestämde sig för den gången bör gälla för Sveriges riksdag i dag, tio år senare. Men är

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

detta verkligen en argumentation som riktigt övertygar? Jag bortser då ifrån det eljest ingalunda oviktiga faktum, att regeringens beslut av den 15 juni 1945 om partiell återbäring — utan att alltså steget togs fullt ut, utan föranstaltande om hel och full gottgörelse — fattades innan Lifacos process emot kronan, som ju ändå skulle bli en så obestriddlig framgång för bolaget, hade inletts; den följde först några månader senare. Men vad finns det, alldeles bortsett härifrån, för skäl för riksdagen i dag att inte handla helt obunden av överväganden som gjordes för ett decennium sedan, av andra människor? Vad finns det för anledning, menar jag, att betrakta en kompromiss, träffad under samlingsregeringens sista, om inte dagar, så i alla fall veckor, som ett beslut utan appell, som någonting som vi här i dag skulle vara förpliktade att anse oss liksom fastkedjade vid?

Nu låter visserligen utskottsmajoriteten förstå, att den utomordentligt grundliga beredning, som ärendet i år varit föremål för, definitivt kommit vågskålen att väga över till förmån för ett avslagsyrkande. Det förefaller som om en plädering efter sådana linjer måste te sig en smula äventyrlig, eftersom ju utskottsminoriteten för sin del också haft tillgång till precis samma material och alltså bygger sina ersättningskrav på identiskt samma utredningsunderlag. Uppenbarligen är den avgörande frågan den, hur det förebragta materialet bedöms. Materialets omfång i och för sig kan rimligtvis inte utgöra något bevis för vare sig den ena eller andra ståndpunktens överlägsenhet, men kanske man ändå vågar göra gällande, att just i kraft av denna extra grundlighet ett läge uppkommit, som kunde vara ägnat att underlätta för en eller annan, som tidigare tagit ställning emot, att i dag ta ställning för.

Vad är det då för skäl — utöver dem som jag redan antytt — som gjort, att man som vanlig enkel lekman, utan —

det försäkrar jag — några som helst baktankar eller sidointressen, kommit att engagera sig så hårt för en ståndpunkt, som innebär ett krav på full gottgörelse? Frågans rent juridiska sida är ju i vederbörlig ordning avgjord. Det vitsordas också av utskottsminoriteten. Vad kan det då, spörjs det, vara för mening i att alltfört urgera en uppfattning, som kanske måste resultera i att striden kring denna rättsaffär för framtiden kommer att konserveras? Innebure det inte en långt mera klädsam attityd från den enskilde folkrepresentantens sida att äntligen ge med sig, att låta detta vara detta, att inte längre envisas med att röra vid ett mörkt minne från mörka krigs- och krisår?

Det har i pressdebatten riktats förebråelser även mot Lifacobolagets ledare för det envetna sätt, på vilket han under årens lopp fört sin kamp för gottgörelse, en kamp som — såsom jag nyss framhöll — lett till ekonomisk ruin för vederbörande och som även i övrigt betytt ett stort personligt lidande. Frågan är, om inte denna invändning är den bland alla invändningar, som från vissa synpunkter sett inbjuder till den kraftigaste gensagan. Ty är inte just detta uthållighetsprov, denna ståndaktighet, på sitt sätt ett kriterium just på redbarheten i själva uppsåtet? Är det, kan man fråga, sannolikt, att en medborgare, som varit i ond tro, över huvud skulle ha betett sig på detta sätt? Är det psykologiskt troligt? Herr talman, det kan synas, som om erinringar av det här slaget mest vore anteckningar i marginalen, men jag är inte riktigt benägen att gå med på det. När skäl skall vägas mot skäl, finns det all anledning att rikta strålkastarljuset också mot faktorer och fenomen, som skenbart — jag säger med full avsikt skenbart — ligger i periferien.

Vad som under inga omständigheter kan sägas ligga i periferien är det obestriddliga faktum, att Lifacoföretagets ledare vid sin tolkning av gällande före-

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

skrifter — en tolkning som sedermera kom att leda till sådana djupgående förvecklingar — befann sig, som det så ofta påpekats, i ett utomordentligt gott sällskap, i det att inte mindre än fyra domstolsutslag ganska entydigt kommit att ansluta sig till just denna tolkning, en tolkning, som alltså föranledde vederbörande att helt bortse även från möjligheten av att varuskatteförordningen vid det aktuella tillfället kunde ha någon tillämplighet på bolagets tillverkningar. Det är ju detta som ställer hela saken i en sådan säregen belysning. Nu hävdas här av utskottsmajoriteten, att »goda skäl kan åberopas till stöd för uppfattningen om det välbetänkta i att företagarna till undanröjande av ovisshet rörande skatteplikten etablerade kontakt med kontrollstyrelsen, tillika uppbördsmyndigheten». Till undanröjande av ovisshet? Ja, men om det inte förefanns någon ovisshet? Från Lifacos sida bedömdes aldrig fallet som ens i minsta mån diskutabelt eller svävande. Man ansåg sig över huvud inte ha laglig befogenhet att skattebelägga varorna, såsom de var tillagade, också med hänsyn till deras användningsområden. Om inte detta säger någonting annat, så säger det åtminstone så mycket, att det i den djungel av lagar och förordningar, där människor på den tiden hade att söka orientera sig — och det var säkerligen inte lätt — alldeles uppenbart fanns bestämmelser, som saknade den pregnans och den klarhet, som uteslöt feltolkningar och tillämpningsmisslag. Men är det under sådana förhållanden rätt och tillbörligt att i ett fall, som ju ändå bedömts som tveksamt, låta den enskilde medborgaren-företagaren sitta emellan, med alla de förlustbringande konsekvenser detta dragit med sig. Man nöjde sig ju inte med att avkräva skatt från den dag företaget blev uppmärksamgjort på sitt förmenta misslag. Man gick vida längre. Man avkrävde skatt retroaktivt från den dag varuskatteförordningen trädde i

kraft, och man förfor så, i trots av att den skatt det gällde, ju var en s. k. övervärlingsskatt, helt avsedd att påföras kunderna. Att det sedan även i periferien — vi rörde ju oss här på det ekonomiskt-administrativa fältet, i en kristid, då många åtgärder fick lov att vidtas i improvisationens och hastverkets tecken — förekom ett och annat som också var ägnat att oroa rättskänslan, finns det heller ingen anledning att fördölja. Dit måste sålunda räknas åtgärden att, innan ännu någonting utretts eller bevisats i fråga om den på Lifaco-bolaget framställda skattefordran, avstänga företaget från råvarutilldelning. Man vidtog — om uttrycket tillåtes — sanktioner, utan att någon brottslig handling blivit ådagalagd. När det gäller själva ansvarsfrågan, kan ju företaget alldeles tvärtom visa hän på en lagakraftvunnen frikännande dom, såsom herr Cassel nyss påpekade. Detta är ju ändå ett faktum, som på ett oavvisligt sätt hör med till bilden.

Ja, herr talman, alltjämt finns det ingen anledning bestrida, att själva rättsfrågan, d. v. s. Lifacos förpliktelse till retroaktivt skatteutlägg, blivit i vederbörlig ordning avgjord, dels genom högsta domstolens domslut, dels genom regeringsrättens bekanta ställningstagande. Likväl kan man inte i det här sammanhanget undgå att säga sig att den i laga form skipade rätten stundom kan framstå som uttryck för en mer eller mindre uppenbar orättvisa. Det är ju i ett dylikt dilemma riksdagen dock har en möjlighet att i kraft av ren skälighetsbedömning mildra de alltför hårda stötarna i det enskilda fallet. Så har den s. k. Lifacoaffären kommit att för en växande opinion verka som en oroskälla. När man kommit att så hårt engagera sig i denna sak, har detta uteslutande berott på att man så starkt känt, att det finns ett sår här att läka och att denna läkningsprocess helt enkelt inte är möjlig, med mindre statsmakterna, nu närmast riksdagen, be-

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

gagnar sin rätt till en ny omprövning av skälighetsfrågan och gör detta i en mera generös och positiv anda än vad som tidigare skett.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord av enträgen vädjan få yrka bifall till den till utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr PETERSON i Degerfors (s):

Herr talman! Det har framhållits av åtminstone två av de föregående talarna hur vittomfattande denna fråga är. Den har behandlats tidigare tre gånger i denna kammare och jag tror fem gånger i första kammaren. Den är i själva verket 15 år gammal. Det tjänar knappast mycket till att plåga kammarens ledamöter med alla detaljer i den fruktansvärda lunta som det har blivit av denna historia. Det har nämnts förut, att det tog inte mindre än sex dagar i högsta domstolen att föredraga ärendet, och det är ju skrivet flera tusen sidor om det här. Föredragningarna i statsutskottet tog tre dagar, och jag tror kammaren håller mig räkning för att jag här inte sysslar för mycket med detaljer och låter bli att plöja igenom alla påståenden och motpåståenden som har framkommit, då ärendet har passerat under årens lopp.

Jag skall därför i första hand ägna några ord åt reservationen. Jag kan i likhet med herr Gustafsson i Stockholm påminna om att man erkänner, att rättsfrågan är avgjord. Men man säger att de nya synpunkter som har kommit fram motiverar en förnyad skälighetsprövning. Man frågar sig då: Vad är det för nya synpunkter som har kommit fram under föredragningarna i statsutskottet. Herr talman! Inga nya synpunkter har kommit fram. Vi var nog samtliga överens om, då ärendet föredrogs i statsutskottet, att något nytt inte framkommit, om jag inte skall be-

teckna den s. k. gula boken som en nyhet. Men tydligen har inte heller reservanterna funnit det vara något nytt eller gripbart i gula boken, och så stannar de för Stockholms rådhusrätts och Svea hovrätts domar, alltså domarna av två instanser, vilka, som herr Gustafsson redan påpekat, inte var behöriga att döma i dylika mål.

Jag vill erinra om vad herr Hamrin sade nyss. Han tvivlar på Kungl. Maj:ts skälighetsprövning av detta ärende. Alla som var med vid föredragningen i utskottet har funnit, att frågan blivit mycket noggrant prövad hos Kungl. Maj:t. Den föredrogs för statsråden Quensel och Bergquist på sin tid, innan den föredrogs för finansministern. Det fattas ingenting i fråga om skälighetsbedömningen. Om man skall säga någonting om god eller ond tro i detta sammanhang, så är ju ingenting bevisat om det var god eller ond tro. Men låt gå för att det var god tro! Det kan ju på sin höjd medföra befrielse från ansvar, men det kan ju inte befria från skatt.

Jag skall säga några ord också om gula boken. Det har i flera sammanhang talats och skrivits om hur svårtolkade bestämmelserna i varuskatteförordningen var. Professor Ljungman har i ett inlägg i denna fråga 1954 påpekat, att det inte är rimligt att ställa samma anspråk beträffande lagtolkning på den enskilde skattebetalaren som på för ändamålet utbildade statliga skatte-tjänstemän. Det står på sidan 47. Då ställer man sig ändå frågan: varför vände inte firman sig till den institution, som man enligt anvisningarna var skyldig att vända sig till?

I gula boken läser man på s. 9: »Enligt förordningen § 5 mom. 1 ålåg det den som ämnade bedriva yrkesmäs-sig tillverkning av varuskattebelagda varor att därom göra skriftlig anmälan till kontrollstyrelsen minst 14 dagar före tillverkningens påbörjande och ange varuslag.» Man läser vidare att den

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

som bedrev tillverkning vid skattens ikraftträdande skulle anmäla detta inom åtta dagar efter skattens ikraftträdande.

Lifaco anmälde inte utan avgjorde själv, att varorna inte var skattebelagda. Det skulle vara rätt bekvämt att vara skattebetalare, om man själv finge avgöra, huruvida man skulle betala skatt eller inte. Men man frågar sig här, hur det skulle gå med moder Sveas plånbok, om den enskilde själv skulle få avgöra, huruvida skatt skulle utgå eller inte.

Det vittnar ju också om en viss argumentnöd, när man i gula boken gör ett stort nummer av att inte bara dåvarande ordföranden i femte avdelningen, herr Lindholm, utan även utrikesminister Undén har vågat taga till orda i denna sak — jag säger vågat, utan att fråga Lifaco eller skicka manuskriptet för förhandsgranskning till herr Eichenberg. Det finns att läsa på sidan 71.

På sista sidan i gula boken läser man, att Lifacofallet är ett upprörande exempel på hur ett enskilt företag kunnat bringas i svårigheter, som blivit ödesdigra och ruinerande genom en hårdhänt tillämpning av författningsbestämmelserna. Vidare säger man att dessa utgifter tillsammans lett till företagets ekonomiska ruin. Detta är en insinuation, som jag tycker inte hör hemma i en objektiv upplysning. Det är bra rutet, men hur mycket sanning ligger det i påståendet? Det är, som herr Gustafsson m. fl. sagt; det luktar PHM.

Vid föredragningen meddelade Lifacos ombud, att herr Eichenberg i tio år knappast har hunnit med att göra något annat än syssla med dessa processer, och då gör man osökt den reflexionen: vilket företag som helst skulle säkert ramlat över styr, om dess ledare i tio år endast processat. Här besannar sig ordspråket: Hellre en mager förlikning än en fet process. Herr Eichenberg har processat bort sitt företag.

Den som har den uppfattningen, att samhället skall ha åtminstone någon möjlighet att kunna hävda sig, röstar för utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! Jag ber först att få lämna ett par rent faktiska upplysningar närmast med anledning av vad herr Gustafsson sade.

Herr Gustafsson hade en del insinuationer att det skulle stå särskilda intressen bakom strävandena att upptaga denna fråga till förnyad skälighetsprövning. Jag ber att få meddela att ingen i Lifaco-kommittén hade någon aning om denna films tillkomst. Det har också sagts klart ifrån av denna byrå för ekonomisk upplysning, att så icke var fallet. Jag vill också meddela att ingen i Lifacokommittén har någon ersättning. Slutligen vill jag också meddela att utgifterna för tryckningen av den gula boken har täckts av inkomsterna. Ja, det har t. o. m. blivit ett litet överskott, och tack vare det stora intresse som visats för boken har den fått lov att tryckas i en andra upplaga.

Det är endast vår rättsuppfattning, vår känsla för det skäliga, som gjort att vi har fortsatt att driva denna sak, och jag undrar om ens herr Gustafsson i Stockholm vill påstå att det bakom sådana aktade ledamöter av hans eget parti som t. ex. herrar Lindberg och Severin står några s. k. PHM-intressen.

Sedan kommer herr Gustafsson i Stockholm med det gamla argumentet att tusentals företagare tillverkade choklad och karameller under denna tid. Ja, men Lifaco var nästan ensam om sin tillverkning.

Herr Gustafsson i Stockholm påpekade också att kontrollstyrelsens tjänstemän tog fel i oktober 1951, och då är det väl desto mera ursäktligt att Lifacos ledning tog fel i maj 1941!

Vad sedan beträffar den saken att Li-

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

faco debiterade skatt på icke skattebelagda varor, är det väl klart att den omständigheten gjorde det svårare för bolaget att sälja, och det är väl likaledes klart att företaget inte skall behöva betala in skatt för försäljningen av varor, som faktiskt inte var skattebelagda.

Över huvud taget har överflödet på uppgifter och synpunkter i detta fall snarast varit ägnat att skapa förvirring och oklarhet. I likhet med vad jag gjorde förra året, och som tidigare talare här i dag gjort, vill jag mycket kraftigt understryka att beskattningsfrågan är avgjord. Det är därför en skälighetsfråga vi i dag behandlar. När hela denna skälighetsfråga vilar på en grund av en förordning och dess tillämpning på olika sätt i olika instanser, så är det klart att frågans avgörande influeras av vissa rättsliga problem i samband därmed.

I det sammanhanget vill jag understryka att varuskatteförordningen var mycket svårtolkad. I själva verket kan det sägas att förordningen på denna punkt har varit ett av yttre omständigheter framtvingat hastverk. Då tycker jag inte man kan ställa alltför stora anspråk på den person, som i första hand hade att avgöra om anmälningsskyldighet till kontrollstyrelsen förelåg eller inte. Jag erinrar där om det faktum att kommerskollegium i sitt yttrande till förslaget om varuskatteförordning framhöll ordagrant följande: »Då underlåtenhet om att göra anmälan om tillverkning, som är underkastad lyxbeskattning, är förenad med straffansvar, liksom underlåtenhet att avgiva deklARATION, är det ett ofrånkomligt krav att förteckningen på de varor, som äro avsedda att inbegripas under lyxbeskattningen, innehåller en klar och distinkt uppgift på de avsedda varorna.»

Så långt kommerskollegium. Att detta »ofrånkomliga krav» icke uppfyllts beträffande de i Lifacofallet berörda varorna framgår utan vidare av myndigheternas och domstolarnas diametralt

motsatta bedömande av skatteplikten. Man kan nämligen inte förneka att det även i de domstolar, som senare av högsta domstolen förklarades icke behöriga att handlägga målet, finns skickliga män. Man kan inte komma ifrån att vi här rör oss med en ytterligt tveksam fråga. Jag behöver här bara erinra om att Svea hovrätt ansåg Lifaco-massa »uppenbarligen icke vara beskattningsbara konfityrer». Herr Gustafsson i Stockholm vet också att författningarna var mycket svårtolkade, och det medgav också excellensen Undén vid förra årets debatt.

Jag kan inte heller dela herr Gustafssons i Stockholm uppfattning, som är densamma som utskottets i här föreliggande utlåtande, nämligen att bolaget från början bort efterhöra kontrollstyrelsens mening beträffande varuskatteförordningens tillämplighet på bolagets tillverkningar, och att underlåtenheten härutinnan icke kan försvaras med invändningen att något bindande förhandsbesked rörande varornas eventuella skatteplikt icke stod att erhålla från kontrollstyrelsen. Kan man verkligen säga på det sättet? Jag vill erinra om att beträffande en annan av Lifacos varor, nämligen pomosin, förfrågade sig bolaget hos kontrollstyrelsen om varuskatt skulle utgå på densamma. Efter besvär över kontrollstyrelsens beslut i denna fråga förklarade regeringsrätten uttryckligen att kontrollstyrelsens beslut icke innefattade något avgörande på frågan om skyldigheten att utge varuskatt utan allenast vore ett utalande, som saknade laga verkan.

Det är också svårt att förstå hur Lifaco skulle kunnat ana sig till att skatteplikt förelåg, detta särskilt som det i ansvarsmålet genom lagakraftvunnen dom konstaterats, att någon straffbar vårdslöshet icke förelåg. Till det resultatet hade domstolen säkert icke kommit, om den ansett att Lifacos ledning åsidosatt den aktsamhet som en förständig företagare skall visa i dylika situa-

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

tioner. Därav framgår således att det är fastslaget, att ingen anmärkning kan riktas mot Lifacoledarens goda tro. Jag framhåller också att den ifrågavarande författningen icke innehåller något åläggande att konsultera kontrollstyrelsen. Det föreligger icke heller någon skyldighet för arbetsgivare som gör källskatteavdrag att konsultera skattemyndighet.

Herr Petterson i Degerfors tog upp en parallell, som professor Ljungman gjort. Den parallellen tycker jag är utomordentligt träffande. Jag vill emellertid påpeka att man bör läsa alltsammans som står på s. 47 i dess sammanhang och likaså vad som står överst på s. 48 i denna gula bok, ty annars blir det inte ett ordentligt sammanhang. Jag vill också erinra om en annan parallell, nämligen det inlägg av professor Ljungman däri han säger, att om det varit en skattetjänsteman, som under enahanda förhållanden underlåtit debitera varuskatt, skulle med hundraprocentig säkerhet någon ersättningsskyldighet för skattetjänstemannen icke ha uppkommit. Så länge man inte kan påstå att rådhusrättens och hovrättens ledamöter begått ett tjänstefel — och det har ingen gjort — kan inte skattetjänstemannen anses ha visat vårdslöshet. Om en arbetsgivare under samma omständigheter underlåtit verkställa löneavdrag hade också författningens uttryck »skälig anledning» för en underlåtenhet kunnat åberopas mot en talan om utgivande av beloppets i fråga.

Sedan var det en annan sak som herr Petterson i Degerfors sade. Han går på utskottets linje när utskottet säger, att det förutsätter att hela frågan var mycket noggrant prövad av Kungl. Maj:t. Herr Gustafsson i Stockholm instämde med herr Cassel i att hovrättsrådet Dahlgren sagt, att frågan om god tro inte prövats. Det förefaller mig som om herr Petterson i Degerfors och herr Gustafsson i Stockholm därvidlag har

olika uppfattningar, som det skulle vara av intresse att få höra litet närmare om. Och så, herr Petterson i Degerfors, får man väl ändå inte citera såsom Ni gjorde. Herr Peterson i Degerfors citerade på följande sätt ur den gula boken, nämligen »att Lifaco-fallet är ett upprörande exempel på hur enskilda företag kunnat bringas i svårigheter som blivit ruinerande för företaget genom en hårdhänt tillämpning av författningsbestämmelser». Där slutade herr Petterson i Degerfors. Men meningens fortsätter: »om vilka myndigheter och domstolar haft diametralt olika meningar.» Detta är enligt mitt förmenande vid bedömandet av skälighetsfrågan av allra största betydelse.

Vad sedan beträffar de där 35 000 kronorna, som Kungl. Maj:t gav Lifaco, ber jag få erinra om att beslutet om den återbäringen fattades långt innan andra synpunkter i andra domstolar hade framkommit. Alltså: de synpunkter som framkom i rådhusrätten och i hovrätten i deras domar den 24 april 1947 och den 27 februari 1948 var då inte tillgängliga, och det är mycket möjligt att det skulle kunnat inverka på beslutet.

Ja, herr talman, det skulle vara oerhört mycket mera att säga i denna fråga, men jag vill ansluta mig till herr Hamrin när han talade om den mänskliga sidan i denna sak, och jag skulle liksom han vilja sluta med en vädjan till dem som tidigare varit emot denna begäran eller avstått från att rösta. Detta är ett oerhört invecklat och svårt fall. Jag tycker att det är allt skäl att här visa en viss generositet i uppfattningen så att vederbörande återfår denna retroaktivt erlagda skatt. Ett beslut i den riktningen skulle vara en akt av billighet och ett uttryck för den hänsyn, som det måste anses vara skäligt att det allmänna visar en av kristidens många bestämmelser oförskytt och mycket hårt drabbad man.

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har aldrig påstått att Lifaco-kommittén skulle stått bakom den där filmen. Vad jag har påstått är att Byrån för ekonomisk information nu erkänt sig stå bakom filmens tillkomst. Men så säger herr Munktell att ingen i Lifaco-kommittén haft någon vetskap om filmen. Jag ber då att få erinra herr Munktell om att vid föredragningen i statsutskottet meddelade professor Ljungman, att han fått ett filmanus sig tillsänt för påseende vid tillfälle. Jag vet inte om herr Munktells påstående är riktigt eller om professor Ljungmans är det. Vidare säger herr Munktell att det finns firmor som avkrävts skatt, firmor som vi menar är jämförbara med Lifaco. Herr Munktell menar att de är det inte. Jag skall bara nämna några av det tusental tillverkare, som kontrollstyrelsen och även vi i statsutskottets majoritet anser vara jämförbara. Det finns en småländsk industri i Tollarp — den har figurerat i tidigare sammanhang — som tillverkade någonting som kallades ersättningsbigårer och frukt pasta. Denna firma avkrävdes skatt för sin tillverkning från den 26 maj 1941, och beslutet expedierades från kontrollstyrelsen den 14 september 1942. Det finns en annan firma som heter Kååå marsipanfabrik i Malmö. Det gällde den pikeringsgelé som också figurerat i sammanhanget. Firman avkrävdes skatt från den 26 maj 1941, och debiteringen gjordes också i det fallet ganska lång tid efter detta datum. Jag skall bara nämna ett exempel till, nämligen Vetlanda marmeladfabrik, som debiterades skatt från den 26 maj 1941 för en produkt, som kallades agar-agar geléer och som också var jämförbar med Lifacos produkter. Beslutet härom kom från kontrollstyrelsen den 7 november 1942. Jag har flera exempel på sådana firmor.

Herr Munktell åberopar pomosinfallet. Jag skall inte gå närmare in på det-

ta, då den frågan är tämligen ointressant, skulle jag tro. Det låg till på det sättet att firman sålde ett kilo, fick skatteplikten prövad och fick på så sätt klart för sig att detta var en väg som man kunde gå. Man kunde också, som jag sade i mitt tidigare anförande, begära ett förhandsbesked från kontrollstyrelsen, och då man fått detta besked skedde ingenting mera, ty ingen skulle ha överklagat ett sådant besked.

Herr PETERSON i Degerfors (s) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par ord till herr Munktell. Herr Gustafsson i Stockholm och jag är inte oense, vi har talat om två skilda saker. Herr Gustafsson nämnde något om god tro. Jag var inne på frågan om skäligheten, som jag nämnde i en replik till herr Hamrin. Jag ansåg att den frågan var prövad av Kungl. Maj:t, då den var föredragen av statsråden Quensel och Bergquist. Frågan om god tro tog jag upp först efteråt, men dessa två spörsmål hade alltså intet samband i mitt inlägg.

Herr MUNKTELL (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad först beträffar frågan om att en ledamot av kommittén skulle ha känt till filmanuskriptet ber jag att få erinra om vad som upplysts redan i statsutskottet, nämligen att professor Ljungman meddelat, att han för mer än ett år sedan fått sig ett filmanuskript tillsänt rörande Lifaco-frågan. Han hade granskat manuskriptet över en natt och sedan sänt det tillbaka. Professor Ljungman meddelade vidare, att han icke erinrade sig vem som sänt manuskriptet, men att det troligen var en politisk organisation.

Det som herr Gustafsson i Stockholm åsyftar är ju ingen politisk organisation. Professor Ljungman framhöll också i statsutskottet att han inte sett Lifaco-filmen och inte visste, om denna byggde på samma manus som det han hade granskat.

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

Vad sedan beträffar det gamla argumentet med de tusentals företagen vill jag påpeka att herr Gustafsson bara nämnt två, och då ställs detta i en helt annan dager.

Herr Gustafsson berörde också pomosinfallet. Det var just i detta fall som regeringsrätten, sedan Lifaco bragt frågan under dennas prövning, uttalade att kontrollstyrelsens beslut icke innefattade något avgörande rörande varuskatten, utan det hela måste antagas sakna laga verkan. Lifaco måste sälja denna lilla kvantitet utan att uttaga skatt, varefter man gjorde anmälan till kontrollstyrelsen och det blev klart med beskattningen. Så långt måste man alltså gå för att komma underfund med beskattningen.

Jag tycker fortfarande att det är rimligt och skäligt, ja, varför inte säga mänskligt, att ge denne ohyggligt hårt prövade man en återbäring på det sätt som har föreslagits i motionerna.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Det förvånar mig inte att människor, när de första gången möter, låt mig kalla det för Lifaco-propagandan, ställer sig undrande och frågar sig, om allt har gått rätt till. Man överöses nämligen med en oerhörd mängd anklagelser gentemot myndigheter och domstolar, man får dem till livs på ett sätt som gör att man blir tveksam. Jag förstår så väl att människor kan få en sådan känsla. Det fick jag själv när jag 1950 konfronterades med denna fråga på allvar, då jag som föredragande i regeringen hade att ta upp en framställning från bolaget om en efterskänkning av skatten.

Jag bestämde mig då för att här skulde det från vår sida i finansdepartementet bli en grundlig genomgång, där alla fiskaliska synpunkter om kronans inkomster skulle skjutas åt sidan och alla prestigehänsyn, som eventuellt kunde finnas, också lämnas därhän. Jag gjorde därför så, att jag tog till min hjälp

en visserligen ung men erkänt skicklig jurist, som var ungefär lika ny som jag i finansdepartementet, som icke hade några prestigesympunkter och som fick direktiv från min sida att denna fråga skulle bedömas efter rätt och billighet med uteslutande av andra synpunkter.

Vederbörande läste in målet, och själv läste jag de viktigaste dokumenten i ärendet. Jag hade långa föredragningar, och vi hade långa diskussioner. Resultatet av våra diskussioner blev en gemensam ståndpunkt, och den ståndpunkten var när det gällde rättsfrågan — naturligtvis — att den var avgjord av den högsta kompetenta myndigheten. Beträffande skälighetsfrågan är det klart att det material, som hade framkommit vid Stockholms rådhusrätts och Svea hovrätts behandling av målet, var oss tillgängligt, och vi försökte nu finna ut om detta material gav en ny belysning, som skulle kunna ställa skälighetsfrågan i en för sökanden gynnsam dager.

Vi kom icke fram till att så var fallet. Jag skall inte här ge mig in på en vidlyftig diskussion om detta. Jag vill bara säga att vad som sedan har förekommit under riksdagsbehandlingen och vad som finns i denna »gula bok», herr Hamrin, har icke övertygat mig om att argumenten från Lifaco-sidan har stärkts, sedan regeringen 1945 tog ståndpunkt till denna skälighetsfråga. Vad som skedde 1945 var ju en prövning från den utgångspunkt, som då var den mest diskuterade, nämligen om lagen var så krånglig, att det kunde finnas anledning att dra slutsatsen, att beskattningsfrågan visserligen var rättsligt klar men svår för vederbörande att komma underfund med. Den grupp statsråd, som 1945 prövade denna fråga, kom ju till att för framför allt en av de varor Lifaco saluförde skattskyldighet visserligen förelåg men att det hade fordrats särskilda ansträngningar för att klargöra att skattskyldighet förelåg, varför det beträffande denna vara fanns

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

anledning att ge en återbäring av skatten.

Det gällde den s. k. pikeringsgelén, som det talats så mycket om föregående gånger. Det är klart att jag och min medarbetare också undersökte, om det fanns någon anledning att härvidlag göra mera. Vi kom vid vår bedömning till att regeringen år 1945 hade gått längre än vad som ur den synpunkten var motiverat. Det skäl som nyss anförts kunde inte motivera fullt ut det belopp som återbetalats, men man kan ju säga att beloppet var i det närmaste riktigt. Det fanns därför enligt vår uppfattning inte anledning att sträcka sig längre med tanke på den klara skyldighet att göra anmälan, som förelåg för varje tillverkare av liknande produkter.

Jag kan inte se att det är annorlunda i dag. Jag vill säga till herr Cassel, att det var inte alls så att regeringen slängde ut 35 000 kronor för att det skulle bli tyst, utan det skedde en prövning, vid vilken man fann en viss återbäring vara skälig. Givetvis spelade det härvidlag också en roll, att ett par av kontrollstyrelsens tjänstemän hade lämnat en felaktig uppgift om skattskyldigheten för den ifrågasvarande varan.

Jag kunde för min del icke den gången, herr Hamrin, finna att det förelåg några särskilda ömmande personliga skäl. Det är klart, att herr Hamrin och även herr Munktell här har en fördel, ty herrarna kan ju uttala sig mycket superlativt om direktören i det ifrågasvarande bolaget. Vi å vår sida kan helt naturligt inte ge oss in på bestridanden därvidlag eller över huvud taget anlägga personliga synpunkter. Därför blir det gärna så, att den som kan slå på känslosträngarna i en diskussion som denna får en fördel, men jag ber i alla fall kammarens ledamöter att se litet kallt på denna fråga. Jag vill inte bestrida att detta företag — det är dock ett företag det gäller och icke någon enskild person, och företaget består ju

fortfarande — kommit i en svår belägenhet. Men enligt min mening har inte företaget råkat i denna belägenhet på grund av den beskattning på något över 50 000 kronor som har åvilat bolaget — jag minskar nu det ursprungliga beloppet, 89 000 kronor, med 35 000 kronor — utan företaget har gjort det på grund av de processkostnader som man ådragit sig. Jag måste emellertid säga att det är den sökandes ensak att avgöra, om man vill föra en klar skattefråga inför allmän domstol och därmed också ta den risk som alltid måste finnas att högsta domstolen till slut säger, att de allmänna domstolarna icke får döma i skattefrågor utan att det finns en annan processordning för sådana fall. Det är orimligt att begära, att staten skulle träda mellan för att hjälpa ett företag som genom att ge sig in på en, låt mig säga, en smula tivelaktig process har ådragit sig så stora utgifter som Lifaco har gjort.

Jag menar därför att vi inte bör så lätt falla för talet om att det i detta fall skulle föreligga ömmande personliga skäl. Om det finns några sådana, vet jag inte. Det har aldrig blivit framlagt något material som skulle visa att det förelåg ömmande omständigheter för någon fysisk person. Och reservanterna hänför sig i sin skrivning till en juridisk person och icke till en fysisk person. Det är bara herr Hamrin, som i debatten här fört fram den fysiska personen i skottgluggen utan att vi över huvud taget vet någonting om hur det i detta avseende förhåller sig med de ömmande skälen.

Jag vill alltså slå fast att vi inte kan lägga någon huvudvikt vid de ömmande personliga skälen, ty därom vet vi alldeles för litet. Jag skall i stället övergå till den fråga som tydligen är en huvudpunkt för reservanterna, nämligen: handlade företaget i ond tro eller i god tro eller handlade företaget vårdslöst, när man underlät att göra den anmälan som lagen föreskrev?

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

Det har här åberopats det förhållandet att rådhusrätten och Svea hovrätt frikänt företaget i ansvarighetsprocessen. Detta var ett rätt naturligt utslag, eftersom åklagaren inte kunde bevisa att det förelåg vare sig ond tro eller vårdslöshet. Huruvida domstolsutslaget innebär ett frikännande på grund av bristande bevisning eller på grund av att domstolen var övertygad om att företaget handlat i god tro, skall jag inte här uppehålla mig vid, då det är för saken fullständigt likgiltigt. Det är emellertid klart att när det har fällt ett sådant utslag, så gäller detta, och det kan därför inte tillvitats bolaget vare sig ond tro eller vårdslöshet. Men vad har nu detta för inverkan på själva saken?

Herr Cassel sade i sitt anförande här att med hänsyn till detta utslag är det alldeles oriktigt att den uraktlåtna anmälan skall få den väldiga påföljd för företaget som fallet varit. Det är, ärade kammarledamöter, ett mycket vårdslöst uttryck som herr Cassel använder när han här talar om »påföljd». En i laga ordning påförd skatt kan aldrig vara någon påföljd, bestraffning eller sanktion för vad en person låtit sig komma till last. Jag vill ta ett exempel. En person deklarerar icke till inkomstskatt en viss inkomst som han har haft, eftersom han tror sig finna att detta slag av inkomster icke skall bli föremål för inkomstbeskattning. Taxeringsmyndigheterna märker ingenting, men, låt mig säga, fyra år senare upptäcks det i ett annat sammanhang att denna inkomst utelämnats men att den är av den beskaffenheten att den skall beskattas. Vad händer då? Jo, taxeringsintendenten och åklagaren eventuellt ställs inför den frågan: »Har vederbörande handlat i god tro, har han bara förfarit vårdslöst eller har han förfarit grovt vårdslöst eller har han handlat i ond tro?» Om icke grov vårdslöshet eller ond tro kan anses föreligga, blir det inte något åtal och alltså inte heller något straff utmätt enligt skattestraff-

4 — Andra kammarens protokoll 1955. Nr 29

lagen. Men vederbörande blir påförd skatt för inkomsten i fråga, ty det är inte, ärade kammarledamöter något straff för ett brott att man skall betala en skatt som är lagligen tillkommen. Den skatt, som påförts Lifaco, är alltså inte någon påföljd utan en i laga ordning tillkommen skatt som den skattskyldige har att betala och som han också har betalt.

Nu förstår jag att reservanterna när jag säger detta kommer att anföra hur det är ordnat när det gäller källskatt. Om en arbetsgivare underlåter att ta ut källskatt av en anställd »utan verklig anledning», eller hur det nu är formulerat, så får han nämligen betala skatten själv, men om han har en giltig anledning till att han inte har tagit ut skatten, slipper han betala. Ärade kammarledamöter! Observera att skattskyldigheten i det fall när arbetsgivaren av giltig anledning har låtit bli att göra skatteavdrag kvarstår för den primärt skattskyldige, den anställda. Men varuskatt är köparen icke skyldig att betala. Det är fabrikanter som skall betala skatten, och det är han som får stå risken. Det allmänna kan inte utkräva skatt av någon annan. Därför haltar detta exempel väsentligt.

Vi skall alltså slå fast att Lifacobolaget icke har blivit straffat, icke blivit utsatt för någon påföljd för den bristande anmälan utan endast har fått betala en i laga ordning fastställd skatt. Detta är obestriddigt. Den omständigheten, att bolaget eventuellt handlat i god tro, kan icke vara motiv för att man skulle betala pengar tillbaka av billighetsskäl. Vart skulle det föra om man allmänt tillämpade en sådan princip? Själva grunden för reservationen håller icke. Även den är emotionell. Läget har framställts på ett felaktigt sätt.

Herr Munktell förklarade att det har kommit in så många argument i denna diskussion att frågans bedömning därigenom har blivit förvillad. Jag vill un-

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

derstryka detta. Själva sakfrågan är bara detta: Är en skattskyldig rätt beskattad? Det är han. Finns det skäl att göra eftergift av billighetshänsyn utöver vad som skett? Därom finns det delade meningar. Jag säger att det inte finns sådana skäl. Sedan finns det inte flera frågeställningar.

Men det är först i år, i någon mån i fjol som reservanterna har haft denna mycket förståndiga, moderata synpunkt. Även här i kammaren har man tidigare excellerat i att framföra ovidkommande synpunkter, och utanför detta hus har dessa synpunkter getts ofantliga proportioner. Man har sagt att det är en krånglig och orättvis lag. Det skall jag inte diskutera här. Men på vad sätt blir lagen mindre krånglig och mindre orättvis om en av mer än tusen skattskyldiga får tillbaka vad han betalt i skatt? Man talar om att regeringsrätten har dömt fel i detta fall. Detta säger man i dag inte här i huset, men man säger det på andra håll. På vad sätt blir det något ingripande mot regeringsrätten om en av de många tusen skattebetalarna vars sak förs upp i regeringsrätten får tillbaka vad han betalt i skatt? Är det några riksdagsmän som anser att regeringsrätten har dömt fel, så finns det ett bra sätt att reagera 1957 på våren. Det gäller då att komma in i opinionsnämnden, som har att pröva om högsta domstolens och regeringsrättens ledamöter har förvaltat sitt ämbete på rätt sätt.

Detta är ingen liten sak. Vad är det man har sagt? Man har sagt att regeringsrätten har stiftat lag, har överskridit sina befogenheter. Eller man klandrar kontrollstyrelsen för att den har uppträtt olämpligt eller till och med har burit sig illa åt. Även denna har stiftat lag, enligt vad man säger. Finns det inte en av riksdagen enhälligt vald JO, som man kan överlåta åt att pröva den frågan? Inte blir väl den frågan löst om en av många skattskyldiga får tillbaka sin skatt.

Det är ju inte så, herr Munktell, att detta ovidkommande tal syftar till att försvaga Lifacos position. Det har tvärtom syftat till att hos den stora allmänheten ge denna fråga vidunderliga proportioner och skapat ett känslösvall, som skulle pressa riksdagen till att fatta ett oriktigt beslut.

Man kan ju som reservanterna säga att man bör ta hänsyn till den ständaktighet som företaget har visat när det har gällt att fortsätta med denna sak under alla dessa snart 15 år. I allmänhet brukar det vara på det sättet, att när det pågår processer finns det två meningar, parternas två olika meningar. De är aldrig överensstämmande. När processen är slutbehandlad talar man emellertid inte mer om saken. Här fortsätter man emellertid oupphörligt. Jag tror inte att ständaktigheten skulle ha varit så stor hos företaget om inte andra krafter hade skyndat till — det kan vi inte komma ifrån.

Vi såg i fjol — eller i år — att Arbetsgivareföreningens organ trädde fram och tog ständpunkt. Var det, herr Hamrin, för att skydda mänskliga intressen? Det är i så fall en ny uppgift, som Arbetsgivareföreningen har påtagit sig.

Nu har vi sett hur man spelat in — antagligen för stora pengar — en film av dem som har till väsentlig uppgift att försöka få lindrigare beskattning för företag och större inkomsttagare. I vad mån Lifacokommittén haft med detta att göra vet jag inte. Jag vill emellertid säga att dess produkt — den gula boken — inte är någonting att skryta med. Jag skulle inte vilja skriva under det företal som herr Hamrin har skrivit under. Det finns så många oriktigheter där som inte står sig vid en närmare granskning. Men det må nu vara hur som helst med detta. Herr Hamrin hotar oss som har den motsatta meningen, att om vi inte faller till föga skall denna strid fortsätta. Detta kan man nog göra med stöd av de krafter som här har

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

funnit ett gott tillfälle att — inte skydda en människa från ekonomiska förluster, då hade man lika väl kunnat ta filmens inspelningspengar och givit Lifaco — med denna fråga som bakgrund nå fram till högre politiska syften. Detta gör att jag nu kan säga till dem av kammarens ledamöter som är tveksamma: Är det inte på tiden att vi nu säger ifrån att denna fråga är slutbehandlad! Den har behandlats efter lagar som är fastställda av riksdag och Kungl. Maj:t, och den har avdömts av laga myndighet. Man har tillämpat en skälighetsprövning och givit restitution. Nu får det vara slut, och jag tror att riksdagen har tillräckligt inflytande att, trots de mäktiga krafter som mer eller mindre börjar framträda här — låta det bli slut på denna fråga genom att vidhålla den ståndpunkt som riksdagen vid två tidigare tillfällen intagit.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr MUNKTELL (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sköld talade om »ovidkommande ting» och vände sig till mig. Det förefaller mig som om herr Skölds tal var ovidkommande i detta sammanhang. Jag har haft och har fortfarande den uppfattningen att rättsfrågan är avgjord. Jag har aldrig sagt att regeringsrätten har stiftat lag eller något dylikt. Jag har däremot konstaterat vad jag blivit upplyst om av alla trovärdiga människor, nämligen att Lifacokommittén icke har någonting med filmen att göra.

Det förvånar mig också när herr Sköld talar om ovidkommande tal utanför riksdagen. Vi har väl fortfarande fri opinionsbildning och fri press, och tidningarna har väl rätt att skriva på det sätt de anser vara riktigt.

Vidare vill jag fråga herr Sköld hur materialet från rådhusrätt och hovrätt kunde vara tillgängligt för regeringen i januari 1945 när domen föll något eller

några år senare — i varje fall avsevärt senare?

Jag konstaterar vidare att det är riktigt som det står i utskottsutlåtandet att hela saken prövats av regeringen, således även den goda tron. De upplysningar som lämnats vid föredragningen är således felaktiga.

Till sist vill jag emellertid säga att det inte är fråga om att spela på känsloträngar. Det är väl dock alldeles uppenbart att vi även här kan få anlägga mänskliga synpunkter. Jag konstaterar att Lifacos svårigheter uppkom när man i efterhand måste betala 90 000 kronor. Detta knäckte bolaget långt innan processen igångsattes i domstolen. Även ansvarsprocessen — som Lifaco inte kunde göra någonting åt — åsamkade bolaget mycket stora kostnader.

Herr Sköld sade till sist att detta var en klar skattefråga. Den var sannerligen inte alls klar. Alla erkänner att denna författning är utomordentligt svårbedömd. Det är väl dock en viss skillnad om det är fråga om en retroaktiv skatt i vanlig bemärkelse eller om det är fråga om den 1941 införda varuskatten. Detta var nämligen en övervältningsskatt, och det var aldrig riksdagens eller Kungl. Maj:ts avsikt att den skulle drabba producenterna.

Herr HAMRIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det har här i debatten uttryckts en stark indignation över vissa uttalanden och vissa föranstaltningar som förekommit i denna sak. Herr Sköld vinkade för sin del med den lilla Lifaco-skriften, som i detta fall skulle vara någonting som man hade anledning att brännmärka. Jag ifrågasätter om herr Skölds omdöme därvidlag verkligen står sig. Jag har i varje fall från många håll — även från personer som står herr Skölds läger nära — hört vitsordas att just den lidelsefrihet, saklighet och balans som utmärker denna skrift är en av de bästa till-

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

gångarna och ett av de bästa argumenten i hela denna debatt.

Att tala så mycket om den här filmen, som skulle på något sätt vara ett olyckligt företag, är väl ändå att föra in debatten på ett sidospår. Vad i all rimlighets namn har en sådan sak att göra med det problem vi diskuterar? För min egen del kan jag för kammareren betyga, att jag, trots att jag är ledamot av Lifaco-kommittén, är helt okunnig om att en sådan film existerar. Jag har dessutom den uppfattningen, att landets biograflokaler inte är rätta fora för en allvarlig samhälls- och rättsdebatt. Jag skall till och med gå ett stycke längre och medge att det är mycket möjligt att det i denna debatt — även utanför riksdagen — i stridens hetta många gånger har fällt ord, som inte har vägts på guldvåg. Det har emellertid, ärade kammarledamöter, förekommit från båda sidorna. Även om man skalar bort dessa, tror jag att det finns tillräckligt mycket kvar för att riksdagen med gott samvete skall kunna gå in på en ny prövning av den fråga som nu är uppe, d. v. s. skälighetsfrågan.

Till sist vill jag säga till herr Sköld, att det kan inte vara rimligt att dra en parallell mellan en enskild skattebetalare vilken som helst, som inte i allo fullgjort sina förpliktelser, och fallet Lifaco.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har anledning att vara herr Sköld tacksam för att han kom mig till hjälp i den lilla debatt jag tidigare i dag hade med herr Gustafsson i Stockholm. Herr Sköld och jag är uppenbarligen överens om att hovrättens utslag i ansvarsmålet står fast, att vi inte skall diskutera det och att det därmed är klarlagt, att Lifaco-ledningen varit i god tro och icke förfarit vårdslöst. Så långt är vi alltså ense. Sedan är det vars och ens ensak att dra sina slutsatser i skälighetsfrågan.

Herr Sköld sade sedan, att jag varit

något vårdslös genom att tala om att Lifaco drabbats av en påföljd. Mina ord föll emellertid så: »Den skattesumma bolaget på så sätt blev fast för blev 86 000 kronor. Man måste då fråga sig om en sådan påföljd står i rimlig proportion till det misstag bolaget gjort sig skyldigt till.» Jag har, herr Sköld, använt uttrycket påföljd inte som liktydigt med uttrycket straff utan som liktydigt med uttrycket resultat. Det är ett högst menligt resultat för bolaget att drabbas av en skatt på 86 000 kronor, som det inte kan övervältra på någon annan. Ingen kan komma ifrån att detta skulle vara en högst obehaglig situation för vilket företag som helst.

Det har sagts här, att vissa krafter skyndat till bolagets hjälp. Herr Sköld lät påskina, att dessa krafter skulle vara ute i skumma ärenden. Är det säkert att det förhåller sig på det sättet? Kan det inte tänkas, att det finns olika meningar i en sådan här skälighets- och i viss mån rättsfråga? Kan det inte tänkas, att de som händelsevis kommit till en annan uppfattning än herr Sköld också kan ha ett rent uppsåt? Kan det inte tänkas, att de anser att denna firma blivit illa behandlad och därför känner det som en moralisk plikt att hjälpa den i dess betryck? Det kan man väl respektera, även om man själv har en annan uppfattning.

Slutligen har man här gjort en stor affär av en film, som lär ha visats men som jag inte alls känner till, och av de överilade uttryck som fällt av bolagets innehavare i olika sammanhang. Till det skulle jag vilja erinra om ett gammalt franskt citat: »Cet animal est très méchant. Quand on l'attaque, il se défend», d. v. s. »Detta djur är mycket elakt, när man angriper det försvarar det sig.»

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få säga till herr Munktel, att jag har inte alls satt honom i förbindelse med PHM-propa-

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

gandan. Det kommer nog att framgå av de stenografiska anteckningarna. — Jag tror inte att det går att bevisa herr Munktells uttalande, att den här skatten knäckte bolaget. — Den prövning jag talade om gjorde vi i finansdepartementet på hösten 1950, alltså efter det att såväl rådhusrättens som hovrättens utslag hade fallit.

Till herr Hamrin vill jag säga, att jag behöver bara hänvisa till det exempel herr Gustafsson i Stockholm gav på den gula bokens ovederhäftighet. Jag står fast vid att jag beklagar den kammarmedamot, som skall bestämma sitt votum efter vad den skriften innehåller.

Till sist skulle jag vilja säga till herr Cassel, att jag gjorde en anteckning om vad han yttrade. Han frågade: står skatten i proportion till vad bolaget gjort sig skyldig till? Det är ju ett klart uttryck för att herr Cassel menade att skatten var ett straff. Skatten var en i laga ordning påförd skatt och hade ingenting med ansvarighetsprocessen att göra.

Till sist vill jag bara konstatera att min argumentation här om den goda trons inverkan på skattskyldigheten icke på något sätt har bestritts av mina replikanter. Därmed betraktar jag detta reservanternas huvudskäl såsom borta.

Herr LINDBERG (s):

Herr talman! Under den tid som förflutit sedan riksdagen första gången behandlade denna fråga, som i dag för tredje gången ligger på riksdagens bord, nu i form av statsutskottets utlåtande nr 181, har mycket skrivits och sagts i detta ärende. Det har till och med förekommit att man anmodat motionärerna att icke vidare återkomma till ärendet. MT vädjar nämligen till riksdagen att säga ifrån att den för sin del skall anse saken slutprövad. Själv anser tidningen att »den som kommer igen (sedan talmannens klubba fallit)

gör sig verkligen skyldig till okynnesmotionering». Detta var den 23 dennes.

Utskottets majoritet har i stort sett nöjt sig med att hänvisa till tidigare behandling av frågan och förklarat sig icke kunna tillstyrka bifall till motionsyrkandena. Reciten är heller icke sådan, att några nya uppgifter kommit till, utan här finns i stort sett samma upplysningar som i tidigare utlåtanden. Utskottet har emellertid som slutpunkt i reciten meddelat vilka som nu fått framföra synpunkter och lämna upplysningar i ärendet samt att en speciell föredragande anlåtats. Tydligt har ärendet fått en allsidig belysning, och klart synes vara att utskottet fått redogörelser för hela ärendet, sett från olika sidor.

Näst sista stycket i utskottets utlåtande tillåter jag mig emellertid anföra i dess helhet:

»Härvid vill utskottet understryka, att den i olika sammanhang företrädde uppfattningen, att bolaget i fråga om varuskattens uttagande för tid före skattepåföringsbeslutets meddelande skulle ha rönt en hårdare behandling än andra företagare, inte synes hållbar. Inte heller synes bolagets underlåtenhet att efterhöra kontrollstyrelsens mening beträffande varuskatteförordningens tillämplighet på bolagets tillverkningar kunna försvaras med invändningen, att något bindande förhandsbesked rörande varornas eventuella skatteplikt ej stod att erhålla från kontrollstyrelsen. Goda skäl kan tvärtom åberopas till stöd för uppfattningen om det välbetänkta i att — såsom i mycket stor utsträckning skedde — företagarna till undanröjande av ovisshet rörande skatteplikten etablerade kontakt med kontrollstyrelsen, tillika oppbördsmyndigheten; ett förhandsuttalande från styrelsens sida skulle, trots att det ej var juridiskt bindande, i praktiken ha skapat erforderlig visshet hos företagaren.»

Man hade trott att denna fråga skulle varit klarlagd för länge sedan. Mig sy-

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

nes det vara fullt klart, att en förhandsförfrågan hos kontrollstyrelsen icke skulle bringat någon som helst klarhet i skattskyldigheten. Hur skulle myndigheten uppfattats om den vid förhandsförfrågan förklarar en vara icke skattepliktig och någon eller några vecor därefter kommit med ett meddelande om att varan var skattepliktig? Fres-telsen att förklara samtliga varor skattepliktiga, om vilka förhandsförfrågan in-gått, skulle ligga snubblande nära till hands. Var hade i så fall rättsfrågan blivit av? Om det sedan skulle ha för-hållit sig så, att kemisterna, när de lade varan under luppen och i provröret, hade konstaterat, att den föll utanför skattebestämmelserna, så förstår man hur förhandsbeskeden som utskottet plä-derar för skulle tett sig i verkligheten. Tidningsuttalandet framför, medvetet eller omedvetet, en annan sak som kan ha sitt bevisvärde i detta sammanhang. Hur skulle det nämligen vara möjligt för en företagare att ur förordningen läsa ut om hans varor var skattebelag-da eller ej, när kontrollstyrelsen måste anlitat kemister för att fastställa skatt-skyldigheten hos varan? Jag bara frå-gar.

I tidigare sammanhang har det fram-hållits, att varuskatteförordningen skul-le vara klar och otvetydig. Visserligen har orden icke fallit så, men hela ar-gumentationen har utgått från att ing-en skulle kunna tolka förordningen fel. Om man utgår ifrån att antagandet är riktigt, hur kan det då vara nödvändigt att begagna sig av alla möjliga finter för att bevisa att förordningen var klar och otvetydig? Om nu författningen och varuförteckningen, till vilken författ-ningen hänvisar, är klar, vilket man vill tro, så är det väl även klart och otvety-digt, att endast de varor som uppräknats ur statistiskt nummer 298—302 en-ligt riksdagens beslut skulle vara skatte-belagda. Riksdagen hade väl icke kun-nat tänka sig att man skulle behöva an-vända lupp och provrör för att utröna

om vissa varor tillhörde just de varor ur bestämda varugrupper som var skat-tebelagda eller icke.

I detta sammanhang vill jag, herr tal-man, framhålla ytterligare en sak, som kan vara belysande för utskottets på-stående om förhandsförfrågningarnas lämplighet. Vid behandlingen av denna fråga år 1954 framhöll herr Ståhl följande: »En jurist, som haft med denna fråga att göra har talat om för mig att ett företag, vars produkt var skattebe-lagd, tog ett prov av en vara, som till-verkades av ett annat företag och icke var skattepliktigt och skickade detta prov till kontrollstyrelsen med en fråga om varan var skattepliktigt eller inte. Företaget fick då det svaret, att denna vara, som alltså dagligen såldes utan beskattning, föll under varuskatteför-ordningen!» Denna upplysning, som herr Ståhl lämnade, återfinns i anföran-de nr 80 i denna kammars snabbpro-tokoll nr 28 för år 1954. Jag har seder-mera på annat håll fått bekräftelse på att denna uppgift var riktig. Såvitt jag har mig bekant har den heller inte bli-vit vederlagd från något håll. Uppgiften visar emellertid en sak, och det är att förordningen varit svårtolkad även för den myndighet som haft att tolka den-samma, och den visar även hur det skulle ha gått om förhandsbesked skulle lämnats från myndighetens sida.

Det är ingen illvilja mot myndigheten när jag anfördt detta, utan bara ett bevis för att också myndigheten måste ha haft mycket svårt att i alla fall döma rättvist. Jag kanske i stället för att an-föra klander mot myndigheten skulle ha klandrat mig själv, som varit med och fattat beslut om förordningen och då icke framförde några betänklighe-ter. Jag liksom övriga har litat och litar på att våra myndigheter sköter sina åligganden med oväld, och detta kan vara en senkommen förklaring till att jag icke gjort invändning tidigare, chu-ruväl jag såg att ett ämbetsverk just påtalat svårigheten att tolka bestämmel-

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

serna. Denna varning, som gjordes av kommerskollegium, var det emellertid ingen som tog notis om.

När jag nu i viss mån anfört kritik mot myndigheten, i detta fall kontrollstyrelsen, kanske jag får lov att säga några saker till, som måhända även de i denna känsliga fråga kommer att uppfattas såsom kritik.

Ingen ifrågasätter annat än att myndigheterna skall göra sin plikt, även om det ibland kan vara obehagligt. De lagstiftande myndigheterna måste nämligen kunna lita på att de verkställande myndigheterna gör sin plikt; det skulle vara olidligt eljest. Men lika väl som man utgår från att en myndighet skall göra sin plikt, lika väl måste man utgå från att en myndighet kan begå ett fel. Detta förefaller vara lika naturligt som att andra sammanslutningar och enskilda kan begå fel. Om detta är säkerligen alla överens. Om man så är, synes det mig vidare vara naturligt att såväl myndigheter som andra skall i gör-ligaste mån medverka till rättelser. Vid 1954 års behandling av detta ärende var det en talare som anförde den latinska satsen: »Errare humanum est.» Jag skulle vilja fullständiga satsen på följande sätt: Att fela är mänskligt; att fasthålla vid det felaktiga är skamligt. Detta gäller oss alla, icke bara myndigheterna.

När nu bestämmelserna i varuskatteförordningen vållade vissa bekymmer för den myndighet, som hade att sköta uppburden och vaka över lagens efterlevnad, en svårighet som kontrollstyrelsen hade gemensamt med företagarna på området — i vart fall en del — en svårighet som dock blev fullt klarlagd i ansvarsprocessen, som tillkommit på grund av kontrollstyrelsens anmälan, så hade det väl ändå varit lämpligt om de lagstiftande myndigheterna fått sin uppmärksamhet fäst vid ärendet så att lagen kunnat ändras i förtydligande syfte. Detta kan sägas ha skett genom den Herlitzska interpella-

tionen, vilken ledde till en lagändring, dock icke i annan mån än att Kungl. Maj:t bemyndigades att göra skälighetsprövningar samt återbetala skatt som ansetts felaktigt uttagen. Detta kan sägas vara efterhandsspekulationer som har föga värde i det nuvarande. Det är sant, men det finns väl ingenting som hindrar att skälighetsprövningen görs om nu och av riksdagen.

Man frågar sig vad det är som sker i Lifacofallet. Jo, motståndarna till att Lifaco får återbäring söker på allt sätt visa att ingen orätt vederfarits detta bolag, och så har också skett här i dag. Om som man sagt, lagen och bestämmelserna i övrigt är fullt klara och otvetydiga, varför då denna iver? Något som är fullt klart och otvetydigt behöver väl inte några extra tolkningar eller, för att passa in i bilden, någon extra tvagning.

Det synes emellertid som om det skulle vara ett brott eller något däråt att arbeta för de synpunkter som motionärerna framfört. På annat sätt kan rubriken till Morgon-Tidningens ledare av den 27 november 1955 knappast tolkas. Denna rubrik lyder: »Lifacos fackelbärare.» Jag vill tolka denna rubrik så, att motionärerna söker bringa ljus över frågan, men så menar inte tidningen. Det får nog anses att tidningen betraktar det som något nedsättande, kanske till och med lumpet, att träda fram och försvara Lifacos sak. Härmed må emellertid vara hur som helst. Jag känner mig varken sårad eller besviken. Jag anser nämligen att tidningarna får lov att plädера för vilken uppfattning de vill, men de må väl då också kunna tillåta andra samma rätt utan att de behöver betraktas såsom mindervärdiga individer för att de icke har samma uppfattning som respektive tidning och/eller kontrollstyrelsen.

Riksdagen har vid åtskilliga tillfällen korrigerat ämbetsverks beslut. Det har alltid skett på ett försynt sätt. Så kunde eller kan ske även nu. För att över-

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

vaka att myndigheterna gör sin plikt har riksdagen utsett särskilda ombudsmän. Dessa har till uppgift icke bara att se till att myndigheterna följer gällande lagar utan också att taga upp till granskning från enskilda anförda klagomål. I de fall ombudsmännen finner att myndighet handlat oriktigt mot den enskilde påkallas rättelse. Detta visar att riksdagen vill vårda rättstillämpningen och är angelägen om att rättvisa skall skipas. Man har således, synes det mig, all anledning att fasthålla vid denna goda tradition.

Man skulle kunna tänka sig att denna fråga gjordes till föremål för en opartisk och allsidig undersökning. Syftet med denna undersökning skulle vara att bringa klarhet i hithörande frågor. Här står i vissa fall påstående mot påstående, och ingen part vill tillerkänna den andra partens utsagor vitsord, detta därför att ärendet icke kan behandlas så i en riksdagsdebatt. Jag skall emellertid icke nu påkalla en sådan undersökning.

Jag ber också, herr talman, att få säga några ord i anledning av den debatt som har förts här i dag.

Herr Gustafsson i Stockholm efterlyste ett svar på en fråga, som han, om jag minns rätt, riktade till mig under debatten 1954. Jag hade frågat, vilka intressen som låg bakom majoritetens handlande i detta ärende, men jag uraktlät med flit att svara på herr Gustafssons fråga, vilka intressen som låg bakom motionärerna. Jag ansåg den saken vara så klar och tydlig, att något svar inte tarvades.

I dag upprepar herr Gustafsson sin fråga, och för säkerhets skull tillägger han, att det ligger krafter bakom, som vanligen driver en smutsig och ovederhäftig propaganda. Jag vet inte om herr Gustafsson betraktar min inställning i Lifacofrågan som smutsig och ovederhäftig, men jag trodde att min deklARATION vid det första tillfället då denna fråga var på tal skulle vara tillräcklig

för att freda mig för en sådan beskyllning. Jag vill nu fråga herr Gustafsson om han vidhåller, att jag skall inräknas bland dem som driver en smutsig och ovederhäftig propaganda. Jag vet inte om någon sådan har förekommit, och jag har ingen som helst kännedom om att någon enda av motionärerna eller av dem, som här i riksdagen har försvarat Lifacos sak, har någonting med den propagandan att göra.

Den fråga jag ställde förra gången då ärendet behandlades, om vilka intressen som står bakom majoriteten i utskottet, kanske jag kan svara på själv i stället för herr Gustafsson. Jag har nämligen hela tiden ansett, att man har ett intresse av att slå vakt kring den myndighet som har handlat i detta fall. Jag riktar inte någon som helst anmärkning mot utskottsmajoriteten för detta — den må ha rättighet att förfäktat vilken ståndpunkt den vill, och jag skall inte ens försöka förbjuda den det.

En talare i dag — jag tror det var herr Sköld — sade sig inte vilja bestrida, att en person har fått lida i denna sak. Jag vill säga att det är många personer som har blivit lidande på grund av den aktion mot Lifaco som nu har pågått i 15 år. Jag har inte tidigare velat framföra detta, eftersom jag har haft en känsla av att lidandena i denna fråga inte har kunnat rättas till genom ett riksdagsbeslut, men ett faktum är att 35—40 arbetare för det första fick s. k. korttidsarbete under en ganska lång tid, vilket ju inte betyder någonting annat än reducerade inkomster, och för det andra avskedades undan för undan allteftersom det blev klart att bolaget inte kunde fortsätta sin verksamhet i samma utsträckning som tidigare. Det är en fråga som inte har diskuterats tidigare, men den har i form av en skrivelse från de anställda och ett meddelande om en uppvaktning hos livsmedelskommissionen funnits med i alla de handlingar som rört Lifaco. Brevet skrevs på ett tidigt stadium av

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

detta ärendes behandling, nämligen 28 november 1941.

Man kanske inte bör blanda in en sådan sak i denna diskussion om återbäring, men eftersom det har påståtts att bara en människa har fått lida i hela denna affär, må det väl inte anses förmätet att jag också framför den saken.

I denna debatt liksom i de tidigare har det sagts, att denna varuskatteförordning skulle vara litet svårtolkad. Jag och många andra, däribland också förnämliga experter, har också sagt att förordningen inte är lätt att tillämpa. Först bland varor som skall beskattas står »choklad med tillsats av socker». Man tycker kanske litet till mans, att det skulle vara rasande lätt att avgöra vad det innebär, men så är det ingalunda. Morgon-Tidningen har sagt, att man var tvungen att undersöka varorna med lupp och i provrör för att fastställa om där fanns choklad eller inte. Det har naturligtvis inte varit riksdagens mening, att denna skatteförordning skulle pressas så hårt, att man skulle behöva tillgripa sådana tidsödande och besvärliga analyser.

Jag ber nu, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hinner inte ta upp frågan om beståndsdelarna i de produkter, som Lifaco tillverkade. Jag skall bara be att få säga till herr Lindberg, när han började med att påstå att det inte gick att få något bindande förhandsbesked från kontrollstyrelsen, att jag har sagt att rent juridiskt sett är detta riktigt. Men det var inte så, som Lindberg sökte göra gällande, att om man begärde ett besked från kontrollstyrelsen skulle kontrollstyrelsen av bekvämlighetsskäl förklara alla varor skattepliktiga. Kontrollstyrelsen gjorde mycket ingående analyser och vände sig

till generaltullstyrelsen om den var tveksam, ty det var ju ändå så, att hela förordningen var upphängd på tulltaxans statistiska nummer. Man bedrev ett samarbete med generaltullstyrelsen och kom så fram till huruvida varan föll under dessa statistiska nummer eller inte, och först därefter lämnade man ett skriftligt besked till vederbörande tillverkare huruvida skatteplikt förelåg eller inte. Och, som jag sade tidigare, hade man fått detta besked hände sedan ingenting mera. Om inte vederbörande företagare själva överklagade detta beslut, fanns det ingen annan som hade anledning att överklaga det och därför stod det fast, även om det inte rent juridiskt var bindande förrän det hade sålts något av varan och regeringsrätten avgjort målet, när det så att säga hade blivit ett skattemål.

Herr Lindbergs fortsatta insinuationer mot myndigheterna i övrigt skall jag inte vidare kommentera. Det går i samma stil som det som framkommit i »gula boken», och under debatterna tidigare.

Sedan säger herr Lindberg beträffande den fråga, som han först ställde i fjol och som jag returnerade, att han inte fick något svar på sin fråga. Ja, herr Lindberg menar tydligen att han får slunga ut vad han tycker passar, och när han får samma fråga returnerad till sig har han ingen skyldighet att besvara den, medan den som han ställer frågan till tydligen skall ha den skyldigheten.

Sedan frågar herr Lindberg om jag anser att han skall inrangeras i Byrån för ekonomisk information. Det tror jag inte, herr Lindberg, jag har inte påstått det heller. Jag tror i stället att det ligger till på det sättet, att herr Lindberg från början blivit vilseledd i denna fråga och nu inte kan komma ur saken.

Herr LINDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Gustafsson i Stockholm, att kontrollsty-

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

relsen har ju ändrat på ett förhandsbesked, att en vara inte varit skattepliktig. Jag efterlyste hur det skulle bli om en sådan sak sattes i system. Det skulle inte vara tilltalande för någondera parten, vare sig företagen eller kontrollstyrelsen. Jag förmodar att man skulle dra sig för att lämna sådana förhandsmeddelanden. Jag måste säga, att det ligger i sakens natur att man måste vara ytterligt försiktig på den punkten och helst vilja slippa ge förhandsbesked. Det tror jag herr Gustafsson och andra kan vara villiga att erkänna. Detta är inte något klander mot myndigheten utan tvärtom ett försvar från min sida för myndigheten.

Sedan säger herr Gustafsson, att jag skulle anse mig ha rättighet att häva ur mig vilka insinuationer som helst. Jag har inte insinuerat mot någon såvitt jag vet. Jag har försökt förklara en hel del saker, och jag har i många ordvändningar tagit myndigheterna i försvar. Är det heller inte tillåtet från min sida?

Jag har vidare frågat om jag utan vidare skulle ställas bland den kategori som för den där smutsiga ovederhäftiga propagandan, och då säger herr Gustafsson att det tror han inte. Ja, där ligger nog en insinuation att jag i själva verket ändå är där.

Jag förbjuder inte herr Gustafsson att låta bli att svara på frågor som jag ställer; det får han göra så mycket han vill utan att jag klandrar det. Men det kan ju hända att jag efterlyser ett svar en och annan gång, och det får herr Gustafsson göra mot mig också utan att jag behöver betrakta det som ett ohemult handlingssätt gentemot mig.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lindberg påstår att kontrollstyrelsen skulle ha ändrat tidigare besked, men det är väl ändå inte riktigt. Det låg väl till så, att kontrollstyrelsen ändrade besked som läm-

nats av underordnade tjänstemän, men det är inte den frågan vi diskuterar. Frågan är huruvida ett skriftligt besked från kontrollstyrelsen var något att hålla sig till eller inte, och jag har sagt att det var det därför att ingenting skulle ha hänt om man följt detta skriftliga besked.

Till diskussionen om den där frågan, som vi returnerade oss emellan i fjol, skall jag bara säga, att av det sätt som herr Lindberg ställde frågan i fjol fick man ju ändå den uppfattningen, att det var en insinuation mot utskottsmajoriteten för att den med oriktiga metoder försökte skydda myndigheterna.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag skall bli ganska kortfattad och vill endast säga några ord i anledning av detta ärende.

Först vill jag med anledning av de uttalanden beträffande mig, som vissa tidningar gjorde omedelbart efter statsutskottets ståndpunktstagande i denna fråga, deklarerar, att dessa uttalanden var oberättigade. Det kan ju var och en nu konstatera, som läser utlåtandet och finner, att jag inte alls var med vid utskottets ståndpunktstagande i frågan. Tidningarnas uppgifter var alltså felaktiga liksom också radioutsändningen samma kväll.

Sedan vill jag beträffande själva sakfrågan säga, att detta utan tvekan är en av de besvärligaste frågor, som riksdagen har att ta ståndpunkt till. Däröfver vittnar nogsamman de debatter, som har förts alla de gånger som denna fråga varit före. Jag vill öppet erkänna, att jag tidigare har röstat mot ersättning till Lifaco. Jag har inte ansett att det var berättigat, att bolaget skulle ha återbetalning i detta fall. Men jag måste erkänna, att efter den föredragning i statsutskottet på tre hela dagar som vi haft i år har jag måst ändra mening. Jag har kommit till den uppfattningen, att det är mycket starka skäl, som talar för att

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

det här skulle vara berättigat med återtrollstyrelsen ändrade besked som lämbetalning av skatt.

Herr Sköld värdjade till kammaren, att man inte skulle trycka på känslösträngarna, men hur var det med herr Sköld själv? Nog tyckte jag han tryckte ganska hårt på känslösträngarna. Han gjorde en jämförelse med det fallet att en vanlig deklarant i en viss fråga inte uppgivit en sak, som skattemyndigheterna efter några år upptäcker att han borde ha uppgivit, och menade att det skulle vara samma sak med Lifaco. Det är emellertid en betydande skillnad mellan dessa två fall. I fråga om Lifaco ligger det så till, att flera på området sakkunniga personer hade samma uppfattning som Lifaco, att det inte här skulle vara fråga om någon skattskyldighet. Två domstolar hade samma mening, att inte varorna var skattepliktiga, och två tjänstemän från kontrollstyrelsen meddelade för sin del, att det inte förelåg skattskyldighet i detta fall. Det är en betydande skillnad mellan detta fall och det av herr Sköld omnämnda.

Herr Sköld sade vidare, att den skattskyldige måste betala den skatt, som skattemyndigheterna utdömt. I fråga om Lifaco gäller det emellertid en övervältringskatt, en skatt, som den som fabricerar varan har rätt att uttaga av andra genom höjda priser. Så ligger det inte till för den enskilde. Han måste betala skatten själv och kan inte övervältra den på andra. Lifacobolaget fick däremot betala skatt som andra skulle ha erlagt. Det är rätt stor skillnad i jämförelse med det som herr Sköld talade om.

Jag vill säga att jag blivit övertygad om att här föreligger starka skäl för att riksdagen borde vara med om en återbetalning. Jag ansluter mig därför i väsentliga delar till reservationen. På en punkt kan jag för min del emellertid inte biträda densamma, och det är i fråga om ersättning för rättegångs-

kostnader eller för utgifter som bolaget haft i denna sak. Jag anser att vissa skäl kan anföras emot att man går så långt, och jag har därför tänkt, att det skulle vara synnerligen önskvärt, om man i denna fråga kunde nå fram till en kompromisslinje, en linje, som gör, att bägge parterna i denna sak borde kunna känna sig tillfreds. Jag har ansett att man kunde vara med om punkten a) i reservationen och gå in för att bolaget får en ersättning på 41 868 kronor, men att man däremot bör avslå yrkandet under punkten b), som innebär, att bolaget skall ha en ytterligare ersättning på 25 000 kronor.

Jag har den uppfattningen, att om man inte kan lösa denna fråga i riksdagen i år, kommer den säkerligen tillbaka igen. Man ser, hur tidningar undan för undan stöder denna sak med stor intensitet och att opinionen utan tvekan alltmer glider över till att Lifaco borde ha en viss ersättning. Jag vill bara peka på resultatet i dag i första kammaren. Då vi hade frågan före i fjol, avtog första kammaren motionärernas yrkande med 13 rösters majoritet. I dag avtog det med endast 7 rösters majoritet. Jag tror som sagt att ingenting vore lyckligare än om vi finge hela denna fråga avförd ur diskussionen. Detta tycker jag lämpligen skulle kunna ske genom att man toge detta kompromissförslag, som ger bolaget en viss del men som också ger dess motståndare en viss del, så att bägge parter kan säga, att de fått gehör för sina synpunkter.

Det är detta som gör, herr talman, att jag nu vill framställa förslag om denna kompromisslösning, som innebär, att riksdagen skulle godkänna reservationen i dess punkt a) och avslå reservationen i dess punkt b) och att det sista stycket i reservationens motivering skulle få ändrad lydelse. Lydelsen är nu: »Under sina strävanden att åstadkomma rättelse av besluten i frågan har Lifaco Aktiebolag åsamkats be-

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

tydande kostnader. Även om dessa kostnader icke i sin helhet kan ersättas, är det enligt utskottets mening skäligt, att sådan ersättning i viss utsträckning lämnas. Utskottet föreslår, att denna ersättning bestämmes till ett belopp av 25 000 kronor.» Jag hemställer att riksdagen i stället för detta stycke beslutar följande lydelse: »Däremot anser utskottet sig icke kunna tillstyrka motionärernas yrkande att av statsmedel ersätta Lifaco Aktiebolag för utgivna kostnader i målet.»

Jag ber, herr talman, att få ställa detta yrkande.

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte vara annat än tacksam mot herr Rubbestad för att han finner det orimligt att staten skall betala Lifacos rättegångskostnader, men å andra sidan kan jag inte förstå herr Rubbestads argument för att vi skall efterskänka skatten.

Herr Rubbestad har som argument endast anfört, att det finns en stark opinion för att bolaget skall få tillbaka pengar, och denna opinion skulle vi ge vika för, även om det inte finns några skäl för det.

Jag tycker detta är en fullkomligt orimlig ståndpunkt, och den rimmar ovanligt dåligt med herr Rubbestads vanliga beslutsamhet att hävda det som är rätt och riktigt.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle:

Herr talman! Förmodligen var herr Sköld inte inne i kammaren, när jag anförde mina synpunkter. Eljest skulle han säkerligen ha hört, att jag som huvudmotiv åberopade att jag själv genom föredragningen i statsutskottet hade kommit till den uppfattningen, att mycket starka skäl talar för att bolaget får åter en del av skatten.

Jag påpekade att här är det tydligt och klart, att bolaget hade många sakkunniga på sin sida som ansåg, att det icke skulle betala skatt. Två domstolar

har ansett detsamma och två tjänstemän i kontrollstyrelsen har uttalat att bolaget icke behövde betala skatt. Det var dessa synpunkter som gjort att jag anser att den retroaktiva skatten från maj till november, som uppgick till 86 000 kronor, var oberättigad, eftersom inte bolaget kunde ta ut ett höjt pris av kunderna. Det är motiveringen.

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte tro att det fanns någon anledning för herr Rubbestad att påpeka, att jag inte hörde hans skäl, ty hans skäl var ju bara att han suttit i utskottet och för sin del funnit att det fanns starka skäl för bifall.

Jag föreställer mig att det är samma skäl som finns angivna i reservationen. Jag för min del måste säga att de skälen håller inte, och det har jag försökt visa här tidigare. Det behövdes således inte någon större uppmärksamhet för att följa vad herr Rubbestad tänkte sig.

Till slut vill jag framhålla, att man får ju alltid sälla experterna en smula. Det är ju alltid så, att var och en som uppträder i en process försöker att mobilisera experter som har samma mening som en själv, och man skall därför inte tro att man därigenom når fram till den objektiva sanningen.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle:

Herr talman! Att nå fram till den fullständiga sanningen kanske inte är lättare för herr Sköld än för mig.

Nu är ju herr Sköld inte längre statsråd och kan därför knappast mera ingående sätta sig in i frågan. Jag hörde ju, att herr Sköld hade haft sakkunniga som föredragit för honom, men vi har också haft sakkunniga i statsutskottet som föredragit för oss tre hela dagar. Vi har således fått mycket klara informationer, betydligt mer än som står i reservationen. Det är bara en obetydlig del som återfinnes där.

Hade herr Sköld varit med i utskottet och hört denna nya föredragning av

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

helt fristående personer, som inte tidigare sysslat med ärendet, skulle han kanske kommit på samma linje som jag.

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tänkte bara påpeka, att det var alldeles onödigt av herr Rubbestad att utpeka mig såsom den som hade större kvalifikationer, därför att jag hade varit statsråd. Även herr Rubbestad har ju varit statsråd!

Herr ERIKSSON i Sandby (s):

Herr talman! Herr Gustafsson i Stockholm har mycket riktigt påpekat, att det föreliggande ärendet onekligen har mycket betydande likhet med galten Särimmer i gudasagan, som slaktades varje aften för att morgonen därpå återuppträffa precis som om ingenting hänt.

Frågan om Lifaco har ju via domstolar och Kungl. Maj:ts kansli, interpellationsvägen och motionsvägen flera gånger varit föremål för riksdagens handläggning. Oavsett vad som vid dessa handläggningar förevarit, har ärendet ändå på nytt dykt upp och tagit riksdagens uppmärksamhet i anspråk.

Jag vill erinra om att detta är i och för sig inte något litet ärende. Det har sagts om dess omfång, att föredragningen i högsta domstolen tagit sex dagar och att handlingarna omfattat cirka 4 000 sidor.

När jag, herr talman, trots att jag inte står antecknad bakom utskottets utlåtande ändå dristat mig att taga till orda, beror detta på att jag deltagit såväl vid föredragningen av ärendet i utskottet som också i femte avdelningens realbehandling av detsamma. Jag står alltså ändock bakom utskottets utlåtande, trots att en tillfällig förkylning hindrade mig att delta i utskottsbehandlingen in pleno.

Det har här erinrats om att förevarande ärende är mycket omfattande, och det har också påpekats att det är mycket komplicerat. Det är naturligtvis oerhört svårt för en lekman att

objektivt analysera och bedöma ett ärende, där så mycken expertis har bedömt olika avsnitt av ärendet och lika ofta kommit till olika ståndpunkter i sin bedömning.

Jag skall inte i detta sammanhang gå in på rättsfrågan. Både utskottet och reservanterna är i princip överens om att rättsfrågan är i laga ordning avgjord och alltså kan avföras från diskussionen. Vad som då återstår måste bli en rent lekmanmässig och förutsättningslös granskning av ärendets detaljer, en granskning avsedd att tjäna som underlag för en förnyad skälighetsbedömning. Den första fråga, som jag utifrån dessa utgångspunkter har ställt mig, är denna: Har Lifaco i olika avseenden behandlats annorlunda av de svenska myndigheterna än andra jämförbara företag, och har Lifaco därigenom avsiktligt eller oavsiktligt orättmätigt försatts i stryckklass och därigenom åsamkats den skattebörda, varom här är fråga?

Ja, herr talman, om svaret härpå vore ett entydigt ja, så vore det hela ur min synpunkt inget som helst problem. Då skulle jag tveklöst ha röstat för full återbäring. Men det ligger inte så enkelt till. Mitt studium av föreliggande handlingar säger mig — och intrycket av föredragningarna inför utskottet har styrkt min uppfattning — att i den mån myndigheterna här så att säga har gått på offensiven, har detta berott på att andra utvägar helt enkelt inte har stått till buds. Man har med andra ord varit tvingad att använda en sådan i och för sig olämplig metod som avstängning från råvaror. Det är en mycket olämplig metod, men man har fått använda sig av den för att över huvud taget komma till tals med bolaget om en amorteringsplan för den oguldna skatt, som skulle erläggas till statsverket.

Det har tidigare påståtts, att vederbörande myndigheter i många avseenden har haft en tillämpning för Lifaco och en annan för andra företag.

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

Såvitt jag förstår saknas det emellertid alla skäl för dylika påståenden. Tvärtom är det väl så, att de företag, som man har åberopat som bevis för sina påståenden, har behandlats efter precis samma principer som Lifaco. Jag skall inte nu gå in på de i debatten tidigare nämnda företagen — Gema, Brunol, Hafnia, Önos och Svenska Suckatfabriken — som man påstår skulle ha behandlats efter andra principer. Jag är emellertid beredd att, om så blir nödvändigt, närmare ta upp vart och ett företag för sig till granskning för att därigenom möjliggöra en jämförelse med Lifaco.

Från Lifacohåll har det anförts såsom särskilt graverande, att polisanmälan kom så överraskande och utan föregående varning. Å andra sidan har det från kontrollstyrelsens sida anförts, att detta berodde på angelägenheten av att ingen bevisning i målet skulle undanröjas. Jag vill inte göra gällande, herr talman, att detta är ett fullt adekvat försvar för kontrollstyrelsens åtgärd i förevarande fall, men det lär väl icke vara vare sig första eller sista gången dylikt förekommer. Det finns väl också anledning för kontrollstyrelsen att tro, att förhandlingarna med Lifaco skulle ge resultat på ett tidigare stadium än vad som nu blev fallet. En polisanmälan hade under sådana omständigheter blivit överflödig.

Enligt mitt förmenande blir alltså svaret på min fråga nej. Lifaco har icke i här berörda avseenden behandlats annorlunda än andra jämförliga företag. Därav följer också, att jag för mitt vidkommande icke kan anse det skäligt med en restitution av hela skattebeloppet.

Min andra fråga blir då denna: Finns i ärendet andra redovisade skäl, som konstituerar rätten till full återbäring?

Här kan man peka på — vilket också gjorts här i debatten — att författningen var svårtolkad. Enligt Lifaco var den »direkt vilseledande». Rent sakligt

sett torde det emellertid vara så, att det enda, om vilket man under diskussionen har varit helt överens i ärendet, är just den omständigheten att författningen var svårtolkad. Det har sagts även av expertisen på motsatt sida till Lifaco. Det gör naturligtvis inte saken bättre, om jag påpekar att sådant tidigare har förekommit och tyvärr förekommer och torde förekomma även i fortsättningen. Men man måste i detta sammanhang också komma ihåg, att ifrågavarande författning tillkom under en kristid med dess speciella svårigheter, och man måste väl ha klart för sig att de flesta av oss s. k. vardagsmänniskor då och då ställes inför vissa tolkningsbesvärligheter. Vad gör vi då? Jo, vi skaffar oss helt naturligt på ett eller annat sätt klarhet om innebörden av den författning, som för tillfället är aktuell.

Det är väl möjligt för att inte säga troligt, att därest Lifaco fullgjort sin anmälningsskyldighet om tillverkningen av sina produkter, vilket enligt författningen bort ske inom 8 dagar efter författningens ikraftträdande, så hade ärendet legat till på ett annat sätt. Men Lifaco underlät både att anmäla sin tillverkning och att skaffa sig kännedom om författningens innebörd.

Det bör väl också i detta sammanhang påpekas, att kontrollstyrelsen till alla fabrikanter i denna bransch utsände cirkulär om skatten samt ett exemplar av skatteförfattningen. Det bör också påpekas, att Lifacos egen försäljningschef ringde upp sin firma med en förfrågan huruvida icke skatteplikt förelåg för den omstridda delen av tillverkningen. Andra firmor i branschen, exempelvis Marabou, Thule, Stella, deklarerade och skattade för sina tillverkningar.

Direktörerna Throne-Holst i Marabou och Överberg i Förenade Choklad tillfrågades om Lifaco-produkter och skatteplikten. Deras kemister undersökte de här aktuella produkterna och fann för

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

sin del, att skatteplikt förelåg. Det var alltså inte bara den statliga expertisen som bedömde Lifacos varor såsom skattepliktiga. Men vad gjorde Lifaco? Deras expertis bestående av en tysk kemist, en professor, en direktör, en fil. kand. — alltså ingen expert på tulltaxan, som det ju här i själva verket gällde — denna expertis kom till slutsatsen att skatteplikt ej förelåg. Resultatet blev att Lifaco tillverkade och sålde. Omsättningen steg och konkurrenterna missgynnades. Jag skall icke dra ut några slutsatser av det faktum, att Lifaco låg mycket bra till i konkurrensen med andra företag, då man kunde sälja sin produktion utan den pris-höjning på varan, som andra producer center på grund av skatten var tvingade att ta ut. Att Lifaco tog ut ungefär 1 krona 20 öre per kilogram i merpris för sina varor kunde i vart fall icke försämma dess ekonomi.

När man bedömer ärendet i detta avsnitt bör man också komma ihåg, att det här gällde en övervältningsskatt, en skatt som i sista hand avsåg att drabba konsumenterna, samt att Lifaco, om skatt hade erlagts och varorna sedermera visat sig vara skattepliktiga, utan process och utan bråk skulle ha erhållit restitution på hela beloppet. Lifaco hade alltså icke i någotdera fallet haft någonting att förlora vid en omedelbar skatteinbetalning.

Nu har man sagt i debatten: Kontrollstyrelsens kontrollanter förklarade ju vid besök hos Lifaco, att en viss vara i deras här aktuella produktion var »typiskt skattefri». Ja, herr talman, det är riktigt att så skedde. Och det är också klart att detta uttalande var en oförlätlig lapsus. Man har verkligen rätt att fordra, att utsända representanter för en statlig myndighet bättre kan sin sak och att de känner sitt ansvar starkare än att på detta lättsinniga sätt handskas med sina omdömen. Men här uppstår nu en mycket viktig fråga: Har de ifrågavarande tjänstemännens besked

inverkat på Lifacos egen bedömning av ärendet och är det detta besked, som legat till grund för Lifacos urakflåtenhet i förevarande sammanhang? Svaret måste ju, såsom redan påpekats, utan tvekan bli att tjänstemännens utsago icke kunde tjäna Lifaco till ledning vid dess bedömning. Uttalandet kom ju inte förrän flera månader efter det kontrollstyrelsens förhandlingar med Lifaco påbörjats. Det kom ju icke förrän efter det polisanmälan hade ingivits och kan sålunda icke återopas såsom ett stöd för Lifaco och dess vägran att betala den skatt som här otvivelaktigt skulle utgå. Den skatt, som skulle ha utgått på den del av produktionen som föll under tjänstemännens bedömning, skulle ha uppgått till cirka 25 000 kronor. Kungl. Maj:t har återbetalt 35 000 kronor, alltså 10 000 kronor mera.

Herr talman! Jag har för mitt vidkommande försökt att objektivt väga skäl och motskäl. Jag har ingenting emot utan är tvärtom mycket angelägen, att den verkliga rättvisan skall få bli avgörande. Jag har emellertid efter noggrant studium av i ärendet förekommande olika detaljer kommit till den bestämda slutsatsen, att Lifacos ledning dess värre själv bidragit till att försätta sig i denna besvärliga situation, inte minst genom sin upprepade underlåtenhet i olika avseenden och kanske också på grund av de rådgivare man använt i olika sammanhang. Trots detta har Lifaco återfått 35 000 kronor. Det har sagts att det var ett väldigt stort belopp som bolaget haft att återbetala och som kom att knäcka firman. Ja, det är alldeles klart att när det dröjt 1½ år från det att författningen trädde i kraft och till den första inbetalningen, så måste beloppet få en sådan storleksordning.

Varför har nu Lifaco av regeringen återfått dessa 35 000 kronor? Kan det möjligen vara därför att regeringen ansåg att skatteplikten var tveksam? Nej, ingalunda, men sannolikt därför att

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

Kungl. Maj:t för sitt vidkommande har funnit skäl föreligga för resonemanget, att författningen var svårtolkad, var- till kommer den omständigheten att kontrollstyrelsens tjänstemän gjorde sitt — visserligen i sak betydelselösa — ut- talande om pikeringsgelén.

I riksdagens bemyndigande till Kungl. Maj:t ingick att återbäringen skulle be- gränsas till en skälig del av skattebe- loppet. Man kan väl utgå ifrån att sam- lingsregeringen — detta är för övrigt klarlagt genom de föredragningar som gjorts i utskottet — bedömde ärendet mycket omsorgsfullt. Man tog därvid utan tvekan hänsyn till olika i ärendet förekommande omständigheter. Här har alltså enligt mitt förmenande den skä- lighetsprövning, som man säger är önsk- värd, de facto redan ägt rum inom rege- ringen. Men denna skälighetsprövning innebär väl ändå inte att fakta i ett mål kan avkopplas. En skälighetspröv- ning innebär väl att man tar hänsyn till i ärendet förekommande omständig- heter. Det är väl bara den skillnaden, om man så vill, att en mer skönmäs- sig uppskattning av de olika faktorerna värde då kan göras och att man, om så önskas, kan ta större hänsyn till förmildrande omständigheter.

Nu har emellertid, såsom påpekats, denna skälighetsprövning redan verk- ställts. Enligt min uppfattning har Kungl. Maj:t därvid visat sig mycket generös vid sin bedömning av återbä- ringsbeloppets storlek. Man har säker- ligen tagit hänsyn till alla förekomman- de förmildrande omständigheter och därutöver tagit hänsyn till vad som kan föreligga av rent mänskliga skäl, något som även har efterlysts i denna debatt i dag.

Nu har herr Rubbestad ställt ett yr- kande. Det finns ingen anledning att ta upp någon diskussion med honom på denna punkt med hänsyn till den replikväxling som ägt rum mellan her- rar Sköld och Rubbestad. När herr Rub- bestad säger att han efter föredragning-

arna i statsutskottet har ändrat mening på denna punkt, måste jag bekänna att för mitt vidkommande blev resultatet det rakt motsatta. Föredragningen styrkte tvärtom min uppfattning att inga som helst skäl föreligger för en ytterligare restitution. Herr Rubbestad räknar upp en hel del personer, som ansett att varorna i fråga inte borde vara skattepliktiga. Jag vill då peka på att minst lika många människor och bland dem speciell expertis har haft motsatt uppfattning.

Det finns såvitt jag kan bedöma, herr talman, ingen som helst anledning att ta den kompromisslösning, som herr Rubbestad här föreslagit. Vad som före- kommit, inte minst i de inom utskottet anordnade föredragningarna, har stärkt utskottsmajoritetens uppfattning att skäl saknas för en ytterligare restitution. Jag ber därför, herr talman, att för mitt vid- kommande få yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av för- handlingarna.

Herr SEVERIN i Stockholm (s):

Herr talman! Det är endast med en viss tveksamhet man deltar i denna de- batt — för tredje gången, om jag minns rätt. Det som därvid kan motivera en sådan tveksamhet tycker jag är, att ar- gumenteringen i debatten har blivit in- fekterad av diverse enligt min mening ovidkommande synpunkter. Jag länk- te särskilt på detta när herr Gustafsson i Stockholm i sitt första anförande så- som ett av argumenten mot återbäring- en anförde, att Byrån för ekonomisk upplysning, tror jag den heter, hade medverkat vid tillkomsten av en film som gäller detta ärende.

Jag vet inte om det kan vara ett gra- vamen för frågan om återbäring, för rättsfrågan, att Byrån för ekonomisk information har medverkat till filmen. Jag tror för all del inte att herr Gus-

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

tafsson menade att jag har blivit förförd av filmen. Jag tillhör snarare dem som från början blev vad han kallade vilseförda. Jag har hela tiden intagit samma ståndpunkt och filmen har jag inte haft nöjet att se.

Men när han nu var inne på detta argument och ansåg det tala för att kravet på en återbäring var orättmätigt, så skall jag också gärna erkänna, att jag naturligtvis inte kunnat undgå att märka uppdelningen i anhängare av denna återbäring till Lifaco och motståndare därtill. Uppdelningen har en viss partipolitisk struktur.

Vad kan detta bero på? Herr Sköld anförde, att de som hävdar skäligheten av en återbäring är ute i andra ärenden än att värna rätten — de är ute för att vinna vissa politiska syften. Jag tror inte att herr Sköld anser, att jag med mitt ståndpunktstagande i denna affär skulle vara ute för att vinna några politiska syftemål, men det var givetvis många andra med samma uppfattning som jag i frågan, som var ute i sådana ärenden.

Jag vill inte säga att det föreligger någon bevisning. Det kan mycket väl vara såsom herr Cassel anförde, att om man har så olika uppfattning, behöver det inte ligga andra intressen bakom än att hävda rätten, och i varje fall är det för mig inte fråga om någonting annat. Men det argument, som herr Sköld sålunda framförde, tror jag också gör hans slutord osannolika. De lydde nämligen, såvitt jag kommer ihåg, så, att riksdagen kan göra slut på denna affär genom att biträda utskottets förslag. Men är det verkligen annat än rättsintressen som ligger bakom, så tror jag det är rätt osannolikt, att affären är slut med detta.

Nu framhöll herr Sköld i ett senare anförande, att i motsatt fall skulle riksdagen falla undan för dessa politiska intressen och bevilja en återbäring, som riksdagens majoritet var övertygad om icke var berättigad. Men det är, som jag

sade, inte givet att alla som har denna uppfattning är ute i politiska intressen, även om det är någon som är det. Men om det nu finns en del som anser att politiska intressen ligger bakom, skulle man ju kunna fråga av vilken anledning sådana intressen kunde spela in.

Hur kan man över huvud taget tänka sig att denna fråga vore politiskt matnyttig? Möjligen inte på grund av någonting annat än att hela saken ligger så till, att det är så lätt att framföra en övertygande motivering för att riksdagen borde finna skäligt att återbära det belopp, som föreslås i reservationen.

Herr Sköld säger, att vad reservanternas begär är att regeringsrätten skall stifta lag. Så är inte alls fallet. Vad reservanternas begär är ingenting annat än att hänsyn skall tagas till det faktum, att författningen var till den grad svårtolkad, att icke heller kontrollstyrelsen kunde tyda den, och att när så många experter och tvenne domstolar haft annan mening än regeringsrätten, finns det fullgod anledning att återbetala den skatt, som bolaget inte rimligtvis kunde anse sig ha haft skyldighet att erlagga. Det är detta som är det starka skälet för en återbäring och som kan fånga snart sagt vem som helst. Det är det skäl som höll på att förföra herr Sköld själv, enligt vad han erkände, när han kom i förbindelse med spörsmålet. Det är samma skäl som ställt mig, och jag förmodar alla andra som hyser samma uppfattning, på reservationens sida.

Sannolikt skulle det vara mycket lättare och enligt min mening mycket hedervärdare för riksdagen att bli fri från detta spörsmål, om vi följde åtminstone herr Rubbestads förslag, som innebär återbäring av erlagd skatt. Man bör kanske, som herr Sköld sade, inte rimligen begära att staten skall betala processkostnaderna, utan det bör vara målsägarens sak, men däremot talar starka skäl för att riksdagen skulle ha

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

god grund för ett beslut om återbäring av skatten.

Med hänsyn till detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till det av herr Rubbestad under debatten framförda förslaget.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Det måste, hur man än ser på denna fråga, vara angeläget, att striden om Lifaco någon gång får ett slut — någon gång bringas till ett avgörande. Jag skulle givetvis helst ha velat se att man givit Lifaco ersättning enligt de yrkanden jag här framställt, d. v. s. enligt reservanternas önskemål. Men det är ju bättre att uppnå något resultat än att köra huvudet i väggen, och därför nöjer jag mig med att nu yrka bifall till det kompromissförslag som här framställts av herr Rubbestad. Jag tar alltså tillbaka det yrkande som jag tidigare ställt.

Därutöver vill jag bara säga att jag tror att det är riktigt och klokt av kammarens ärade ledamöter att de, när de går att besluta i denna fråga, har i minnet domarreglernas ord om att lag bör »med beskedlighet driven varda; förty högsta rätt är största orätt, och måste nåden vara med rätten».

I detta yttrande instämde herrar *Lindberg* (s), *Hamrin* (fp), *Fröding* (h), *Staxäng* (h), *Munktell* (h), *Ahlberg* (h) och *Östlund* (h).

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! I debattens sista timme vill jag dels göra två efterlysningar, dels avge en deklaration.

Jag efterlyser för det första konsekvens i lagtolkningen, även i grundlagstolkningen, och för det andra litet sinne för proportioner. Jag har själv blivit klubbad här i kammaren, och en annan ledamot har också blivit det, för att ha kritiserat domstolar och myndig-

heters åtgärder. Det är bara några dagar sedan herr Königson avstod från ordet därför att grundlagen lade hinder i vägen för att han skulle få kritisera ett uteblivet anslag till en viss folkhögskola. Regeringens beslut fick inte kritiseras i den ordningen. Men här upplever vi nu för tredje året — och enligt vissa hotelser kommer vi kanske att få göra det för fjärde året — en debatt som i högsta grad ifrågasätter riktigheten av domstolars och regeringens beslut, och det reses inga som helst hinder mot detta. Man säger med herr Munktell: »Rättsfrågan är avgjord. Den diskuterar vi alltså inte. Nu gäller det en skälighetsfråga och nu måste vi visa litet mänsklighet.»

Men om riksdagen följer reservanterna, innebär det på sitt sätt också ett avgörande i rättsfrågan. Det sker nämligen därigenom en desavuering av regeringsrätten i den mycket subtila juridiska frågan, huruvida den mest omdebatterade varan, Lifaco-massan — som enligt vad som framgår av de där provrören, som det har talats så mycket om, består av 50 procent talg, fyra procent rent kakaopulver, 25 procent socker och i övrigt kakaoskal — eller en annan halvflytande geléartad vara, bestående av rörsocker, glykos, växtslem — vad det nu kan vara — färg och vatten, skall räknas som konfityr eller ej i skatteteknisk mening. Om reservanterna segrar kommer det att tolkas som ett juridiskt ställningstagande till förmån för Svea hovrätts mening, refererad i Nytt juridiskt arkiv, att »anvisningarnas innehåll ger ej heller vid handen att vara eller blandning av vara skall anses som konfektyr därför att den till smak eller konsistens är sådan att den, anbragt å konfektyr, kan utan nämnvärd olägenhet förtäras tillsammans med den».

Detta är den juridiska sidan av saken, som vi nu har diskuterat vid tre riksdagar.

Jag kan inte finna att riksdagen visar

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

något sinne för proportioner, när man blåser upp speciellt denna skattefråga till så fantastiska mått som har skett. Jag ger herr Sköld rätt när han säger, att bakom detta ligger mäktiga intressen, som önskar ett prejudikat av den ena eller andra sorten för vissa andra skattebetalare. Om en företagare blivit ruinerad, spelar han ju inte gärna in film och bekostar en i övrigt så dyrbar propaganda som här förekommit.

När det anföres den humanitära synpunkten att en man blivit ruinerad, så finner jag detta rätt sällsamt i en församling, som nyligen genom sina åtgärder i fråga om kreditåstramning och räntehöjning åstadkommit att konkurrenserna bland småföretagare på mycket kort tid ökat med 37 procent. Jag kan inte heller godkänna att man såsom norm för skatteefftergifter sätter att en viss skattebetalare anses vara sympatisk eller ej, eller att en generös skatteefftergift på 34 000 kronor skall motivera fullständig skattefrihet. Herr Sköld erkände att regeringen subventionerat Lifaco på andra skattebetalares bekostnad. Får några arbetare eller med dem likställda liknande subventioner?

Vi vill inte göra någon som helst eftergift åt de mäktiga intressen som här träder fram. Vi vet att skattemyndigheterna ofta går hårdhänt fram. Ingen vill väl beskylla mig för att i onödan hålla myndigheterna om ryggen, men jag vill säga att det säkerligen finns tusentals mer vägande anledningar att reagera mot myndigheternas hårdhänhet. Jag tror inte att vi framför allt skall söka efter sådana anledningar när det gäller företagare av olika sort, vilka har så många möjligheter att komma undan skatt och bland vilka ofta finns de där fula fiskarna som herrar Ohlin och Hjalmarsen talade om i en föregående debatt. Jag tar inte ställning till frågan om vart detta fall skall hänföras. Jag tycker bara att man har blåst upp saken till alltför fantastiska proportioner och att det nu gäller att komma ner på jor-

den igen. Jag vill som enda jämförelse ta ett fall bland tusen andra.

Jag har råkat få i min hand ett dokument som vi kan göra en jämförelse med. Jag skall nämna namn och adress på den person det rör sig om. Det gäller charkuteriarbetaren Frans Albin Gustavsson, Harald Stakegatan 1 C i Göteborg. Han har i två år varit sjuk och urståndsatt att arbeta och levt på sjukförsäkringen. Hans läkare ifrågasatte att han i alla fall skulle försöka arbeta halvtid. Han gick till Konsums charkuterifabrik och började arbeta men måste sluta efter en vecka. Han fick för sitt halvtidsarbete 114 kronor i lön, men när han skulle ta upp sitt lönekuvert, låg där inga pengar men i stället en lapp, där det stod: »Preliminär skatt för en inkomst av 114 kronor från Konsums charkuterifabrik skall utgå med 114 kronor under 1955, utgörande pensionsavgift och sjukförsäkringsavgift.» Hela resultatet av att han hade arbetat halvtid en vecka fastän han var sjuk var alltså att han inte fick lön, men sin sjukförsäkring ned-satt med hälften. Där vore det nog plats för lite mänsklighet, herrar Munk-tell och Cassel. Det finns verklig anledning i tusentals liknande fall att an-lägga humanitära synpunkter.

Då vi inte vill ge minsta finger åt de intressen som driver denna kampanj, och då det finns tusentals andra fall, där det är skäl att påtala myndigheter-nas hårdhet och söka framkalla en änd-ring, vill vi inte stödja ens herr Rubbe-stads krav på större skattefrihet för dessa varor som »utan nämnvärd olä-genhet» kan förtäras tillsammans med konfekt och bakelser.

Herr talman! Jag yrkar bifall till ut-skottets förslag.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Rubbestad sade att han nu har fått den uppfattningen av föredragningen i utskottet, att det

Återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

kunde finnas skäl att återbetala skatten, men att firman själv skulle få stå för sina rättegångskostnader. Detta skulle tydligen vara ett försök till kompromiss. Om jag fattade honom rätt ville han — i varje fall delvis — motivera detta förslag med att omröstningen nu i första kammaren skulle ha visat ett annat resultat än vid föregående tillfällen. Men skillnaden i röstsiffror i första kammaren i år och föregående år ligger nära nog helt i antalet frånvarande. Av dessa siffror kan man i varje fall inte dra den slutsatsen att det skulle ha skett någon förskjutning i uppfattningen inom första kammaren. Jag tycker inte det finns någon anledning för andra kammaren att gå på den kompromisslinje som herr Rubbestad har förordat med instämmande från herr Severin och andra kammarledamöter.

Det är en annan sak jag tycker är mycket allvarlig. Herr Cassel citerar i sitt sista anförande något om högsta rätt. Jag ber kammarens ledamöter uppmärksamma, att det var fråga om *rätt*. Man menar tydligen fortfarande att detta är en rättsfråga, trots alla deklarationer som har gjorts om att rättsfrågan är avgjord och att det nu gäller en skälighetsbedömning. Ett beslut med utgångspunkt från den förutsättning, som herr Cassel så vitt jag kunde förstå ville lägga in i citatet, skulle ju innebära att riksdagen klart grundade sitt ställningstagande på en bedömning av den, som alla tidigare har erkänt, redan avgjorde rättsfrågan.

Sedan skulle jag, herr talman, bara be att få säga ett par ord om den här i debatten mycket figureerande filmen. Jag vet inte om jag är ensam om att ha sett den. Jag kan rekommendera kammarens ledamöter att se den. Det är synd att kammarens ledamöter inte har gjort detta innan denna debatt. Det kanske räcker att säga att den går som förspel till Povel Ramels film »Hopp-san» och att den där passar utmärkt in i jargongen.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag hoppas att inte någon annan av kammarens ledamöter av mitt citat av dommarreglerna, dessa vördnadsvärda regler för domarnas handlande, skulle dra slutsatsen att jag menar att frågan skall tas upp som en rättsfråga. Vad jag har velat säga är bara att man om man är tveksam om man i skälighetsbedömningen skall gå lite längre än regeringen har gjort, skall besinna dessa domarreglernas ord, besinna att det kan vara bättre att fria än fälla.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Rubbestad; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 181, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Rubbestad.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 117 ja och 94 nej,

Överförmyndarinstitutionen

varjämte en av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 14

Föredrogs statsutskottets memorial, nr 182, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om ersättning till Vilhelm Kenttä för viss krigsskada.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Herr talmannen meddelade, att enligt överenskommelse mellan kamrarnas talmän ifrågavarande gemensamma omröstning komme att äga rum vid plena onsdagen den 7 instundande december.

§ 15**Överförmyndarinstitutionen**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av väckta motioner angående överförmyndarinstitutionen.

Första lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen i första kammaren nr 367 av herr *Osvald* samt i andra kammaren nr 99 av herrar *Cassel* och *Munktell* samt nr 447 av fru *Sandström*.

I motionerna I: 367 och II: 447, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning av överförmyndarinstitutionen avseende ändrade grunder för överförmyndares tillsättning och arvodering och i samband härmed en ny indelning av överförmyndardistrikten».

Motionen II: 99 utmynnade i hemställan, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning

och förslag i syfte att tillföra överförmyndarinstitutionen ökad kompetens».

Utskottet hemställde,

A) att motionerna I: 367 och II: 447 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

B) att motionen II: 99 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av fru *Gärde Widemar*, som ansett att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen i anledning av motionerna I: 367 och II: 447 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande arvoderingen av överförmyndare i syfte att helt eller delvis överföra kostnaderna för överförmyndarinstitutionen å det allmänna; samt

B) att motionen II: 99 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) av herrar *Björnberg* och *Fröding*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Eftersom jag har fogat en blank reservation till utskottets utlåtande, vill jag i största korthet motivera varför så skett.

Jag hade i utskottet röstat för bifall till den Casselska motionen i så måtto, att en utredning borde begäras om tillförande av särskild ekonomisk sakkunskap åt överförmyndarna. Denna sakkunskap hade jag närmast tänkt mig arrangerad länsvis, och den skulle huvudsakligen ha till uppgift att lämna överförmyndarna råd, när det gällde en friare placering av de omyndigas medel än enligt huvudregeln i 15 kap. 4 § föräldrabalken, som ju medger placering i obligationer, å bankräkningar eller i inteckningslån. Den friare placering, som dessutom kan ifrågakomma, avser bland annat aktier, något som ju dock enligt 15 kap. 5 § föräldrabalken inte får ske annat än efter

Överförmyndarinstitutionen

medgivande av överförmyndare, när särskilda skäl därtill äro.

Med den hittillsvarande inflationen har säkerligen en placering i aktier tyvärr oftast visat sig vara mera värdebeständig än placeringar enligt huvudregeln. I den mån aktieplaceringar medgivits, torde därför dessa oftast ha varit till den omyndiges förmån. Det uppges nu förhålla sig så, att överförmyndarnas medgivande till en sådan friare placering på grund av särskilda skäl skulle vara lättare att erhålla i städer och större samhällen än på rena landsbygden, detta möjligen därför att överförmyndarna på landet stundom inte anser sig ha tillräcklig ekonomisk sakkunskap för att våga medge en dylik aktieplacering. Om en länsvis arrangerad expertis här ställdes till förfogande, skulle denna uppgivna olikhet mellan större samhällen och rena landsbygden möjligen kunna utjämnas. Jag ansåg mig därför vilja biträda yrkandet om en utredning i den delen.

Därvid hade jag nog också en annan baktanke, nämligen att man skulle kunna tänka sig att på denna länsvis arrangerade expertis överlåta den direkta förmynderskapskontrollen, som nu åvilar domstolarna. Av såväl principiella som praktiska skäl vill jag nämligen ifrågasätta, om en sådan direkt kontroll verkligen bör åvila domstol. Att jag inte reserverade mig för bifall till mitt i utskottet ställda yrkande är emellertid beroende på att jag nog får medge, att en dylik länsvis ordnad expertis kanske inte är så hundraprocentigt motiverad, så länge den nuvarande huvudregeln om placering av omyndigs medel gäller.

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! I en tidigare här i riksdagen framförd motion begärdes, att kontrollen över förmyndarna skulle skärpas och att arvoderingsystemet skulle ändras. Riksdagen biföll motionen i så måtto att en utredning begär-

des beträffande kontrollen. Frågan har också utretts och betänkande avlämnats. I detta betänkande framkommer en del märkliga förhållanden. Utredningen föreslår också att en lagändring skall komma till stånd avseende skyldighet för domstol att åtminstone vart tredje år företa kontroll av överförmyndarskap. I utredningen har bland annat konstaterats, att 70 domsagor aldrig någonsin företagit någon kontroll av överförmyndares sätt att sköta uppdraget.

Utredningsförslaget har inte föranlett någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida. I det läget tyckte vi att det kunde vara lämpligt att nu ta upp även andra frågor kring överförmyndarinstitutionen. Två frågor kommer här i förgrunden, nämligen tillsättningsförfarandet och arvoderingen. Jag skall här skjuta tillsättningsfrågan åsido och i likhet med reservationen nr 1 endast uppehålla mig vid arvoderingssystemet.

När grunden till den nuvarande lagen om förmyndarskap kom till var skatteskalorna här i landet helt annorlunda än nu, inte minst i fråga om förmögenhetsbeskattningen. Man ville skapa ett skydd för omyndigas tillgångar, och mot bakgrunden av tidigare erfarenheter ansågs det då inte orimligt att de omyndiga själva bidroge ekonomiskt till detta skydd. Därför bestämdes att medel från de omyndigas tillgodohavanden skulle betalas till såväl förmyndare som överförmyndare. Överförmyndaren tillerkändes en procent av omyndigs årsinkomst om denna understeg 200 kronor och två procent om inkomsten översteg denna summa. Beloppet maximerades till 1 000 kronor per förmyndarskap, därest det rörde sig om mycket stora förmögenheter. Av dessa inkomster skall överförmyndaren bestrida såväl kostnaderna för sitt arbete som ersättning för det samma.

Hur stor inkomsten blir är helt beroende på huruvida det inom ett över-

Överförmyndarinstitutionen

förmyndardistrikt finns några större dödsbon med omyndiga arvingar. De inkomster överförmyndarna har är därför ytterst olika och slumpartade. En överförmyndare kan få nedlägga mycket arbete för en ringa ersättning — ibland är ersättningen så liten, att kostnaderna knappast kan bestridas. I sådana fall träder kommunerna till med olika belopp.

I många fall består överförmyndarnas arbete till stor del av att från förmyndarna införskaffa årliga redogörelser och i samband härmed också indriva de procentsatser som tillkommer överförmyndaren. Ofta rör det sig om en stor mängd småsummor på några kronor eller ören.

Överförmyndarinstitutionen är en av samhället lagstiftad och sanktionerad kontroll av omyndigs tillgångar med avsikt att dessa tillgångar inte förskingras eller används till olämpliga ändamål. Den omyndiges förmögenhet, stor eller liten, skall i möjligaste mån bevaras till dess han själv kan ta hand om den. Detta skydd för den omyndiges tillgångar kan liknas vid annat skydd som samhället ger medborgaren, exempelvis polis skydd för liv och egendom. Ett sådant skydd betalas av allmänna medel, d. v. s. de tas av skattemedel som erläggs av alla skattskyldiga. Det förefaller ytterst egendomligt att inte det skydd, som ges genom överförmyndarinstitutionen, också kan betalas på samma sätt. Lagens ålderdomliga karakter hänför sig till förhållanden som gällde tidigare. Institutionen är ej vare sig rationell eller förenlig med modernerna principer. I betraktande av att skattesatserna för förmögenhet numera är så stora, skulle en någorlunda likformig arvodering av överförmyndarskapet vara i överensstämmelse med den fördelning av skattesatsernas användning, som tillämpas i allmänhet.

Det har sagts i många sammanhang att det är de större förmögenheternas ersättningar till överförmyndarna som

får betala de små förmögenheternas förvaltning i vad det avser överförmyndarnas insatser härvidlag. Fördelningsprincipen är sålunda redan genomförd.

Herr talman! Jag skall inte gå in mera i detalj på denna fråga — det skulle finnas mycket att tillägga. Jag nöjer mig med att hänvisa till det sagda samt vissa uttalanden i utskottsutlåtandet, som styrker mitt ställningstagande. Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 1 i detta utlåtande.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! När reglerna för placering av omyndigs penningmedel utformades, var riktmärket, att man skulle sträva efter att i första hand tillgodose kravet på trygghet för medlens bestånd. Förmögenhetsförvaltningen borde, som lagberedningen uttryckte saken, vara konserverande. I fråga om förvaltning av omyndigs egendom måste hänsyn tas därtill, att de omyndigas personliga förhållanden väsentligen var sådana, att egendomens bevarande framstod som ett långt viktigare intresse än avkastningens stegrande utöver vad som kunde vinnas genom betryggande placeringar. Dessa överväganden ledde till att man utformade nu gällande regler, enligt vilka omyndigas penningmedel skall placeras i vissa såsom säkra ansedda placeringsformer, nämligen obligationer, fordran som inskrivits i statskuldboken, inteckning i fast egendom och insättning på bankräkning. Alla dessa placeringsformer har det gemensamt, att medlen placeras i fordringar i visst antal kronor. Det är att märka att reglerna utformades i början av 1920-talet under en svår deflationskris och med färsk erfarenheter av våldsamma kursförluster i fråga om aktier och realvärden över huvud taget.

Man frågar sig emellertid om dessa regler verkligen passar för nu rådande förhållanden, med ett penningvärde som undan för undan blir allt sämre.

Överförmyndarinstitutionen

Systemet har i själva verket lett till den fullkomligt orimliga konsekvensen, att få medel i detta land i närvarande stund är mindre skyddade än just de omyndigas, vilket ju på intet sätt står i överensstämmelse med lagstiftarens syfte. Den trygghet som man har nått är en helt och hållet formell och nominell trygghet. Kassor, institutioner, stiftelser, fackföreningar och enskilda övergår mer och mer till att sprida sina placeringar så att de också har aktier och fastigheter och därmed ett realkapital som blir skyddat även om penningvärdet faller. Men för de omyndiga gäller allt fortfarande att för placering i aktier krävs överförmyndarens tillstånd och att ett sådant tillstånd inte får ges med mindre särskilda skäl har förebragts. Till yttermera visso angav 1924 års riksdag vari dessa särskilda skäl skulle bestå, nämligen att det skulle vara fråga om nyförvärv av ytterligare aktier i ett företag där den omyndige redan ägde intressen eller om förvandling av ett företag, där han var engagerad, till aktiebolag. När det gäller större förmögenheter ansågs det också naturligt att aktieplacering skulle kunna ske i vidgad utsträckning.

De regler vi nu har tillämpas — till all lycka åtminstone för vissa omyndiga — rätt olika. Många överförmyndare, däribland förmyndarkammaren i Stockholm, lär tillämpa det systemet, att de tillåter placering i vissa såsom säkra ansedda aktier, i bolag som har sina väsentliga tillgångar i jord, skog, gruvor etc. Justitierådet Walin, som har givit ut en handbok rörande förmynderskap, säger i denna att det sjunkande penningvärdet är ett sådant skäl som möjliggör för överförmyndare att medge kapitalplacering i aktier. Men överförmyndarna i Göteborg, som har haft frågan på remiss år 1951, anser att man strikt måste hålla sig till lagens bokstav och förarbeten. De går inte med på placering på annat sätt än som därav framgår.

Låt mig nu ta upp ett enda exempel för att visa hur galet detta är. En omyndig som år 1938 ägde 20 000 kronor och som har haft dessa placerade i bank eller i statsobligationer eller i inteckning, som dessa regler ger vid handen, har i dag 10 000 kronors värde kvar. Hade han 20 000 kronor år 1945 skulle han i dag ha kvar 14 000 kronor. Under år 1955 har de omyndigas placeringar på detta sätt givit en negativ ränta på 3 å 4 procent. Detta kan icke vara tillfredsställande, och jag kan inte underlåta att ge uttryck för min besvikelse över att första lagutskottets majoritet synes ställa sig fullständigt avvisande mot tanken på att här behöver göras någonting för tryggande av de omyndigas rätt. Vid båda de tillfällen, då motioner i riksdagen tidigare har väckts om friare regler för placering av förmyndarmedel, har utskottet svarat att en sådan ändring icke skulle vara möjlig eftersom överförmyndarna saknade tillräcklig kompetens för att kunna handha placering i aktier och andra realvärden. När vi i år går en annan väg och söker komma förbi denna svårighet genom att få till stånd en kår av överförmyndare som har bättre insikter när det gäller ekonomisk förvaltning eller genom att ställa erforderlig expertis till överförmyndarnas förfogande, svarar utskottet att man inte bör göra detta i syfte att tillämpa friare placeringsregler. Hur skall man då komma fram? Enligt min mening bör överförmyndarna vara personer med sådan erfarenhet och sådana kunskaper, att det skulle ställa sig naturligt även för myndiga personer att vända sig till dem för att få råd beträffande förvaltning av sin egen förmögenhet. Men så torde icke alltid vara fallet. Det förefaller, herr alman, som om utskottet funne det tämligen likgiltigt om de omyndigas pengar går till spillo, bara det sker under fullt betryggande och lagenliga former.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till yrkandet i motionen nr 99, näm-

Överförmyndarinstitutionen

ligen att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag i syfte att tillföra överförmyndarinstitutionen ökad kompetens.

Häruti instämde herr *Dickson* (h).

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Vad först beträffar de motioner som här har haft fru Sandström till talesman och som avser kontrollen över överförmyndarna, tillsättningsförfarandet och arvoderingen, är det riktigt som fru Sandström har sagt, att frågan om kontrollen har varit föremål för utredning och att det ligger i Kungl. Maj:ts hand att föra den frågan vidare. Jag vill gärna för min del säga att jag anser en sådan kontroll nödvändig. I den domstol där jag är verksam har man också varje år utövat sådan kontroll över överförmyndare.

Fru Sandström har här lämnat åsido tillsättningen av överförmyndare, förmodligen därför att fru Sandström numera anser, som många väl gör, att det med den lösning, som man en gång gick in för, nu inte gärna är möjligt att få den saken radikalt ändrad. Om det kan glädja fru Sandström och hennes medmotionär vill jag gärna säga, att jag, om jag i dag skulle ha haft att fatta ståndpunkt till den fråga som man då avgjorde, utan tvekan skulle ha gått på lagberedningens förslag och alltså inte velat göra dessa tjänstemän till kommunala förtroendemän.

Nu blev det i alla fall så, och utan att säga något direkt ont om överförmyndarna kan man nog göra gällande att institutionen naturligtvis har kommit att fungera ganska ojämnt beroende på de olika distrikten och de varierande möjligheterna att där finna lämpliga överförmyndare. Här och där har man väl också låtit politiken spela en roll, och det har ju inte gjort saken bättre.

Hela denna fråga har emellertid kommit i ett annat och bättre läge genom

kommunreformen. Med de större kommunerna har man redan fått större överförmyndardistrikt. Antalet distrikt i domsagorna har i vissa fall nedgått till hälften, och man kan väl hoppas att flera kommuner, ehuru det inte hittills varit populärt, kan komma att sammansluta sig till gemensamma överförmyndardistrikt.

Vad härefter beträffar arvoderingen är det naturligtvis sant, att det finns erinringar att göra mot de nuvarande arvodesbestämmelserna, som innebär att överförmyndararvodet skall utgå med ett visst procenttal på den behållna inkomsten, alldeles oavsett hur det är med arbetet för uppdragets fullgörande. Överförmyndarnas ersättning blir nog ibland ojämn och slumpartad och står inte alltid i direkt förhållande till det arbete som utförs. Vad beträffar de minsta inkomsttagarna är det emellertid numera mycket vanligt att överförmyndarna efterskänker sina arvoden, och i fråga om de största inkomsttagarna är det väl ändå svårt att påstå att det bör finnas någon skyldighet för det allmänna att betala en kontroll som sker helt och hållet i de omyndigas intresse. Jag skulle emellertid kunna tänka mig att man här införde något slags »fri rättegång». De som exempelvis hade en stor förmögenhet skulle få betala det arvode som var lämpligt och skäligt. Då det med hänsyn till dessa ärendens mycket växlande art inte går att vid debiteringen av arvoden i varje särskilt fall pröva beloppens skälighet, måste man ha någon taxa att gå efter. Den som har en icke alltför obetydlig inkomst skulle alltså få betala de kostnader som är förenade med denna granskning, men den, vars inkomst ligger under en viss gräns, skulle så att säga få ersättning av det allmänna — på samma sätt som beträffande fri rättegång — med hänsyn till att utgivandet av detta arvode är förenat med alltför stor påkänning för honom.

Tidigare har ju utskottet och även

Överförmyndarinstitutionen

riksdagen anlagt statsfinansiella synpunkter på denna fråga. Man kan naturligtvis helt bortse från sådana synpunkter och inte alls tillerkänna dem något berättigande, men om riksdagen en gång har anlagt detta betraktelsesätt är det väl svårt att helt gå ifrån det, om inte den statsfinansiella situationen har ändrats på ett sådant sätt, att man nu med gott samvete kan införa en bättre service på detta område. Utskottet har inte ansett att detta läge har uppkommit ännu, men jag vill, utan att här på något sätt binda mig, gärna framhålla att om frågan skulle komma upp en annan gång — jag är inte säker på att jag då längre är utskottets talesman — så kan jag för min del väl diskutera en sådan möjlighet som jag nyss nämnde.

I fråga om den motion som herr Cassel här har talat för, så är det visserligen sant, att utskottet vid tidigare ståndpunktstaganden har nämnt att friare placeringsregler skulle ställa alltför stora krav på överförmyndarna. Det var emellertid helt avslutningsvis. Efter en redogörelse för de egentliga skälen slutade utskottet med att säga: »Härtill kommer att en övergång till friare placeringsregler torde komma att ställa alltför stora krav på överförmyndarna.» Detta var alltså ingalunda huvudskalet, och det är också enligt min uppfattning orsaken till att utskottet över huvud taget inte kunnat angripa denna fråga på grundval av den motion som här förelåg. Enligt gällande regler krävs för vissa placeringar särskilda skäl, som man dessutom har givit nog så inskränkande exempel på i första lagutskottet och i riksdagen den gång då dessa lagbestämmelser antogs. Man kan ju inte gärna utan att ändra själva reglerna om placeringen ha något egentligt bruk för en förbättring av överförmyndarnas möjligheter att bedöma dessa frågor. Om man skall gå vidare i detta hänseende synes det mig alltså som om man allttjämt borde inrikta sig på att försöka få själva placeringsreglerna ändrade.

Jag vill emellertid inte undanhålla kamraren att det enligt min uppfattning inte var stora sympatier för detta inom utskottet. För egen del vill jag däremot säga, att jag inte alls är säker på att man skall behålla det nuvarande, mycket stela systemet. Herr Cassel har rätt i att det har skett en viss förskjutning här beroende på den allmänna ekonomiska utvecklingen, men skulle man angripa denna sak riktigt, så skulle man alltså enligt min mening begära en ändring av placeringsbestämmelserna och då komma med uppslag. Man kan inte begära, att ett utskott skall sitta och tillstyrka en utredning med *carte blanche* beträffande alla uppslag, utan skall det ske en utredning på den punkten, får man väl angripa saken efter vissa antydda linjer.

Att t. ex. utöka överförmyndarnas kompetens på det sättet, att man skulle stadga, att de skulle ha erfarenhet av förmögenhetsförvaltning, synes mig vara alltför allmänt hållet. Man kan väl säga att överförmyndarna i regel har någon erfarenhet av detta, i varje fall efter någon tids tjänstgöring som överförmyndare. Skall man verkligen förstärka institutionen, skulle man väl ge överförmyndarna experter med mycket höga kvalifikationer, och jag vill inte undanhålla kamraren att jag i utskottet hade ett visst intresse för denna senaste lösning med experter, om det hade gått att här komma fram till ett logiskt sätt att angripa själva problemet. Det kan vara onödigt att här ingå på hur denna expertis skulle vara beskaffad och var den skulle vara verksam.

Herr Fröding ansåg, att en sådan expertis borde anordnas länsvis, och den skulle komma att gå till handa när det gällde placering i aktier, efter vad jag förstod. Emellertid hade herr Fröding en »baktanke», som han sade, och det var att dessa experter skulle överta kontrollen över överförmyndarna. Det anser jag faktiskt inte är rimligt. Den kontroll som skall ske kan ju inte lämpligen

Överförmyndarinstitutionen

överlåtas åt dessa säkerligen ganska högt betalda experter, ifall man skall ha några, som sitter i en residensstad. De skulle alltså ge sig ut i orterna, uppsöka de enskilda överförmyndarna och se på deras böcker och de anteckningar, som de må ha gjort eller underlåtit att göra. I åtskilliga domskretsar förekommer en genomförd kontroll redan nu. Jag förstår herr Frödings betänkligheter mot att sätta igång med en sådan sak i större domsagor, där man inte förut gjort det. Men om man inte kan göra det, tycker jag att man får anordna en kontroll på annat och enklare vis genom något slags revisorer eller bankmän, som ser på dessa saker.

Med dessa ord, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag skall med några ord bemöta vad herr Rylander sade. Jag skall fatta mig mycket kort.

Jag är glad över att herr Rylander säger, att om frågan om tillsättning skulle avgöras i dag, skulle han ansluta sig till lagberedningens mening. Att herr Rylander deklarerar detta nu, visar ju att han tycker, att det nuvarande systemet är galet. Han konstaterar att jag emellertid har lämnat tillsättningsförfarandet åsido och tror att jag har gjort det därför, att jag anser att det nuvarande systemet är riktigt. Jag anser inte att det är riktigt, men jag anser det inte praktiskt att i dag ta upp ett yrkande på den punkten. Och det är precis som herr Rylander har sagt, att överförmyndare väljs politiskt ute i kommunerna. Ofta ges uppdraget till förtjänta partimän som »gåva» för att de skall få arvodesbefattning. Det torde vara den enkla sanningen.

Sedan sägs det att det blivit bättre därför att vi har fått större kommuner. Jag har förvånat mig över att om man slår ihop fem kommuner, där man anser att urvalet av lämpliga personer är

dåligt, så blir kvaliteten på folk plötsligt bättre. Men detta är bara en randanmärkning.

Herr Rylander säger att det ligger i myndlingarnas eller förmögenhetsägarnas intresse att denna kontroll finns. Men är det inte ett samhällsintresse att liv och egendom skyddas? Det har väl inte plötsligt blivit ett enskilt intresse mitt ibland allt annat här i landet, som är allmänna intressen av alla de slag. När statsmakterna så noga beskattar förmögenheterna, borde de kanske också ta ansvaret för kontroll över att omyndigas förmögenhet bevaras.

Jag skall nöja mig med detta och yrkar bifall till reservation nr 1.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Fru Sandström lade i min mun en del ord som jag inte tror jag fällde, eller i varje fall tolkade hon vad jag sade på ett sätt mot vilket jag måste göra en erinran. Hon sade, att jag måtte ha funnit det nuvarande systemet galet, eftersom jag hade sagt att jag, om jag varit med om att införa överförmyndarinstitutionen, skulle ha gått en annan väg än den man följde. Jag vill däremot säga, att även sådana som jag, som alltså skulle ha haft en annan åsikt, måste säga att systemet i stort sett har fungerat någorlunda bra. Jag yttrade däremot, att det har fungerat ojämnt, och det måste det ju göra när överförmyndardistriktet är ojämnt och möjligheterna att få lämpliga kandidater är olika.

Jag betonade inte heller på samma sätt som fru Sandström, att befattningarna mer eller mindre blivit politiska belöningar, men jag sade att det väl även hade förekommit, att en och annan överförmyndare utsetts efter politiska linjer och att det inte gjorde saken bättre.

Denna institution har nu fungerat utan i varje fall större anmärkning. Märk väl, att den kritik mot överför-

Överförmyndarinstitutionen

myndarinstitutionen, som har framförts och som närmare undersöktes genom utredningen 1952, inte innebar några så förfärliga anmärkningar. Om det tidigare i någon mån kunnat riktas kritik mot institutionen, är det att förvänta, att anledningen till sådan kritik skall bli mindre i fortsättningen när överförmyndardistriktet blivit större, och kanske ännu mer om den föreslagna strängare kontrollen kommer att införas.

Jag vill gärna än en gång understryka vikten av att skyldighet att utöva sådan kontroll införas, kanske inte så mycket därför, att man skulle märka så mycket vid kontrollen, men blotta omständigheten att ett kontrollsystem finns verkar i sådan riktning, att en mängd felaktigheter uteblir.

I anslutning till vad fru Sandström yttrade om arvoderingsystemet vill jag vidare säga, att det är alldeles riktigt som fru Sandström påpekade, att det är ett samhällsintresse att kontrollen sker. Med samma fog skulle man kunna säga att det är ett samhällsintresse att myndlingarna får förmyndare, och varför skulle då inte det allmänna betala kostnaderna för förmyndarna? Så långt vill man väl inte sträcka sig. Det betyder i så fall ofantligt mycket mer ekonomiskt än själva arvoden till överförmyndarna.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner i fråga om punkten A), nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels och på bifall till den av fru Gärde Widemar avgivna reservationen i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Sandström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i punk-

ten A) i utskottets utlåtande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av fru Gärde Widemar avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i punkten A).

Härefter framställde herr talmannen i fråga om punkten B) propositioner, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande del, dels och på bifall till motionen II: 99 av herrar Cassel och Munktell; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

§ 16

Föredrogos vart efter annat

första lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av väckta motioner om ändring av gällande bestämmelser angående vissa kungöranden i kyrka;

andra lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ny lydelse av övergångsbestämmelsen till lagen den 5 april 1946 (nr 130) om ändrad lydelse av 18, 20 och 23 §§ epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443); samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av väckta motioner om ökat rättsskydd åt innehavare av sommarstugearronden;

nr 30, i anledning av väckta motioner om Ottsjöns undantagande från vattenreglering och byggande i vatten;

nr 31, i anledning av väckt motion om viss ändring av ersättningsbestäm-

Interpellation ang. utgivningen av Svenskt biografiskt lexikon

melserna i lagen om allmänna vägar; och

nr 32, i anledning av väckt motion om viss ändring av lagen om förvaltning av bysamfälligheter.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 17

Interpellation ang. utgivningen av Svenskt biografiskt lexikon

Ordet lämnades på begäran till

Herr RIMÅS (fp), som anförde:

Herr talman! Statens sakrevision har enligt tidningsuppgifter funnit anledning framföra mycket starka erinringar mot det sätt, varpå styrelsen för Samfundet för Svenskt biografiskt lexikons utgivande handhaver sin förvaltning. Samfundets verksamhet finansieras till 95 procent genom statligt anslag, vilket för innevarande budgetår utgår med ej mindre än 123 900 kronor. Övriga inkomster utgöres huvudsakligen av abonnementsmedel, som även till mycket stor del härleder sig från statliga anslag.

Det har framhållits, att lexikonet som utgivits sedan 1917 med uppehåll för åren 1931—1936 och nu omfattar bokstäverna A—E och en del av bokstaven F, med nuvarande utgivningstakt skulle vara komplett först om 100 år. I detta sammanhang kan det erinras om att riksdagens revisorer i sin berättelse till 1949 års riksdag uttalat, att Svenskt biografiskt lexikon i sin egenskap av personhistoriskt standardverk har en betydelsefull uppgift att fylla inom svenskt kulturliv och bildningsarbete men att publikationens syfte i hög grad förfelas, därest utgivandet sprides över en tidsrymd av flera mansåldrar. (I, s. 147.) Med anledning av statsrevisorerens granskning förklarar humanistiska fondens nämnd i sitt av dåvarande kronprins Gustaf Adolf i egenskap av nämndens ordförande undertecknade yttrande, att »befogade anmärkningar

riktats mot utgivningstakten. Visserligen måste vid ett rättvist bedömande av denna rimlig hänsyn tagas till det stora och tidskrävande arbete, som vid lexikonverkets återupptagande måste ägnas uppbyggandet av för verket i dess helhet oundgängliga vetenskapliga grundvalar i form av en omfattande registrering och excerpering m. m. Men även om sådan hänsyn toges, måste det dock konstateras, att utgivningstakten icke motsvarat förväntningarna och de nedlagda kostnaderna». (II, s. 125.)

Statens sakrevision anmärker vidare på bl. a. att lexikonets huvudredaktör under sista budgetåret utöver en lön på över 30 000 kronor fått till sig utbetalt ej mindre än 16 000 kronor i författararvoden, trots att det enligt samfundets stadgar åligger honom att anskaffa bidrag till lexikonet, redigera artiklarna, svara för korrekturläsning och tryckning samt övervaka distributionen. Det har även visat sig, att man till huvudredaktören utbetalt författararvoden, där annan person varit artikelförfattaren men ej gjort anspråk på ersättning. Vidare skall ej mindre än 6 000 kronor under samma år ha utbetalts för huvudredaktörens representation och personliga expenser samt därjämte betydande belopp för bilresor och forskningskostnader, för vilka utgifter verifikationer saknas i samtliga fall utom två.

Med anledning härav anhåller jag om andra kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande interpellation:

Vilka åtgärder har herr statsrådet för avsikt att vidtaga dels med anledning av de anmärkningar som framställts av statens sakrevision rörande utgivningen av Svenskt biografiskt lexikon, dels ock för att påskynda utgivningen av det för vårt kulturliv så betydelsefulla lexikonet?

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 18

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 370, till Konungen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m., såvitt avser Gustad Käll eller Korporalsgård 2¹ i Östergötlands län, m. fl. fastigheter.

§ 19

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.18.

In fidem

Gunnar Britth